

I საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმი

საქართველო და გარე სამყარო საუკუნეთა გასწვრივ

პროგრამა და თეზისები

16-17 ოქტომბერი, 2026

ათენი

2026

ISBN 978-9941-8-9398-8

- © ათენის ეარტული ინსტიტუტი
- © ბანათლები და კულტურის ცენტრი კავკასია
- © სპარტელოს ეროვნული ბიბლიოთეკა
- © ბიორბი მარაბლის ფონდი
- © ბრიგოლ ლორთქიფანიძის საზოგადოება

I ეარტელოლოგიური სიმპოზიუმი

kartvelologysymposium@gmail.com

ათენი, სპარტელო

2026

პროგრამა

16-17 ოქტომბერი, 2026
ათენი

16 ოქტომბერი, პარასკევი

სიმპოზიუმი გაიმართება ათენის ვებსტერის უნივერსიტეტთან პარტნიორობით
Webster University Library & Cultural Center
Markou Avriliou 5, Athens 105 56, Greece

10.30 – 11.00

მონაწილეთა რეგისტრაცია

11.00 – 11.30

სიმპოზიუმის გახსნა / მისალმებები

ავთანდილ მიქაბერიძე

ათენის ქართული ინსტიტუტისა და ათენის განათლებისა და კულტურის ცენტრი „კავკასიის“ ხელმძღვანელი

ლევან ბერიძე

საბერძნეთის რესპუბლიკაში საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი

სუზი მიხაილიდისი

ათენის ვებსტერის უნივერსიტეტის ვიცე რექტორი

მერი მარული-ზილემენუ

„იოანის კაპოდისტრიასის“ საერთაშორისო ცენტრისა და საბერძნეთში იუნესკოს ასოციაციების პრეზიდენტი

კონსტანტინე გამსახურდია

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გენერალური დირექტორი

პაატა სურგულაძე

გრიგოლ ღორთქიფანიძის საზოგადოების თავმჯდომარე

12.00 – 12.40

კლენარული სხდომა

ოთარ ჯანელიძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ეროვნული მუზეუმის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი

საქართველო „იმპერია-პერიფერიისა“ და „მეტროპოლია-კოლონიის“ კონტექსტში (1801-1917 წწ.)

კონსტანტინე გამსახურდია

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გენერალური დირექტორი

ქართული ნაბეჭდი წიგნი და ეროვნული ბიბლიოთეკა

13.00 – 14.30

შესვენება

14.30 – 14.45

საქმიური მუშაობა

17.00 – 18.30

მიღება

საბერძნეთის რესპუბლიკაში საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩის - ლევან ბერიძის მასპინძლობით

რეგლამენტი: მოხსენება 10 წუთი, კამათი 5 წუთი

საქმის I

14.30 – 17.00

ხელმძღვანელები: მურად მთვარელიძე, გურანდა ჭელიძე

14.30 – 14.45

მურად მთვარელიძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

ბერძნულ-ბიზანტიური და ქართული ჰაგიოგრაფიის ტიპოლოგიური მსგავსება და განსხვავებანი

14.45 – 15.00

ავთანდილ მიქაბერიძე

ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი

წმ. გიორგის მონასტერი როდოპის მთებში – ქართული კულტურის ნაკლებად ცნობილი კერა უცხოეთში

15.00 – 15.15

ელისო ელიზბარაშვილი

აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული მკვლევარი. გ.წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
წმინდა ნინო როგორც „ტყვე ქალი“ და „მოციქულთა სწორი

15.15 – 15.30

გურანდა ჭელიძე

პროფესორი, კავკასიის უნივერსიტეტი

უმაღლესი განათლება და საქართველოს ევროპეიზაცია: ევროპული ღირებულებები და ეროვნული იდენტობა თანამედროვე საქართველოში

15.30 – 15.45

ნინო მინდიაშვილი

ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

ეროვნული იდენტობის ახალი პარადიგმები თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პერიოდიკაში

15.45 – 16.00

მაკა დოლიძე

ფილოლოგიის დოქტორი (ჟურნალისტიკა), პროფესორი. საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი

საქართველო კულტურული მემკვიდრეობის მედია-რეპრეზენტაცია ქართულ ონლაინ მედიაში

16.00 – 16.15

ია მახარაძე

ფილოსოფიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი

ქართული დიასპორის ნაციონალური და კულტურული იდენტობის მედიაგზავნილები საზოგადოების აღქმებში

16.15 – 16.30	თამარ პაიჭაძე ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ეგზისტენციალური არჩევანი და მითის დეკონსტრუქცია ორ ლიტერატურულ სივრცეში (ნიკოს კაზანცაცის „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“ / ოთარ ჭილაძის „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“)
16.30 – 16.45	თამარ შარაბიძე ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი იატაკქვემა მოდერნიზმი (ლადო კოტეტიშვილი)
16.45 – 17.00	თამარ დოლიძე ფილოლოგიის დოქტორი, საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების სწავლული მდივანი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია ბედისწერის სტიქიიდან სულის სიმბოლომდე: ზღვის თემატიკა ჰომეროსთან, გალაკტიონ ტაბიძესთან და გოდერძი ჩოხელთან

რეგლამენტი: მოხსენება 10 წუთი, კამათი 5 წუთი

სემინარი II

14.30 – 17.00

ხელმძღვანელები: ქეთევან ხუციშვილი, ლია ახალაძე

14.30 – 14.45	დავით ჩოჩიშვილი ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი საქართველო ანტიკური სამყაროს გზაჯვარედინზე: ბერძნულ და რომაულ სამყაროსთან ურთიერთობის ისტორიული ასპექტები
14.45 – 15.00	კახაბერ ფიფია ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი გვიანანტიკური ხანის კოლხეთის ისტორიისათვის: ახალი არქეოლოგიური აღმოჩენები, ფაქტები და ინტერპრეტაციები
15.00 – 15.15	ლია ახალაძე ისტორიის დოქტორი, პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი კიდურწაისრული ქართული ეპიგრაფიკული ტრადიციის ფორმირება: ქრონოლოგია, მხატვრული თავისებურებები და პარალელები

- 15.15 – 15.30 ქეთევან ხუციშვილი**
 ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 ქართველთა და ხმელთაშუაზღვის აუზის ხალხების კვების სისტემის შედარებითი ანალიზი
- 15.30 – 15.45 როზეტა გუჯაჯიანი**
 ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 ქართულ-ვეროპული კულტურული პარალელები (ხალხურ დღესასწაულთა და რწმენა-წარმოდგენათა სისტემა)
- 15.45 – 16.00 ალექსანდრე რუსეცკი**
 ფსიქოლოგიის და პოლიტიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
 „არქიპელაგი კოლხეთი“ – საერთაშორისო ქართველოლოგიური მეცნიერების და მომავალი საგარეო პოლიტიკის სამეცნიერო-კონცეპტუალური ჩარჩოს ელემენტები
- 16.00 – 16.15 ანა ბაგრატიონი**
 ანთროპოლოგიის დოქტორანტი, მეცნიერი თანამშრომელი. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტი
 ინტერკულტურული ურთიერთობები წალკის მუნიციპალიტეტში
- 16.15 – 16.30 როინ მაღაყმაძე**
 ისტორიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის დრექტორი
თამილა ლომთათიძე
 ისტორიის დოქტორი. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
 საქართველოდან დეპორტირებულ ბერძნებსა და ქართველებს შორის ურთიერთობის ნარატივები
- 16.30 – 16.45 მირიან ხოსიტაშვილი**
 ეთნოლოგიის დოქტორი, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი
 დამოუდებელი საქართველოს დედაქალაქის ყოველდღიური ყოფა (1918-1921)
- 16.45 – 17.00 ელზა ფუტკარაძე**
 ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
 სტამბოლის ფერიქოის ქართული სავანის ისტორიიდან

17 ოქტომბერი, შაბათი

Webster University Library & Cultural Center
Markou Avriliou 5, Athens 105 56, Greece

რეგლამენტი: მოხსენება 10 წუთი, კამათი 5 წუთი

საქმის I

11.00 – 13.15

ხელმძღვანელები: ნინო ჩიქოვანი, პაატა სურგულაძე

11.00 – 11.15

ირაკლი ჩხაიძე

ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეროვნული გმირის ორმაგი სახე: ილია ჭავჭავაძის ორი საბჭოთა იუბილე

11.15 – 11.30

ნინო ჩიქოვანი

პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კულტურის კვლევათა ინსტიტუტის ხელმძღვანელი

გმირები – კოლექტიური მესხიერებისა და იდენტობის საყრდენი ფიგურები: ვინ განისვენებს პანთეონში?

11.30 – 11.45

მარიამ ადამაშვილი

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი ასისტენტ-პროფესორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი

ქართული ეროვნული იდენტობის ასახვა თანამედროვე ქართულ ტელემედიაში: რელიგია, კულტურული მესხიერება და ეროვნულობის ნარატივები

11.45 – 12.00

პაატა სურგულაძე

ისტორიის აკადემიური დოქტორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

დევიდ ლენგი – საქართველოს ისტორიის მკვლევარი

12.00 – 12.15

მალხაზ მაცაბერიძე

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ვიქტორ ნოზაძე და გეოპოლიტიკის ქართული სკოლის ჩამოყალიბება

12.15 – 12.30

მარი ჩიკვაიძე

ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა დოქტორი, პალო-ალტო, კალიფორნია, აშშ

ათასი მილის მენიუ: საარქივო კვლევისა და ქართული დიასპორის ავტოეთნოგრაფია

- 12.30 – 12.45 **რუსუდან დაუშვილი**
 ისტორიის დოქტორი, მიწვეული პროფესორი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 ქართველოლოგიური ცენტრები, გამოცემები ევროპაში და ქართული ემიგრაცია (1920-1930)
- 12.45 – 13.00 **ნინო სიხარულიძე**
 კულტურის კვლევების დოქტორანტი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 ტყვეობიდან გადარჩენამდე: დავით ჩხატარაიშვილის ისტორია
- 13.00 – 13.15 **ივანე წერეთელი**
 ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 პოლიტიკური ფიგურა კოლექტიურ მეხსიერებაში: ედუარდ შევარდნაძე

რეგლამენტი: მოხსენება 10 წუთი, კამათი 5 წუთი

საქმის II

11.00 – 12.30

ხელმძღვანელები: ჰიროტაკე მანდა, თათია მთვარელიძე

- 11.00 – 11.15 **არისტომენის სინგელაკისი**
 დოქტორი, მეცნიერ თანამშრომელი. ევროპის უნივერსიტეტი, კვიპროსი.
 საბერძნეთისა და საქართველოს გადამწყვეტი წვლილი ნაციზმის დამარცხებაში – საბერძნეთის ბრძოლა გერმანიისგან რეპარაციების მისაღებად, როგორც ნაციზმის მსხვერპლთათვის სამართლიანობის აღდგენის მაგალითი
- 11.15 – 11.30 **ლელია ხუბაშვილი**
 ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 კარდინალ ბესარიონისა და სულხან საბა ორბელიანის გეოპოლიტიკური და ეგზისტენციალური არჩევანი
- 11.30 – 11.45 **დალი კანდელაკი**
 ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 საქართველო „Ordinari Münchner Zeitungen“-ის ფურცლებზე (1764-1766 წ.)

11.45 – 12.00	პიროტაკე მაედა დოქტორი, ტოკიოს მეტროპოლიტენის უნივერსიტეტის პროფესორი ოქროპირ ჯიქური დოქტორანტი, დამოუკიდებელი მკვლევარი 1680 წლის კარაკალას სახარება და თავად აშოტ ბაგრატიონის ათონური შეწირულობანი
12.00 – 12.15	თათია მთვარელიძე ელინისტი. კავკასიის უნივერსიტეტის აფილირებული ასისტენტ პროფესორი. გეორგიევსკის ტრაქტატის უცნობი ბერძნული თარგმანი (ΓΑΚ, Χφ36) და მისი მნიშვნელობა ქართული ისტორიოგრაფიისთვის
12.15 – 12.30	ია მელქაძე ისტორიის დოქტორანტი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი საქართველოს საგარეო პოლიტიკის იტალიური ვექტორი XX საუკუნის 90-იან წლებში

17 ოქტომბერი, შაბათი ონლაინ სემინარი

რეგლამენტი: მოხსენება 10 წუთი, კამათი 5 წუთი
ათენის ადგილობრივი დროით (EEST, UTC+3)

ონლაინ სემინარი I

12.00 – 14.30

ხელმძღვანელები: ივანე მენთეშაშვილი, ომარ ნიშნიანიძე

12.00 – 12.15	ომარ ნიშნიანიძე პროფესორი, ისტორია-არქეოლოგიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ალექსანდრე მაკედონელი და ქართველთა მეფე ფარსმანი
12.15 – 12.30	თამარ ვეფხვაძე დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი თარგმანი, პოლიტიკა და „ურწმუნოების“ ბრალდება: ბერძნულ-ქართული განმანათლებლური კავშირები და ეროვნული იდენტობის დისკურსი

- 12.30 – 12.45 **ჰარუთინ ხუდანია**
ისტორიის დოქტორი. ისტორიის ინსტიტუტის მკვლევარი. სომხეთი
 ავანი ქალკედონიელთა კათოლიკოსობა და ქართული ეკლესია (591-611):
 მათი ნათესაობის პრობლემა
- 12.45 – 13.00 **ილია ცეცხლაძე**
*მაგისტრი. მოწვეული ლექტორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
 სახელმწიფო უნივერსიტეტი*
 სახარების ლაკონიურობიდან სიმბოლურ ინტერპრეტაციამდე: ფსევდო-
 ათანასესეული ჰომილია „აღწერისათვის ღმრთისმშობელისა და იოსებისთვის“
- 13.00 – 13.15 **მაია ცერცვაძე**
*ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. საქართველოს ტექნიკური
 უნივერსიტეტი*
 1832 წლის შეთქმულთა საიდუმლო მიმოწერის ერთი მეთოდი, როგორც
 სემიოტიკური სისტემა
- 13.15 – 13.30 **თეა თვალავაძე**
*ფილოლოგიის დოქტორი, დირექტორის მოვალეობის შემსრულებელი.
 გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო
 მუზეუმი*
 ივანე მაჩაბლის პუბლიცისტიკა და „გარე სამყარო“: ტექსტოლოგიური
 კვლევა და ავტორობის ატრიბუცია
- 13.30 – 13.45 **ივანე მენთეშაშვილი**
*ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. საქართველოს ეროვნული
 მუზეუმის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი*
 სამხრეთ კავკასია „დიდ თამაშში“ XIX ს. 80-90-იან წლებში
- 13.45 – 14.00 **თენგიზ გუმბერიძე**
*ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. აკაკი წერეთლის
 სახელმწიფო უნივერსიტეტი*
 კუნძულ კრეტის საკითხი ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტურ წერილებში
- 14.00 – 14.15 **კონსტანტინე გერლიანი**
*დოქტორანტი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
 უნივერსიტეტი*
 ფრედერიკ არტურ მაკკენზის ნარატივი 1905 წლის კავკასიის რევოლუციური
 პროცესებისა და ეთნიკური კონფლიქტების შესახებ
- 14.15 – 14.30 **თამარ ორჯონიკიძე**
*პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, ასოცირებული მკვლევარი. ილიას
 სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი*
 1992-1993 წლების აფხაზეთის კონფლიქტის გამუქება ისტორიის ქართულ
 სახელმძღვანელოებში

რეგლამენტი: მოხსენება 10 წუთი, კამათი 5 წუთი
ათენის ადგილობრივი დროით (EEST, UTC+3)

ონლაინ სექცია II

12.00 – 14.30

ხელმძღვანელები: ნიკოლოზ ნიკოლოზიშვილი, კახა კვაშილავა

12.00 – 12.15	<p>ნიკოლოზ ნიკოლოზიშვილი
<i>ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი საქართველოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი</i>
ბერძნები და საბერძნეთი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში (1918-1921)</p>
12.15 – 12.30	<p>ანნა რეხვიაშვილი
<i>დამოუკიდებელი მკვლევარი. პრინსტონი, აშშ</i>
მსოფლიო წესრიგი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1918-1921)</p>
12.30 – 12.45	<p>კახა კვაშილავა
<i>ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი</i>
სოხუმის ბერძნული დიასპორა 1917-1921 წლებში</p>
12.45 – 13.00	<p>ნურლანა მუსტაფაევა
<i>ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. ბაქოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბალკანისტიკის კათედრის გამგე</i>
თბილისის როლი XX საუკუნის აზერბაიჯანულ ინტელექტუალურ და კულტურულ ცხოვრებაში</p>
13.00 – 13.15	<p>ქეთევან რამიშვილი
<i>მაგისტრი. დამოუკიდებელი მკვლევარი</i>
1919 წელს სვანეთში განვითარებული მოვლენები ჩრდილოეთ კავკასიაში მიმდინარე პოლიტიკური დაპირისპირების ფონზე</p>
13.15 – 13.30	<p>მარიამ ცქიტიშვილი
<i>რუსეთმცოდნეობის მაგისტრი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი</i>
საბჭოთა საქართველო ანდრეი ჟიდისა და ჯონ სტეინბეკის სამოგზაურო ნარატივებში</p>
13.30 – 13.45	<p>ზვიად აბაშიძე
<i>ასოცირებული პროფესორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი</i>
ეროვნული/ეთნიკური უმცირესობების კონცეფცია და პოსტ-საბჭოთა საქართველო</p>

13.45 – 14.00	მანანა დარჩაშვილი ისტორიის დოქტორი, მკვლევარი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობა თანამედროვე საქართველოში: საარჩევნო პროცესების ანალიზი
14.00 – 14.15	ომარ არდამელია ისტორიის დოქტორი, პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი აფხაზეთის საკითხი სამხრეთ კავკასიის რეგიონული უსაფრთხოების კომპლექსში: აქტორთა მიდგომები და მშვიდობის მშენებლობის პერსპექტივები (2026 წლის მდგომარეობის შეფასება)
14.15 – 14.30	ქეთევან შოშიაშვილი ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი. სადოქტორო პროგრამების კოორდინატორი. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი კულტურული იდენტობის პრობლემა და ევროპული ინტეგრაცია საქართველოში

17 ოქტომბერი, შაბათი

ათენის განათლებისა და კულტურის ცენტრი „კავკასია“
Athens, Patision 81 (I სართული). Cultural Centre CAUCASUS

19.00 – 21.00	სიმპოზიუმის დახურვა და მიღება
---------------	-------------------------------

საქართველო და გარე სამყარო
საუკუნეთა გასწვრივ

თეზისები

ზვიად აბაშიძე

ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის

სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველო, როგორც ისტორიული, ისე თანამედროვე თვალსაზრისით ეთნიკური შემადგენლობით მრავალფეროვანი ქვეყანაა. პოსტ-კომუნისტურ ეტაპზე, მისთვის ამგვარი ეთნო-კულტურული მრავალფეროვნება ერთობ მძიმე საკითხად იქცა და შესაძლოა ითქვას, რომ მთავარი გამოწვევა შეიქმნა დემოკრატიზაციის და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მშენებლობის გზაზე. ამიტომაც, მისთვის ჯერაც მტკივნეულ საკითხს წარმოადგენს ერი-სახელმწიფოს მშენებლობა, რომელიც საზოგადოების ფართო ეთნო-კულტურულ და პოლიტიკურ კონსესუსს მოითხოვს, რატა ეთნო-კულტურული და პოლიტიკური ლოიალობა ერთმანეთთან დაპირისპირებული არ აღმოჩნდეს.

წარმოდგენილი მოხსენების მიზანია წარმოსახოს „ეროვნული“ და „ეთნიკური“ უმცირესობების კონცეფციების დიქტომია საქართველოში, რაც არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ ყველა პოსტ-საბჭოთა ქვეყანისა და ყოფილი აღმოსავლეთი ევროპის სახელმწიფოების მახასიათებელია, რომელიც განპირობებულია მოდერნიზაციისა და ერი-სახელმწიფოების ნაგვიანევი პროცესითა და ჩამოყალიბებით.

კვლევის მეთოდოლოგიურ ჩარჩოს თვისებრივი კვლევის პროცესზე დაკვირვების მეთოდი წარმოადგენს, რომელიც ძირითადად სამაგიდე კვლევასა და მეორეული წყაროების ანალიზს ეყრდნობა. თეორიულად, მოხსენება ძირითადად ახალი ინსტიტუციონალიზმისა და ერის მოდერნიზებული გააზრების თეორიულ ჩარჩოს ეყრდნობა.

დღემდე საკმაოდ დიდი დავა არსებობს ცნება „ეთნიკური“ და „ეროვნული“ უმცირესობების შესახებ. როგორ წესი, დასავლეთ ევროპულ სამყაროს და აშშ-ში უპირატესობა გააჩნია „ეთნიკური“ უმცირესობების კონცეფციას, რადგანაც მისთვის „ერი“ დიდი სამოქალაქო ერთობაა და შესაბამისად ერთ „ერში“ კიდევ დანარჩენი „ერების“ არსებობა ანაქრონიზმია. ევროპის შედარებით აღმოსავლეთ ნაწილს და აზიაში, უპირატესობა ცნება „ეროვნულ უმცირესობას“ ენიჭება, რადგანაც მოცემულ გეოგრაფიულ სივრცეში ისტორიული განვითარებების გამო ერის ეთნიკური დისკურსია გაბატონებული და შესაბამისად „ეთნიკური“ ჯგუფი „ეროვნულ ჯგუფთან“ იგივედებოდა.

საერთაშორისო სამართალი არ განსაზღვრავს „ეროვნული უმცირესობის“ კატეგორიას. დასავლურ რეალობაში პირველი ოფიციალური ხსენება „ეროვნული უმცირესობისა“ მოხდა 1992 წლის დეკემბერში, როდესაც გენერალურმა ასაბლევამ მიიღო დეკლარაცია პირებზე, რომლებიც ეროვნულ/ეთნიკურ, რელიგიურ და ლინგვისტურ უმცირესობებს ეკუთვნიან. ხშირია შემთხვევები, როცა „ეროვნული უმცირესობა“ სხვადასხვაგვარად ითარგმნება სხვადასხვა ენებზე, არსებული კულტურული განსხვავებულობის გამო. „ეროვნული უმცირესობების“ სამართლებრივი გასაზღვრის მცდელობა ევროპაშია მხოლოდ წარმატებული. მისი პირველი არაპირდაპირი განმარტება მოხდა ევროპის საბჭოს მიერ 1992 წელს მიღებულ უმცირესობების და რეგიონული ენების ევროპულ დეკლარაციაში. დეკლარაციაში უპირატესობა ლინგვისტურ განსაზღვრებას ენიჭება, რომელიც ეროვნულ უმცირესობად მოიხსენიებს ხალხს, რომელიც უმრავლესობის ენისგან განსხვავებულ ენაზე საუბრობს. ამ შემთხვევაში სახელმწიფოში მხოლოდ ე.წ. „ძველი ენების“ არსებობა იგულისხმებოდა. ამის მიუხედავად ამგვარი დეფინიცია არაა უნივერსალური ხასიათის და მას უფრო ევროპული მნიშვნელობა ენიჭება. მოგვიანებით, ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის სფეროში უფრო მკაფიო სამართლებრივი ჩარჩო ჩამოყალიბდა ევროპის საბჭოს 1994 წლის „ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო-კონვენციის“ საფუძველზე.

ამდენად, „უმცირესობების“ საკითხის მკაცრი სამართლებრივი რეგულირების საკითხი ჯერ კიდევ საკამათოა და არ არსებობს მისი უნივერსალური განმარტება. ამიტომაც ყოველ სახელმწიფოს ეძლევა თავისუფლება იმისა, რომ თვითონ განსაზღვროს „უმცირესობის“ და მათ შორის „ეთნიკური უმცირესობის“ ფორმა და შინაარსი და საკუთარი გამოცდილების და საჭიროების მიხედვით იმოქმედოს. მთავარია ამგვარია ქმედება არ მოდიოდეს უნივერსალურ საერთაშორისო ჰუმანიტარულ სამართალთან წინააღმდეგობაში.

საქართველოს შემთხვევაში, იმის მიუხედავად, რომ უკანასკნელ ხანებში, განსაკუთრებით კი ფორმალურ დონეზე ცნება „ეთნიკური“ უმცირესობა მკვიდრდება, ჯერ კიდევ გაბატონებული მდგომარეობა ენიჭება ცნება „ეროვნულ უმცირესობას“, რომელიც ქართული ისტორიული გამოცდილების და განსაკუთრებით საბჭოთა ისტორიული გამოცდილების დამსახურებაა.

საკვანძო სიტყვები: *ერი, ნაციონალიზმი, ეთნიკური უმცირესობა, ეროვნული უმცირესობა, საქართველო.*

ქართული ეროვნული იდენტობის ასახვა თანამედროვე ქართულ მედიამედიაში: რელიგია, კულტურული მემკვიდრეობა და ეროვნულობის ნარატივები

მარიამ ადამაშვილი

*სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი*

წინამდებარე სტატია იკვლევს ქართული ეროვნული იდენტობის რეპრეზენტაციასა და მედია-გაშუქების თავისებურებებს თანამედროვე ქართულ ტელემედიაში 2024-2026 წლებში. კვლევის ფოკუსში მოქცეულია ხუთი გავლენიანი ტელემედია – საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებელი, იმედი, რუსთავი 2, TV პირველი და ფორმულა. ნაშრომის ძირითადი კვლევითი კითხვაა: როგორ იქმნება და როგორ იცვლება ქართული ეროვნულობის შესახებ მედია-ნარატივი განსხვავებული სარედაქციო პროფილის მქონე ტელეარხებში და რა ფუნქციას ასრულებს ამ პროცესში რელიგია, კულტურული მემკვიდრეობა, ისტორიული მემკვიდრეობა, ეროვნული სიმბოლოები, სახელმწიფოებრიობა და ევროპული პერსპექტივა?

კვლევის თეორიულ საფუძველს ქმნის წარმოსახვითი საზოგადოების, ეროვნული იდენტობის, კულტურული მემკვიდრეობის, ტრადიციის, მედია-ჩარჩოებისა და დისკურსის სოციალური კონსტრუირების კონცეფციები. ბენედიქტ ანდერსონის მიხედვით, ერი წარმოადგენს წარმოსახვით პოლიტიკურ საზოგადოებას, რომლის წევრთა უმრავლესობა ერთმანეთის პირადად გაცნობას ვერ შეძლებს, თუმცა საკუთარ თავს ერთიანი საზოგადოების ნაწილად აღიქვამს. ამ პროცესში მედია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რადგან სწორედ მედიის საშუალებით ხდება საერთო დროითი და სიმბოლური სივრცის წარმოება. სტიუარტ ჰოლის მიდგომა იდენტობას განიხილავს არა როგორც ერთხელ და სამუდამოდ მოცემულ არსს, არამედ როგორც კულტურულ და დისკურსულ პროცესს. შესაბამისად, კვლევაში „ქართული იდენტობა“ განიხილება არა როგორც უცვლელი მოცემულობა, არამედ როგორც მუდმივად განმეორებადი და გარდაქმნადი მედია-რეპრეზენტაცია.

ემპირიული ანალიზის ფარგლებში შესწავლილია 2024-2026 წლებში ხუთი ტელეარხის მიერ მომზადებული მედიაპროდუქტი, რომლებშიც ეროვნული იდენტობის საკითხი პირდაპირ ან ირიბად უკავშირდება რელიგიას, ქრისტიანობის ისტორიულ როლს, ქართულ კულტურას, კულტურულ მემკვიდრეობას, ეროვნულ დღესასწაულებს, ისტორიულ მემკვიდრეობას, სახელმწიფოებრიობას, ტრადიციებსა და ევროპულ იდენტობას. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა 2026 წელს ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებიდან 1700 წლისთავთან დაკავშირებულ მედიაპროდუქტებს, რადგან აღნიშნული საიუბილეო კონტექსტი ხუთივე არხის

საინფორმაციო და საზოგადოებრივ დისკურსში ეროვნული იდენტობის ინტენსიური აქტუალიზაციის შესაძლებლობას ქმნის.

კვლევა აჩვენებს, რომ თანამედროვე ქართულ ტელემედიაში ეროვნული იდენტობის ერთ-ერთი ყველაზე სტაბილური სემანტიკური ბირთვი იქმნება ოთხი ურთიერთდაკავშირებული კომპონენტის – სამშობლოს, ენის, რწმენისა და კულტურის – მეშვეობით. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ისტორიული უწყვეტობის ნარატივი, რომლის თანახმადაც თანამედროვე ქართული სახელმწიფო და საზოგადოება წარმოდგენილია როგორც მრავალსაუკუნოვანი კულტურული და ქრისტიანული მემკვიდრეობის გაგრძელება. საზოგადოებრივი მაუწყებლის ეს ნარატივი ხშირად ფორმირდება კულტურული მემკვიდრეობის, არქივის, ისტორიული დოკუმენტებისა და საჯარო ინსტიტუტების მეშვეობით; „იმედზე“ უფრო მკაფიოდ ჩანს რელიგიის, ტრადიციისა და სახელმწიფოებრიობის ურთიერთდაკავშირება; რუსთავი 2-ის მასალებში ეროვნული იდენტობა ხშირად უკავშირდება ისტორიულ მეხსიერებას, ქრისტიანობასა და კულტურულ ტრადიციას; TV პირველის მასალებში რელიგიური და ეროვნული თემატიკა უფრო ხშირად პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ კონფლიქტთან იკვეთება; ხოლო „ფორმულას“ შემთხვევაში საჭიროა განსაკუთრებით ფრთხილი ანალიზი, რადგან არხის ზოგადი სარედაქციო პროფილი არ შეიძლება ავტომატურად გავრცელდეს თითოეულ მედიაპროდუქტზე.

შედარებითი ანალიზი აჩვენებს, რომ არხებს შორის განსხვავება ხშირად არა ეროვნული იდენტობის ძირითადი სიმბოლოების არსებობაში, არამედ მათ ინტერპრეტაციაში, წყაროთა შერჩევაში, აქცენტებში და პოლიტიკურ კონტექსტუალიზაციაში ვლინდება. შედეგად, ქართული ტელემედია ეროვნული იდენტობის უბრალოდ „ამსახველი“ ინსტიტუტი არ არის; იგი აქტიურად მონაწილეობს იმ მნიშვნელობების წარმოებაში, რომელთა მეშვეობითაც საზოგადოება საკუთარ წარსულს, აწმყოსა და მომავალს ერთმანეთთან აკავშირებს.

***საკვანძო სიტყვები:** ქართული ეროვნული იდენტობა; ტელემედია; რელიგია; კულტურული მეხსიერება; ეროვნული ნარატივი; მედია-ფრეიმინგი.*

აფხაზეთის საკითხი სამხრეთ კავკასიის რეგიონული უსაფრთხოების კომპლექსში: აქტორთა მიდგომები და მშვიდობის მშენებლობის პერსპექტივები

ომარ არდაშელია

პროფესორი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნაშრომი აანალიზებს აფხაზეთის საკითხს სამხრეთ კავკასიის რეგიონული უსაფრთხოების კომპლექსის თეორიის (RSCT) კონტექსტში, შედარებითი ანალიზის მეთოდით იკვლევს გლობალური და რეგიონული აქტორების (ევროკავშირი, საქართველო, თურქეთი, რუსეთი, აზერბაიჯანი, სომხეთი) ინტერესებსა და მათ გავლენას სამშვიდობო პროცესებზე.

საქართველო, რომლის განუყოფელი ნაწილია აფხაზეთი, იცავს ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპს და საერთაშორისო არენაზე ატარებს დეოკუპაციის პოლიტიკას. თბილისი უარს ამბობს ძალის გამოყენებაზე და აქცენტს აკეთებს კონფლიქტის მშვიდობიან მოგვარებაზე, ეკონომიკურ ჩართულობასა და შერიგებაზე. ამავდროულად, მკაცრად გმობს რუსეთის ნებისმიერ მცდელობას, მოახდინოს რეგიონის სრული ანექსია ან მისი სამხედრო პლაცდარმად გამოყენება.

ევროკავშირი ურყევად უჭერს მხარს საქართველოს სუვერენიტეტს საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებში. იყენებს „არადიარებისა და ჩართულობის“ სტრატეგიას, აფინანსებს ჰუმანიტარულ და ნდობის აღდგენის პროექტებს და ადგილზე ოპერირებს ევროკავშირის სადამკვ-

ირვებლო მისია (EUMM), რომელიც უსაფრთხოების სტაბილიზაციის ერთ-ერთი მთავარი გარანტიაა.

თურქეთი ატარებს ბალანსირებულ და პრაგმატულ პოლიტიკას. მართალია, ანკარა ოფიციალურად აღიარებს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას, თუმცა, თურქეთში არსებული მრავალრიცხოვანი აფხაზური დიასპორის გათვალისწინებით, ინარჩუნებს მჭიდრო არა-ფორმალურ ეკონომიკურ და სავაჭრო კავშირებს რეგიონთან. თურქეთი ცდილობს, რეგიონში რუსეთის გავლენის პარალელურად საკუთარი ეკონომიკური როლი გაზარდოს. ამ ფონზე ნაშრომში გაანალიზებულია თურქეთის პარლამენტში ერთ-ერთი ფრაქციის მიერ წამოყენებული საკითხი – აფხაზეთის სახელმწიფოს ცნობის თაობაზე და ანკარის პოზიცია.

აზერბაიჯანი ყარაბაღის კონფლიქტის მოგვარების შემდეგ, კიდევ უფრო პრინციპულად უჭერს მხარს ტერიტორიული მთლიანობისა და სუვერენიტეტის პრინციპს კავკასიაში. ოფიციალური ბაქო ყველა დონეზე სრულად იზიარებს თბილისის პოზიციას, არ აღიარებს აფხაზეთის დე ფაქტო ინსტიტუტებს და ერიდება რეგიონთან ნებისმიერ პირდაპირ კონტაქტს.

სომხეთი იმყოფება რთულ გეოპოლიტიკურ პოზიციაში. ის ოფიციალურად არ აღიარებს აფხაზეთის დამოუკიდებლობას (საქართველოსთან ურთიერთობების გაფუჭების თავიდან ასაცილებლად), თუმცა აფხაზეთში მცხოვრები მრავალრიცხოვანი ეთნიკურად სომხური მოსახლეობის გამო, ერევნისთვის ამ რეგიონში სტაბილურობის შენარჩუნება და ჰუმანიტარული უსაფრთხოება სენსიტიური საკითხია.

რუსეთი აფხაზეთს განიხილავს, როგორც საკუთარ გეოპოლიტიკურ ფორპოსტს სამხრეთ კავკასიაში. კრემლის მოთმინება ლოკალური ელიტების მიმართ ამოიწურა და გადავიდა პირდაპირი კონტროლის, ფინანსური შანტაჟისა და „რუსიფიკაციის“ ფაზაში, რათა აიძულოს სოხუმი, დათმოს მიწა, ქონება და სუვერენიტეტის ნარჩენები.

ნაშრომში მთავარი ყურადღება გამახვილებულია მშვიდობის მშენებლობის მთავარი დაბრკოლებებზე, მათ შორის რუსეთის დესტრუქციულ შეღწევადობაზე, რეგიონული ინტერესების პოლარიზაციაზე, რაც უსაფრთხოების დილემაა და მოითხოვს გეოპოლიტიკური კონტექსტის ტრანსფორმაციას.

კვლევა აჩვენებს, რომ აქტორთა რადიკალურად განსხვავებული მიდგომები აფერხებს სტაბილური უსაფრთხოების არქიტექტურის ჩამოყალიბებას, და გვთავაზობს რეკომენდაციებს მშვიდობისმშენებლობის პოლიტიკის ეფექტიანობის გასაზრდელად.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთი, სამხრეთ კავკასია ევროკავშირი, საქართველო, თურქეთი აზერბაიჯანი, სომხეთი, რუსეთი, აქტორთა მიდგომები, მშვიდობის პერსპექტივები.

კიდურწაისრული ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლის ფორმირება: ქრონოლოგია, მხატვრული თავისებურებები და პარალელები

ლია ახალაძე

ისტორიის დოქტორი, პროფესორი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

კვლევა ეძღვნება ქართულ ეპიგრაფიკაში ასომთავრულის ერთ-ერთი გამორჩეული კალიგრაფიულ-დეკორატიული სახეობის – **კიდურწაისრულის** წარმოშობის დროის, ქრონოლოგიური განვითარების, გრაფიკული თავისებურებებისა და მხატვრული ფუნქციის შესწავლას. კიდურწაისრული დამწერლობა გამოირჩევა ასოთა ძირითადი გრაფიკული სტრუქტურის შენარჩუნებასთან ერთად მათი კიდურებისაისრულად, ისრისებრი ფორმით დამუშავებით, რაც ეპიგრაფიკულ ტექსტს განსაკუთრებულ ვიზუალურ გამომსახველობას ანიჭებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართული ეპიგრაფიკის კვლევაში კიდურწაისრულის ქრონოლოგიური განსაზღვრის საკითხი უკვე დგას და მისი ადრეული ნიმუშები X საუკუნის შუა ხანებით თარიღდება, წინამდებარე ნაშრომის მიზანია ამ საკითხის ხელახალი გააზრება და *კიდურწაისრულის, როგორც ქართული ეპიგრაფიკული მხატვრული ტრადიციის, წარმოშობის დროისა და სპეციფიკის მკაფიო დასაბუთება*.

კვლევის ქრონოლოგიურ საწყისად განხილულია X საუკუნის შუა ხანების აფხაზეთის, რაჭის, იმერეთის, აღმოსავლეთ საქართველოს და ტაო-კლარჯეთის ეპიგრაფიკული ძეგლები, მათ შორის განსაკუთრებით საყურადღებოა *ხუაფისა (X ს. I ნახევარი)* და *ოთხთას ეკლესიის წარწერები (X ს. შუა ხანები)*, რომლებშიც კიდურწაისრული გრაფემების გამოყენება უკვე ჩამოყალიბებული მხატვრულ-გრაფიკული პრინციპის სახით იკვეთება. აღნიშნული ძეგლების საფუძველზე შესაძლებელია თვალის მიდევნება არა მხოლოდ ცალკეული ასოების ფორმების თავისებურებებზე, არამედ იმ საერთო პრინციპზე, რომლის მიხედვითაც ასოთა ბოლო ელემენტები ტექსტის დეკორატიულ და კომპოზიციურ ფუნქციას იძენს. ამ თვალსაზრისით, კიდურწაისრულობა არ უნდა განვიხილოთ მხოლოდ ასოთა კალიგრაფიული ვარიანტის ან ეპიგრაფიკული დამწერლობის ტექნიკური თავისებურება, არამედ იგი წარმოადგენს *გრაფემის მხატვრული გააზრების სპეციფიკურ ქართულ ფორმას*, რომელშიც წერილობითი ნიშანი ერთდროულად ასრულებს როგორც ლინგვისტურ, ისე ვიზუალურ-დეკორატიულ ფუნქციას.

კვლევის მნიშვნელოვანი ნაწილია კიდურწაისრული მხატვრული ფორმების წარმომავლობის საკითხის შესწავლა და ამ კალიგრაფიული ნიმუშების შედარება *ბიზანტიურ-ბერძნული ეპიგრაფიკული ტრადიციის* შესაბამის მასალასთან და კიდურწაისრულობის, როგორც ბიზანტიური კულტურული წრის ქვეყნების (ბიზანტია, საქართველო, სომხეთი) ტრადიციად განხილვა. ბიზანტიურ ეპიგრაფიკაში X–XI საუკუნეებში ასევე შეინიშნება ასოთა ფორმების დეკორატიული დამუშავება, სხვადასხვა ტიპის ფინალები, გამონაზარდები, „ფეხები“, წვეტოვანი ელემენტები და სხვა მხატვრული ხერხები. ერთი შეხედვით, აღნიშნული ფორმები შეიძლება გარკვეულ გრაფიკულ მსგავსებას ავლენდეს ქართულ კიდურწაისრულთან, თუმცა მათი დეტალური შედარება აჩვენებს, რომ *ვიზუალური მსგავსება ავტომატურად არ გულისხმობს გენეტიკურ ან პირდაპირ კულტურულ გავლენას*. შესაბამისად, კვლევის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა ქართული კიდურწაისრულის ფორმოებრივი სტრუქტურისა და ბიზანტიურ-ბერძნული დეკორატიული ელემენტების ერთმანეთისგან გამიჯვნა და მათი ურთიერთმიმართების ტიპოლოგიური განსაზღვრა.

ამ კონტექსტში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გავმიჯნოთ *გრაფემის კიდურის სტილიზაცია* და მთლიანად გრაფემის დეკორატიულ სახედ გარდაქმნა. ქართული კიდურწაისრულის შემთხვევაში ძირითადი ასომთავრული გრაფემა შენარჩუნებულია, ხოლო მხატვრული ცვლილება კონცენტრირებულია მის კიდურებზე. სწორედ ეს პრინციპი განასხვავებს მას იმგვარი დეკორატიული დამწერლობის ფორმებისგან, რომლებშიც ასოს მთლიან სტრუქტურას ემატება ან ცვლის ფიგურატიული, მცენარეული, ზოომორფული თუ სხვა ტიპის ორნამენტს.

კვლევის შედეგად დაზუსტებულია, რომ კიდურწაისრული ქვის კალიგრაფიული სკოლის ადრეული ნიმუშები ქართულ ეპიგრაფიკაში X საუკუნის I ნახევრით თარიღდება და მისი შემდგომი განვითარება, გრაფიკული პრინციპის მდგრადობა და ბერძნულ-ბიზანტიურ ძეგლებთან შედარება საფუძველს იძლევა, *კიდურწაისრული განვიხილოთ არა როგორც ბიზანტიურ-ბერძნული დეკორატიული ეპიგრაფიკის პირდაპირი გადმოტანა, არამედ როგორც ქართული ეპიგრაფიკული კულტურის ფარგლებში ჩამოყალიბებული დამუკიდებელი მხატვრულ-გრაფიკული მოვლენა*, რომელიც იმავდროულად მსგავსებას ავლენს შუა საუკუნეების ქრისტიანული სამყაროს საერთო ვიზუალურ – ესთეტიკურ გარემოსთან.

კვლევა მიზნად ისახავს კიდურწაისრულის ქრონოლოგიის დაზუსტებას, მისი ძირითადი გრაფიკული ნიშნების სისტემატიზაციას და იმ საკითხის დასაბუთებას, თუ რამდენად შესაძლებელია მისი განხილვა *დამოუკიდებელ ქართულ ეპიგრაფიკულ ტრადიციად*, რომლის პარალელებიც ბიზანტიურ-ბერძნულ და, შემდგომი კვლევის ფარგლებში, სომხურ ეპიგრაფიკულ

მასალაშიც შეიძლება გამოვლინდეს. ნაშრომში გაანალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს ვისაუბროთ კიდურწაისრული ქვის კალიგრაფიული სკოლის არსებობაზე – X ს. I ნახევრიდან, ვიდრე XII-XIII სს. მიჯნამდე. კვლევის განსაკუთრებული მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ ქართული ეპიგრაფიკული ხელოვნების ეს თავისებურება განიხილება არა იზოლირებულად, არამედ ფართო ქრისტიანული ეპიგრაფიკული კულტურის კონტექსტში – მსგავსებისა და განსხვავების, პარალელისა და დამოუკიდებელი განვითარების ურთიერთმიმართების საფუძველზე.

საკვანძო სიტყვები: კიდურწაისრული ქვის კალიგრაფიული სკოლა, ქართული ეპიგრაფიკა, ტრადიციის ფორმირება, ქრონოლოგია, მხატვრული თავისებურებები, ისტორიული პარალელები

ინტერკულტურული ურთიერთობები წალკის მუნიციპალიტეტში

ანა ბაგრატიონი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი

სამხრეთ კავკასიის მრავალეთნიკურ რეგიონებში ინტერკულტურული ურთიერთობების შესწავლა თანამედროვე ეთნოლოგიისა და კულტურული ანთროპოლოგიის ერთ-ერთ ცენტრალურ ამოცანას წარმოადგენს. წალკის მუნიციპალიტეტი, თავისი უნიკალური დემოგრაფიული დინამიკითა და მრავალკულტურული ლანდშაფტით, იძლევა უნიკალურ შესაძლებლობას, შევისწავლოთ ეთნოკულტურული ჯგუფების ინტერაქციის მექანიზმები.

კვლევის ცენტრალურ პრობლემას წარმოადგენს საკითხი, თუ როგორ ყალიბდება და ფუნქციონირებს ინტერკულტურული ურთიერთობები მრავალეთნიკურ გარემოში ყოველდღიური თანაცხოვრების, კულტურული და ეკონომიკური გაცვლის, რელიგიურ-სადღესასწაულო პრაქტიკებისა და სოციალური სოლიდარობის გზით, და როგორ თანაარსებობს ეთნოკულტურული იდენტობის შენარჩუნება სოციალურ დაახლოებასთან.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია წალკის მუნიციპალიტეტში აჭარიდან ჩასახლებულ მოსახლეობასა და ეთნიკურ ჯგუფებს (ქართველებს, ბერძნებს, სომხებსა და აზერბაიჯანელებს) შორის არსებული ყოველდღიური ინტერკულტურული ურთიერთობების, სოციალური კავშირებისა და ადაპტაციურ-ინტეგრაციული პროცესების კომპლექსური ანთროპოლოგიური ანალიზი.

1. რა მექანიზმებით ხორციელდება ყოველდღიური სოციალური, კომერციული და კულტურული გაცვლა სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფს შორის?

2. როგორ გარდაიქმნება რელიგიურ-სადღესასწაულო და საჯარო სივრცეები ინტერკულტურული ურთიერთობის პლატფორმებად?

3. რა როლს ასრულებს ენობრივი კომპეტენცია და ახალგაზრდული სოციალიზაცია სოციალური დისტანციის შემცირებაში?

კვლევა ეფუძნება თვისებრივ ანთროპოლოგიურ მეთოდებს. მონაცემთა შეგროვებისათვის გამოყენებულია სიღრმისეული ინტერვიუები, ეთნოგრაფიული დაკვირვება და სავლე ჩანაწერები.

ემპირიულ მასალას წარმოადგენს ჩვენს მიერ 2025-2026 წლებში წალკის მუნიციპალიტეტის სოფლებში ჩატარებული ეთნოგრაფიული სავლე კვლევის მასალები. კვლევის ფარგლებში დაფიქსირდა კონკრეტული სავლე მასალები, მათ შორის სოფელ ბერთაში წმინდა პანტელეიმონ მკურნალის დღესასწაულის აღნიშვნისას მრავალეთნიკური ჩართულობა, რძის პროდუქტების ეკონომიკურ-კულინარიული და კომერციული გაცვლა, შრომითი ურთიერთდახმარება, სოციალური სოლიდარობა, სამეზობლო ურთიერთობები და სხვა მაგალითები.

სავლე მასალის ანალიზმა აჩვენა, რომ წალკის მუნიციპალიტეტში ეთნიკურ ჯგუფებს შორის ურთიერთობა ხასიათდება დინამიკური განვითარებით: თავდაპირველი სოციალური

დისტანციიდან და სიფრთხილიდან ხანგრძლივი ყოველდღიური კონტაქტის, ნდობისა და სოლიდარობის ჩამოყალიბებამდე. ეკონომიკური ურთიერთობა (როგორიცაა პროდუქციით ვაჭრობა), კულტურული და სამეზობლო კავშირები, ქორწინებები, ერთობლივი სადღესასწაულო პრაქტიკები ქმნის კეთილმეზობლური ინტერკულტურული ურთიერთობების გადრმავების შესაძლებლობებს. ურთიერთდახმარების პრაქტიკები ავითარებს სოციალურ კავშირებს ბიოლოგიური ნათესაობის მიღმა. ამასთან, კულტურული და კულინარიული გაცვლა არ იწვევს ეთნოკულტურული იდენტობის გაქრობას, არამედ ხელს უწყობს პარალელური კულტურული საზღვრების გადაკვეთას და ცოდნის გადრმავებას.

ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ინტერკულტურულ ურთიერთობებს შეისწავლის არა მაკრო-ინსტიტუციურ დისკურსის ჭრილში, არამედ ყოველდღიური ყოფის დონეზე – სუფრის, დღესასწაულის, ეკონომიკური ნდობის, მეზობლობისა და ახალგაზრდული სოციალიზაციის კონკრეტული ეთნოგრაფიული პრაქტიკების გაანალიზებით.

კვლევა ადასტურებს, რომ წალკის მუნიციპალიტეტში ყოველდღიური თანაცხოვრების პრაქტიკები უზრუნველყოფს სოციალურ ინტეგრაციას კულტურული მრავალფეროვნების შენარჩუნების პარალელურად, რაც მნიშვნელოვან მოდელს წარმოადგენს თანამედროვე ქართველოლოგიური და ეთნოლოგიური კვლევებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: წალკის მუნიციპალიტეტი, ინტერკულტურული ურთიერთობები, ყოველდღიური თანაცხოვრება, სოციალური ინტეგრაცია, კულტურული გაცვლა, ეკონომიკური ურთიერთობები

ქართული ნაბეჭდი წიგნი და ეროვნული ბიბლიოთეკა

კონსტანტინე გამსახურდია

ისტორიის დოქტორი

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის

გენერალური დირექტორი

კონსტანტინე გამსახურდიას ნაშრომი „ქართული ნაბეჭდი წიგნი და საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა“ მიმოიხილავს წიგნის კულტურულ, მემკვიდრეობით და ისტორიულ მნიშვნელობას, ქართული ბეჭდვითი საქმის ჩამოყალიბებასა და ეროვნული ბიბლიოთეკის წიგნის მუზეუმის განვითარებას. წიგნი წარმოდგენილია არა მხოლოდ ტექსტის მატარებლად, არამედ ადამიანური გამოცდილების, ცოდნისა და ისტორიული მეხსიერების დამაკავშირებელ ფენომენად. ხელნაწერი წიგნის ხანგრძლივი ტრადიციის შემდეგ გუტენბერგის გამოგონებამ წიგნის გავრცელებასა და შენარჩუნებაში გადამწყვეტი გარდატეხა მოახდინა. ქართული ნაბეჭდი წიგნის ისტორია 1629 წელს რომში გამოცემული სტეფანე პაოლინისა და ნიკიფორე ირბაქის ქართულიტალიური ლექსიკონით იწყება. იმავე წელს დაიბეჭდა ქართული ანბანი ლოცვებითურთ. შემდგომ გამოვიდა მარიო მაჯიოს „ქართული ენის გრამატიკა“ და ბერნარდო ნეაპოლელის მიერ თარგმნილი „საქრისტიანო მოძღვრება“.

ქართული შრიფტის განვითარებაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანეს მეფე არჩილ II-მ, ალექსანდრე ბატონიშვილმა და მიკლოშ ტოტფალუშ კიშმა. არჩილმა მოსკოვში ქართული სტამბა დააარსა და 1705 წელს „დავითნი“ გამოსცა. საქართველოში პირველი ქართული სტამბა ვახტანგ VI-მ თბილისში 1708-1709 წლებში შექმნა. მიხაი იმტვანოვიჩის ხელმძღვანელობით აქ დაიბეჭდა „სახარება“, ხოლო 1712 წელს – „ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერულად დადგენილი ტექსტი ვახტანგის რედაქციითა და კომენტარებით. სტამბამ სულ ცხრამეტი დასახელების მაღალი ხარისხის წიგნი გამოსცა, მათ შორის მეცნიერული ხასიათის „ქმნულების ცოდნის წიგნი“. ერეკლე II-ის დროს აღდგენილ სტამბაში ძირითადად საეკლესიო ლიტერატურა იბეჭდებოდა. მოგვიანებით, უკვე

რუსული ადმინისტრაციის პირობებში სტამბები ამოქმედდა ქუთაისში, წესსა და საჩხერეში, ხოლო მეცხრამეტე საუკუნეში საგამომცემლო საქმიანობა საქართველოს მრავალ ქალაქში გავრცელდა.

მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ. ვახტანგის სტამბა ევროპულ დონეს უტოლდებოდა: იყენებდა ასომთავრულ, ნუსხურ, მხედრულ, ბერძნულ და ლათინურ შრიფტებს, შავ და წითელ საღებავს, გრავიურებს, ხარისხიან ქაღალდსა და გამართულ აკინძვას. ერეკლეს სტამბა 1749-1802 წლებში მოქმედებდა და ოთხასიდან ათას ცალამდე ტირაჟებს გამოსცემდა. მიუხედავად იმისა, რომ 1795 წელს ალა-მაჰმად-ხანმა შენობა გაანადგურა, მოწყობილობის ნაწილი გადარჩა და გამოცემები კვლავ გაგრძელდა. იმერეთის სტამბას კი სოლომონ II-ის ინიციატივით რომანოზ რაზმაძე-ზუბაშვილი ხელმძღვანელობდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკის წიგნის მუზეუმის საფუძველი 1880 წელს შექმნილ ქართულ წიგნთა კოლექციას უკავშირდება. ფონდი ნიკო დადიანის, რაფიელ ერისთავის, კირიონის, ილია ჭავჭავაძის, იაკობ გოგებაშვილისა და სხვათა შემოწირულობებით გამდიდრდა. საბჭოთა პერიოდში რარიტეტსაცავი არაერთხელ დაიშალა და აღდგა; მის დაცვაში განსაკუთრებული დამსახურება მიუძღვით ვიქტორ ბროსეს, თამარ კუცია-ღვალაძესა და ფერიდე კვაჭანტირაძეს. მუდმივმოქმედი მუზეუმის იდეა საბოლოოდ 2017 წელს, ბეჟუაშვილის განათლების ფონდის მხარდაჭერით განხორციელდა. დღევანდელ ექსპოზიციაში დაცულია ძველნაბეჭდი ქართული და ევროპული გამოცემები, „ვეფხისტყაოსნის“ გამოცემები, ცნობილი მხატვრების ნამუშევრები და ილია ჭავჭავაძის პირადი ბიბლიოთეკა. ილიას კოლექცია აჩვენებს მის ფართო ინტერესებს ლიტერატურის, ისტორიის, ეკონომიკის, სამართლის, ფილოსოფიისა და მეცნიერებისადმი. მრავალ წიგნზე შემორჩენილია მისი ინიციალები, კლასიფიკაციის ნიშნები და ხელნაწერი შენიშვნები. მუზეუმი ამჟამად ამზადებს მუდმივ გამოფენას „ქართული წიგნი 1629-2029“ და ილიას პირადი ბიბლიოთეკის კატალოგს, რითაც აგრძელებს ეროვნული წერილობითი მემკვიდრეობის დაცვას, კვლევასა და საზოგადოებისთვის გაცნობას.

საკვანძო სიტყვები: ნაბეჭდი წიგნი, სტამბა, ეროვნული ბიბლიოთეკა, წიგნის მუზეუმი, წერილობითი მემკვიდრეობა

ფრედერიკ არდურ მაკკანზის ნარატივი 1905 წლის კავკასიის რევოლუციური პროცესებისა და ეთნიკური კონფლიქტების შესახებ

კონსტანტინე გერლიანი

დოქტორანტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის ევროპული სამოგზაურო და პუბლიცისტური ლიტერატურა კავკასიისა და რუსეთის იმპერიის ისტორიის შესწავლის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს. განსაკუთრებით საყურადღებოა 1905 წლის რევოლუციის უშუალო მიმდინარეობის პერიოდში შექმნილი უცხოელ ავტორთა ნაშრომები, რომლებიც მოვლენათა ფაქტობრივ აღწერასთან ერთად ასახავს რუსეთის იმპერიის პოლიტიკური და სოციალური კრიზისის თანამედროვე დასავლურ აღქმას. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია კანადური წარმოშობის ჟურნალისტისა და სამხედრო კორესპონდენტის ფრედერიკ არტურ მაკკანზის 1905 წელს გამოცემული წიგნი „ტოკიოდან ტიფლისამდე: ცენზურაგაუვლელი წერილები ომიდან“, რომელიც ავტორის უშუალო დაკვირვებებს ეფუძნება და 1905 წლის კავკასიის მოვლენებს ფართო პოლიტიკური და საზოგადოებრივი კონტექსტით წარმოაჩენს. წიგნის წინასიტყვაობის

დათარილება მიუთითებს, რომ ნაშრომის საბოლოო რედაქცია სწორედ თბილისში მომზადდა, რაც ავტორის კავკასიურ გამოცდილებას კიდევ უფრო მნიშვნელოვანს ხდის.

კვლევის მიზანია მაკკენზის ნაშრომის, როგორც თანადროული უცხოური ნარატიული წყაროს, შესწავლა და იმის გამოვლენა, თუ როგორ არის მასში წარმოდგენილი 1905 წლის რევოლუციური პროცესები, რუსეთის იმპერიის პოლიტიკური და ადმინისტრაციული კრიზისი და კავკასიაში განვითარებული ეთნიკური კონფლიქტები. კვლევის ძირითადი პრობლემა უკავშირდება ამ მოვლენებს შორის ურთიერთკავშირის განსაზღვრას: როგორ აფასებს ავტორი რევოლუციური მოძრაობის სოციალურ და პოლიტიკურ საფუძვლებს; როგორ წარმოგვიდგენს ადგილობრივი თვითორგანიზების პროცესს; რა ფაქტორებს უკავშირებს სომხურ-თათრული დაპირისპირების გამწვავებას და რა პასუხისმგებლობას აკისრებს რუსეთის იმპერიის ხეცლისუფლებას.

კვლევა ეფუძნება ისტორიულ-შედარებით და წყაროთმცოდნეობით მეთოდებს, ტექსტის კრიტიკულ, შინაარსობრივ და კონტექსტუალურ ანალიზს. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მაკკენზის უშუალო დაკვირვებებისა და შეფასებითი მსჯელობის ურთიერთმიმართებას, აგრეთვე იმ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ კონტექსტს, რომელშიც ავტორის ნარატივი ჩამოყალიბდა. ამგვარი მიდგომა საშუალებას იძლევა, ნაშრომი განხილულ იქნეს არა მხოლოდ როგორც 1905 წლის მოვლენების აღწერილობა, არამედ როგორც იმდროინდელი დასავლური პოლიტიკური და ჟურნალისტური ხედვების წყარო.

მაკკენზი კავკასიას რუსეთის იმპერიის საერთო კრიზისის ერთ-ერთ ყველაზე მკაფიო გამოვლინებად განიხილავს. მისი ნარატივის მნიშვნელოვანი ნაწილია გურიის რევოლუციური მოძრაობა, სადაც ავტორი აღწერს მოსახლეობის მიერ ადმინისტრაციული მმართველობის უარყოფას, თვითმმართველობის ჩამოყალიბებასა და ადგილობრივი მართლმსაჯულების ფუნქციონირებას. არანაკლებ მნიშვნელოვანია მაკკენზის მიერ ბაქოსა და კავკასიის სხვა რეგიონებში სომხურ-თათრული დაპირისპირების შეფასება. ავტორი კონფლიქტს მხოლოდ ეთნიკური ან რელიგიური წინააღმდეგობის შედეგად არ წარმოგვიდგენს. იგი აღწერს ორივე მხარის მიერ განხორციელებულ ძალადობას და ცდილობს აჩვენოს, როგორ გადაიზარდა თავდაპირველი დაპირისპირება ფართომასშტაბიან სისხლისღვრაში. მისი შეფასებით, რუსეთის იმპერიულმა ადმინისტრაციამ არსებული დაძაბულობის გაღრმავებას ხელი თავადაც შეუწყო. ბაქოს 1905 წლის მოვლენების განხილვისას მაკკენზი განსაკუთრებით უსვამს ხაზს ხელისუფლების პასიურობასა და დაგვიანებულ რეაგირებას, რის გამოც ეთნიკური დაპირისპირება იმპერიული მმართველობის კრიზისის ერთ-ერთ გამოვლინებად წარმოჩნდება.

მაკკენზის ნარატივში 1905 წლის კავკასიის მოვლენები ერთიან, ურთიერთდაკავშირებულ პროცესად არის წარმოდგენილი, სადაც რევოლუციური მოძრაობა, სახელმწიფო მმართველობის კრიზისი, ადგილობრივი თვითორგანიზება და ეთნიკური ძალადობა ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.

კვლევის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს მაკკენზის ნაშრომის 1905 წლის კავკასიის რევოლუციური პროცესებისა და ეთნიკური კონფლიქტების დამოუკიდებელ უცხოურ წყაროდ კომპლექსურ შესწავლაში. ნაშრომი აფართოებს საკითხის წყაროთმცოდნეობით ბაზას და წარმოაჩენს, თუ როგორ აღიქვამდა დასავლელი თვითმხილველი რუსეთის იმპერიის კრიზისს და მის ერთ-ერთ ყველაზე რთულ გამოვლინებას – კავკასიაში განვითარებულ ეთნიკურ დაპირისპირებას.

საკვანძო სიტყვები: ფრედერიკ არტურ მაკკენზი, 1905 წლის რევოლუცია, კავკასია, ეთნიკური კონფლიქტები, რუსეთის იმპერია.

კუნძულ კრეტის საკითხი ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტურ წერილებში

თენგიზ გუმბერიძე

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ილია ჭავჭავაძე და მისი „ივერია“ განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენდნენ მსოფლიო მოვლენებისა და ფაქტების მიმართ. გამონაკლისი არც კრეტელთა თავისუფლებისა და ისტორიულ სამშობლოსთან შეერთებისათვის ბრძოლა ყოფილა. XIX საუკუნის განმავლობაში კუნძულ კრეტის ბერძენმა მოსახლეობამ არაერთხელ მოაწყო მასშტაბური აჯანყება ოსმალეთის წინააღმდეგ (განსაკუთრებით კი 1866-1869 და 1897-1898 წლებში). ბერძენთა ბრძოლამ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის სახე მიიღო. ისინი ცდილობდნენ კუნძულ კრეტის დაბრუნებას, რომელიც საუკუნე-ნახევარზე მეტი ხნის განმავლობაში ოკუპირებული იყო ოსმალთა იმპერიის მიერ. ილია ჭავჭავაძემ ამ მოვლენებს მიუძღვნა ორი წერილი, რომლებიც „ივერიაში“ დაიბეჭდა.

აღნიშნული საკითხი ძალზე აქტუალური და რეზონანსული იყო, რომელმაც მსოფლიოს ყურადღება მიიპყრო. საკითხი ახლებურად მოჩანს, გამომდინარე იქიდან, რომ დიდ და პატარა ქვეყნებს შორის დღემდე ანალოგიურად გართულებულ ურთიერთობებში ბევრი პარალელი იკვეთება და, ამდენად, ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის მოცემული საკითხი ამჟამადაც აქტუალურად გამოიყურება.

გაზეთ „ივერიის“ ფურცლებზე გამოქვეყნებული ილია ჭავჭავაძის ორივე წერილის შინაარსი გაჟღენთილია კრეტელთა მიმართ უპირობო მხარდაჭერითა და მათი გამარჯვების სურვილით. წერილების ავტორი, როგორც XIX საუკუნის საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მედროშე, შესტრფოდა არა მხოლოდ ქართულ ეროვნულ თვითმყოფადობას, არამედ მხარს უჭერდა ეროვნული თანასწორობისათვის ბრძოლის გამოვლინებასაც მსოფლიოს ნებისმიერ ქვეყანაში. ხსენებული წერილებიც სწორედ ამის დასტურია, რაც მათი ავტორისაგან არ იყო პირველი შემთხვევა. ჯერ კიდევ ყმაწვილობისას, ილია ასევე გამოეხმაურა იტალიის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას, რომელიც ჯუზეპე გარიბალდის მეთაურობით მიმდინარეობდა იტალიაში. როგორც დასტურდება, დიდი მწერალი და პუბლიცისტი სიცოცხლის ბოლომდე სათუთად ინახავდა გარიბალდისადმი განსაკუთრებულ პატივისცემას.

საანალიზო წერილებიდან ჩანს, რომ ევროპის მძლავრი სახელმწიფოები მზად არ აღმოჩნდნენ ბერძნების მხარდასაჭერად და ყოველი ძალით ცდილობდნენ შეეკავებინათ მათი ძალისხმევა, რათა ევროპაში არ გაჩენილიყო ახალი ომის კერა. ისიც უნდა ითქვას, რომ ცივილიზებულად მოაზროვნე საზოგადოება სიმართლეს თვალს უსწორებდა და ამ რთულ ვითარებაში მხარს ბერძენ ხალხს უჭერდა, რადგან კუნძული კრეტა, „თვით მითიური ზევსის დაბადების ადგილი“, ოდითგან საბერძნეთის შემადგენელი ნაწილი იყო. ილია უკმაყოფილებას გამოთქვამს შემფოთებული ევროპელების მიმართ, ამხელს მათ სუსტისადმი დაჩაგვრის სურვილსა და პირად ანგარებებში, რასაც ისინი დიპლომატიას არქმევდნენ.

როგორც ცნობილია, კრეტელთა მხარეს მთლიანად იდგა ქართველი ინტელიგენცია, განსაკუთრებით კი „თერგდალეულთა“ გუნდი, როგორც ერთმორწმუნე და ორივე ოსმალთაგან შევიწროებული ხალხები. საკითხი მთელი სიგრძე-სიგანით გაიაზრეს ქართველმა პატრიოტებმა. ბერძენთა სამართლიან ბრძოლას, გარდა „ივერიის“ რედაქტორისა, გამოეხმაურნენ სხვა ქართველი მწერალ-პუბლიცისტები – გიორგი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე, კირილე ლორთქიფანიძე...

წარსულიდან მოღწეული და ამჟამად მიმდინარე არაერთი ისტორიული მოვლენა გვარწმუნებს იმაში, რომ ჯერ კიდევ დიდია აქტიური კოლონიური პოლიტიკისადმი ცდუნება.

საკითხის კვლევისას გამოყენებული აღწერილობითი მეთოდი ემყარებოდა საანალიზო მასალის ავტორისეულ გადმოცემებსა და ინფორმაციებს. საკითხის თანამედროვე რთულ საერთაშორისო პროცესებთან შეპირისპირებისას საჭიროა ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის გამოყენება, რაც ეპოქათა სიშორითაა განპირობებული.

საკვანძო სიტყვები: ილია ჭავჭავაძე, ევროპა, კუნძული კრეტა, თვითმყოფადობა, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი

ქართულ-ევროპული კულტურული პარალელები (ხალხურ დღესასწაულთა და რწმენა-წარმოდგენათა სისტემა)

როზეტა გუჯეჯიანი

*ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

ქართულ ხალხურ დღესასწაულთა სისტემა ხანგრძლივი ისტორიის მქონეა. ქართველთა ანტიკური ხანის სარიტუალო კულტურის ელემენტები შემონახულია ადგილობრივ არქეოლოგიურ არტეფაქტთა სახით. ამავე დროს, საქართველოს რამდენიმე სახელმწიფოსა და ქართველთა ამა თუ იმ ლოკალურ-ტერიტორიული ერთეულისა ან სახელმწიფოს (კოლხიდა, დიაოხი, ტაოხი, ეგრისი, იბერია) შესახებ მოგვითხრობენ ანტიკური ხანის ბერძნული, ასურული, ურარტული და სხვა წყაროები. მდიდარია ადრეშუასაუკუნეების დასაწყისიდან შემონახული ქართული წერილობითი ძეგლების ინფორმაციაც.

ქართველთა განსახლების ისტორიული არეალი ცივილიზაციურ კონტექსტში მედიტერანული კულტურის ნაწილად მოიაზრება. ამიტომ ქართველთა ეთნოგრაფიულ რეალიებში აღწერილია და ნაწილობრივ შემონახულიც კია უძველესი ცივილიზაციური ერთობის სხვადასხვა ნიშანი – გამოვლენილი, როგორც მატერიალურ (ანთროპოლოგიური ტიპი, სამდინარო-საქალაქო კულტურა, კოშკური არქიტექტურა, კულტურულ-სამეურნეო ტიპი და სხვ.), ასევე, სულიერ (რწმენა-წარმოდგენები, დღეობათა სისტემა) და სოციალურ კულტურაში (სათემო-ტერიტორიული ორგანიზაციები, სოციონორმატული კულტურა).

ქართველ და მედიტერანულ ხალხთა (ფინიკიელები, ბერძნები, ეტრუსკები, იტალიელები, სიცილიელები, სარდინიელები, ესპანელები, ბასკები, კორსიკელები, პროვანსები, პორტუგალიელები და სხვა) კულტურათა ანალიზისას ფიქსირდება მსგავსი ელემენტები, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინოა რელიგიურ რწმენა-წარმოდგენათა კონტექსტში, როგორც შორეული წარსულში, ისე შუასაუკუნეებში, ახალ ეპოქასა და თვით დღევანდელ ყოფაშიც კი.

აღსანიშნავია, რომ მრავალი ხალხური დღესასწაულის დეტალური აღწერისას და სხვა კულტურებთან შედარებისას წარმოჩინდება კულტურის ამ კონკრეტული ფაქტის განვითარების ხანგრძლივი დინამიკა და მასში იკვეთება სხვადასხვა ეპოქალური და რელიგიური დანაშრევი. ამიტომ მოგვეპოვება ბევრი ისეთი დღეობა ან რიტუალი, რომელთა ანალიზის დროს, ვმსჯელობთ სინკრეტულობისა და პაგანიზმის შესახებ. ამ შემთხვევაშიც ვლინდება საყურადღებო პარალელები, რაც განსაკუთრებული სიმკვეთრით ფიქსირდება სარიტუალო სტრუქტურაში, სარიტუალო ჰიმნთა და ფერხულთა ფორმასა და ტექსტებში, ასევე სიმბოლიკასა და შესაწირავთა ნაირსახეობებში.

საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების შემდგომი ქართული კულტურა მკაფიოდ ავლენს ქართველ და სხვადასხვა ქრისტიან ევროპელ ხალხთა შორის არსებულ კულტურულ პარალელებს, რომლებიც ქრისტიანობითაა ფორმირებული, მომდინარეა ერთიანი თეოლოგიური

სწავლებიდან, თუმცა, ბევრი ელემენტი მრავალგვარი ადგილობრივი ეთნიკური კულტურული გამოცდილებითაა შეფერილი.

ქართულ ხალხურ დღესასწაულთა სისტემის ფორმირების, განფენილობისა და განვითარების დინამიკა წარმოაჩენს მრავალ ისეთ სახეობასა და ფორმას, რომელიც იდენტურია ბერძნულ/ბიზანტიურ და სხვა ქრისტიან ეთნოსთა შორის არსებული ხალხური რწმენა-წარმოდგენებისა, ხალხური ლოცვის სტრუქტურისა, შესაწირავთა ნაირსახეობებისა და სხვ.

განხილული იქნება რამდენიმე კონკრეტული მაგალითი, აღებული ქართველ და ევროპელ ქრისტიან ხალხთა ეთნოგრაფიული რეალიებიდან: წმ. ბარბარესა და წმ. ლუსიას/ლუჩიას აღქმის ხალხური ფორმები, საახალწლო დღესასწაული (ძველი სტილით) და წმ. ბასილი დიდის ადგილი საახალწლო რწმენა-წარმოდგენებში, დღეობის თანმხლები საკარნავალო სისტემა; ქრისტიანობის ხალხური ტრადიციები; საადღგომო და კვირაცხოვლობის თანმხლები რიტუალები; გიორგობის ხალხური ფორმები. გაშუქდება ქართული ეთნომუსიკალური მემკვიდრეობის ის ნაწილი, რომელიც სარიტუალოა და ამ კუთხითაც მოტანილ იქნება მსგავსი მასალა ევროპელ ქრისტიანთა ყოფიდან.

წარმოჩინდება სარიტუალო პურების ქართულ ნაირსახეობათა მსგავსება როგორც მართლმადიდებელ, ასევე კათოლიკე ხალხთა სარიტუალო პურებთან. ყველგან არსებობს სეფისკვრისა და არტოსის პურის ხალხური ნაირსახეობების ცხოებისა და შეწირვის ტრადიცია სხვადასხვა დღესასწაულზე. წარმოდგენილი იქნება ქართული ხალხური სარიტუალო პურების მთელი მრავალფეროვნება. ასევე, გაანალიზდება ღვინის შეწირვის ტრადიციები და ამ წესის მომდინარეობა უძველესი დროიდან და შემდგომ უკვე ქრისტიანული წმ. სერობის პრიზმაში აღქმული ღვინის შეწირვის („ზედაშე“) ხალხური ფორმები.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, ხმელთაშუაზღვა, რელიგია, დღესასწაულთა სისტემა, რიტუალები.

ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობა თანამედროვე საქართველოში: საარჩევნო პროცესების ანალიზი

მანანა დარჩაშვილი

ისტორიის დოქტორი, მკვლევარი

ილიას უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი

ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობა თანამედროვე დემოკრატიული მმართველობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინდიკატორია, რომელიც დაკავშირებულია, პოლიტიკური პროცესების განსაზღვრის დროს თანასწორი და გადაწყვეტილების მიღებაში მათი ჩართულობის და ინტერესების გათვალისწინებასთან.

საქართველოში ქალთა პოლიტიკაში მონაწილეობა და წარმომადგენლობა, მიუხედავად არსებული, საუკუნისწინანდელი გამოცდილებისა, ასევე ბოლო წლებში განხორციელებული ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ცვლილებებისა, კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. აღნიშნულ კონტექსტში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საარჩევნო პროცესის ფარგლებში ქალთა წარმომადგენლობის დინამიკისა და მისი განმაპირობებელი ფაქტორების შესწავლა. შესაბამისად, თანამედროვე ეტაპზე ქართულ სინამდვილეში არსებული პოლიტიკური პროცესების შესწავლა აქტუალურია.

წინამდებარე კვლევის მიზანია საქართველოში ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობის განვითარების ტენდენციების ანალიზი და იმ სამართლებრივი, ინსტიტუციური და პოლიტიკური მექანიზმების შეფასება, რომლებიც გავლენას ახდენს ქალთა მონაწილეობაზე საარჩევნო პროცესში. კვლევა განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს გენდერული კვთირების მექანიზმს, მის

გავლენას ქალთა წარმომადგენლობაზე და 2024 წელს სავალდებულო გენდერული კვოტის გაუქმების შედეგად წარმოშობილ ახალ გამოწვევებს.

ნაშრომში გამოყენებულია თვისებრივი და რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები, მათ შორის, საარჩევნო სტატისტიკის, საქართველოს საარჩევნო კანონმდებლობის, პოლიტიკური პარტიების საარჩევნო სიებისა და წინასაარჩევნო საპროგრამო დოკუმენტების და ამასთან, შესაბამისი საერთაშორისო და ადგილობრივი კვლევების შედარებითი და დოკუმენტური ანალიზი. კვლევის ფარგლებში გაანალიზებულია ქალთა წარმომადგენლობის შესახებ არსებული ცვლილებები სხვადასხვა საარჩევნო პერიოდში და შეფასებულია გენდერული კვოტირების, პოლიტიკური პარტიების, საზოგადოებრივი დამოკიდებულებებისა და სტრუქტურული ბარიერების როლი ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმირებაში.

კვლევა აჩვენებს რა როლი შეასრულა ქალთა პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩართულობის გასაძლიერებლად დანერგილმა და განვითარებულმა სამართლებრივმა მექანიზმებმა (მათ შორის, გენდერულმა კვოტებმა) ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობის ზრდაში და რამდენად უზრუნველყო მხოლოდ ფორმალურმა ინსტიტუციურმა გარანტიებმა გენდერული თანასწორობის სრულფასოვანი რეალიზება.

ამასთან, ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობის მდგრადი ზრდისთვის რამდენადაა აუცილებელი პოლიტიკური პარტიების შიდა დემოკრატიული მექანიზმების გაძლიერება, ქალ კანდიდატთა პოლიტიკური და პროფესიული მხარდაჭერა, ფინანსურ და საარჩევნო რესურსებზე თანაბარი წვდომის უზრუნველყოფა, ასევე გენდერული სტერეოტიპებისა და ქალთა მიმართ პოლიტიკური ძალადობისა და დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ეფექტიანი მექანიზმების განვითარება.

2024 წლის ცვლილებების ფონზე აღნიშნული საკითხები კიდევ უფრო აქტუალური ხდება და მოითხოვს ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობის მხარდამჭერი ახალი ინსტიტუციური და პოლიტიკური მექანიზმების შემუშავებას.

ნაშრომში, საარჩევნო პროცესების დეტალური შესწავლის საფუძველზე, ყურადღება გამახვილებულია საქართველოში ჩატარებული არჩევნების ძირითად მახასიათებლებზე, განსაკუთრებულ წინასაარჩევნო პროცესებზე და აღნიშნულია, რომ გენდერული კვოტა (ისტორიული გამოცდილებაც ცხადყოფს) არ შეიძლება საკითხის მოგვარების მთავარ საშუალებად მივიჩნიოთ (საწყისი ეტაპის გარდა). სასურველია გრძელვადიან პერსპექტივაში შედეგის მისაღწევად სამართლებრივი ინსტრუმენტების, პოლიტიკური პარტიების პასუხისმგებლობის, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და თანასწორი პოლიტიკური გარემოს უზრუნველყოფის ერთობლიობა. საკითხისადმი კომპლექსური მიდგომა გენდერული თანასწორობის გასაძლიერებლად, რადგან, თანამედროვე ეტაპზე, ქალთა პოლიტიკაში ჩართულობის საკითხი, გენდერული თანასწორობის მიღწევა, 21-ე საუკუნის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა, რასაც გაეროს მდგარი განვითარების მიზნებიც ნათლად ასახავს და საქართველოშიც საზოგადოების მუდმივი ინტერესის საკითხია.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, პოლიტიკა, საარჩევნო პროცესი, ქალთა კვოტირება, პოლიტიკური პარტიები

ქართველოლოგიური ცენტრები, გამოცემები ევროპაში და ქართული ემიგრაცია (1920-1930)

რუსუდან დაუშვილი

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიწვეული პროფესორი

1921 წლის საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ ემიგრაციაში წავიდნენ მეცნიერები, საზღვარგარეთ მყოფთა ნაწილი და ევროპის სხვადასხვა ქვეყნების უნივერსიტეტებში მოსწავლე 200-მდე სტუდენტიდანაც ბევრი აღარ დაბრუნდა სამშობლოში

1920-1930-იან წლებში საფრანგეთში მოღვაწე მეცნიერებიდან ყველაზე ცნობილია: ევროპაში ქართულ სიძველეთა მკვლევარი, ისტორიკოსი ექვთიმე თაყაიშვილი; იურისტი და დიპლომატი ზურაბ ავალიშვილი; გერმანიაში მოღვაწეებიდან: ფილოლოგი, ჟურნალ „Morggenland“-ის რედაქტორი გრიგოლ დიასამიძე; აღმოსავლეთმცოდნე, ლინგვისტი, ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი მიხაკო წერეთელი; ფილოლოგი, მთარგმნელი, მიუნხენის უნივერსიტეტის პროფესორი არჩილ მეტრეველი; იურისტი, ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი დოქტორი ნიკო ნაკაშიძე; დიპლომატი, კინოსტატისტიკოსი, ეკონომიკის კვლევის ინსტიტუტში კინოს განყოფილების დამაარსებელი და ხელმძღვანელი ალექსანდრე აფხაზი; დიპლომატი, ჰალეს უნივერსიტეტში ეკონომიკის დოქტორი ვლადიმერ ახმეტელი. იტალიაში მოღვაწეობდნენ: თეოლოგი, ქართული საეკლესიო ისტორიისა და ლიტერატურის მკვლევარი მიხეილ თარხნიშვილი; ისტორიკოსი, ნეაპოლის უნივერსიტეტის პროფესორი შალვა ბერიძე; დიდ ბრიტანეთში: ისტორიკოსი, დიპლომატი, ჟურნალ „Georgica“-ს მდივანი ანდრია გუგუშვილი; ეკონომისტი და დიპლომატი, საქართველოს რესურსების მკვლევარი დავით დამბაშიძე. ბელგიაში: ისტორიკოსი და პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორი მარკოზ ტულუმი; შვეიცარიაში ქართულ-ევროპულ ურთიერთობებზე მუშაობდა ისტორიკოსი, იურისტი, ჟენევის უნივერსიტეტის პრივატ-დოცენტი დოქტორი ლეო კერესელიძე; პოლონეთში მოღვაწე ქართველი მეცნიერებიდან უპირველესია თეოლოგი, ისტორიკოსი, არქიმანდრიტი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, ვარშავის უნივერსიტეტის პროფესორი გრიგოლ ფერაძე.

ემიგრაციაში დარჩენილ სტუდენტთა ნაწილი ცნობილი მოღვაწეები გახდნენ: ფიზიკოსი, ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბრესლაუს უნივერსიტეტის პროფესორი ივანე ნიკურაძე, მისი უმცროსი ძმა ფიზიკოსი, გეოპოლიტიკოსი, მიუნხენისა და ბერლინის უმაღლეს ტექნიკურ სასწავლებლების პროფესორი, იონებისა და აღმოსავლეთ ევროპის ინსტიტუტების ხელმძღვანელი ალექსანდრე ნიკურაძე; ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორები: ბრესლაუს უნივერსიტეტის პროფესორი კირილე ვეკუა, მიუნხენში ქიმიური ლაბორატორიის ხელმძღვანელი რაჟდენ რუსიშვილი; მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, ბიოქიმიკოსი, ჰალეს უნივერსიტეტის პროფესორი სევერიან ბუაძე; საფრანგეთში, პარიზში მცხოვრები ფილოლოგი, რუსთველოლოგი და ჟურნალისტი ვიკტორ ნოზაძე; სტრასბურგის უნივერსიტეტში საერთაშორისო სამართლის კათედრის გამგე, ევროპის ხალხთა კონგრესის პრეზიდენტი, საბჭოთა კავშირისა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების კვლევის ცენტრის – „მუსხელის ცენტრის“ დამაარსებელი დოქტორი მიხეილ მუსხელიშვილი; ფილოსოფოსი, პუბლიცისტი, სოვეტოლოგი, ბრესლაუსა და ბერლინის უნივერსიტეტების პროფესორი მიხეილ ახმეტელი (კონსტანტინ მიხაელი); ფილოლოგი, ვარშავის უნივერსიტეტის პროფესორი გიორგი ნაკაშიძე და სხვები. **ისინი სხვადასხვა სფეროში მოღვაწეობდნენ, თუმცა თავისი წვლილი შეჰქონდათ ქართველოლოგიურ კვლევებში. მათი უცხოურ თუ ქართულ ემიგრანტულ ჟურნალ-გაზეთებში, კრებულებში გამოქვეყნებული მრავალრიცხოვანი ნაშრომები, წიგნები მსოფლიო სამეცნიერო წრეების თვალსაწიერში ხვდებოდნენ და ქართველოლოგიაში ახალი დიდ საინფორმაციო ველს ქმნიდნენ.**

სტატიაში განხილულია 4 მეცნიერის: ანდრია გუგუშვილის, შალვა ბერიძის, ნიკო ნაკაშიძისა და მარკოზ ტულუშის, ასევე პარიზში „ფრანგულ-კავკასიური სტამბის“ დამაარსებლის, მესტამბე-გამომცემლის დავით ხელაძის საქმიანობა, რადგან ნაშრომთა ნაწილი ქართულ სტამბებში იბეჭდებოდა: საფრანგეთში - ვალენტიენსა და პარიზში, გერმანიაში კი – ბერლინში.

ევროპული სამეცნიერო წრეების ყურადღებას იპყრობდა ქართველოლოგიური ცენტრებიც. ბრიუსელის, ბერლინის, ვარშავის, ნეაპოლის უნივერსიტეტებში ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრების, ლონდონში ჟურნალ „Georgica“-ს, პარიზში ჟურნალების „Promerhee“-ს, „კავკასიონისა“ და სხვა ჟურნალ-გაზეთების წყალობით ქართველოლოგია წარმატებით ვითარდებოდა ევროპაში.

ყველა ამ კათედრისა და გამოცემის საქმიანობა მეორე მსოფლიო ომმა შეაჩერა. ომის შემდეგ ქართველოლოგიის არეალი გაფართოვდა – დანგრეული ევროპიდან ბევრი ემიგრანტი გადასახლდა ამერიკის კონტინენტზე და იქ გააგრძელა საქმიანობა.

საკვანძო სიტყვები: ქართველოლოგია, ევროპა, ემიგრაცია, მეცნიერები, სტუდენტები, სტამბები, გამოცემები

ბადისნარის სიმბოლიდან სულის სიმბოლომდე: ზღვის თემატიკა ჰომეროსთან, გალაკტიონ ტაბიძესთან და გოდერძი ჩოხელთან

თამარ დოლიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი,
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია,
საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების სწავლული მდივანი*

ზღვის თემატიკა უძველესი დროიდანვე მწერლობაში უძლეველობის და მრავალფეროვნების გამომხატველი სიმბოლოა. ის მარადისობას, თავისუფლებას, სტიქიურ ძალას, ადამიანის შინაგან სამყაროსა და მის ბუნებასთან ბრძოლას უკავშირდება. ზღვა ლიტერატურაში დაუმორჩილებლობის და საიდუმლოებებით მოცულ სივრცედ წარმოგვიდგება.

ქართულ ლიტერატურაში ზღვა ერთ-ერთი საყურადღებო თემაა და არასოდეს აღიქმებოდა როგორც მარტოოდენ გეოგრაფიული სივრცე. ქართულ მენტალობაში მას უძველესი ხანიდან მოყოლებული მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს და ყოველთვის მოიაზრებოდა სულიერი ღელვის და ცრემლის, იდუმალების, მიუღწეველი ოცნებებისა და ტრაგიკული ესთეტიკის ან ღვთაებრივი საწყისის მატარებლად.

ერთმანეთისგან ეპოქალურად და მსოფლმხედველობრივად მკვეთრად განსხვავებული ავტორების: ჰომეროსის, გალაკტიონ ტაბიძისა და გოდერძი ჩოხელის ნაწარმოებების კვალდაკვალ, ჩვენ შევეცადეთ გვეჩვენებინა ზღვის თემატიკის გრძელი და საინტერესო ევოლუციური გზა, შთამბეჭდავი ტრანსფორმაცია ანტიკური ხანიდან ქართულ სიმბოლისტურ და ფილოსოფიურ აზროვნებამდე; ფიზიკურად არსებული, მითოლოგიური სიღრმეებიდან – ადამიანის შინაგანი განცდებით სავსე, ეგზისტენციალურ სამყარომდე. ჰომეროსთან ზღვა რეალური და მობოხოქრეა, სადაც გმირი სიცოცხლისათვის თავგამებებით იბრძვის. გალაკტიონ ტაბიძის პოეტურ სიმბოლიზმში ის შინაგან პროცესად ყალიბდება და სულიერი ღელვის სარკედ გვევლინება. გოდერძი ჩოხელის მისტიკურ პროზაში კი ზღვას არქეტიპული, არქაული ცნობიერების დატვირთვა აქვს.

საკვანძო სიტყვები: ზღვა, სული, ქართული ლიტერატურა, სიმბოლო, ავტორი.

ქართული კულტურული მემკვიდრეობის მედია-რეპრეზენტაცია ქართულ ონლაინ მედიაში

მაკა დოლიძე

ფილოლოგიის დოქტორი (ჟურნალისტიკა), პროფესორი
საქართველოს დავით აღმაშენებლის უნივერსიტეტი

თანამედროვე ჟურნალისტიკა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ საზოგადოებრივი ცოდნისა და წარმოდგენების ფორმირებაში. მედია არა მხოლოდ ასახავს მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ მოვლენებს, არამედ მონაწილეობს მისი მნიშვნელობების ფორმირებაში: განსაზღვრავს თემებს, ირჩევს წყაროებსა და პერსპექტივებს და კულტურულ მემკვიდრეობას კონკრეტულ ისტორიულ, სოციალურ და იდენტობით კონტექსტში წარმოაჩენს. ეს საკითხი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქართული კულტურული მემკვიდრეობის შემთხვევაში, რომელიც დაკავშირებულია საქართველოს ისტორიულ-კულტურულ გამოცდილებასთან და ქართული კულტურული იდენტობის შენარჩუნებასა და წარმოჩენასთან როგორც საქართველოში, ისე ქვეყნის ფარგლებს გარეთ. ამდენად, კვლევის ძირითადი პრობლემაა იმის დადგენა, თუ როგორ არის წარმოდგენილი ქართული კულტურული მემკვიდრეობა ქართულ ონლაინ მედიაში და რა მნიშვნელობები ენიჭება მას თანამედროვე საზოგადოებაში.

კვლევის მიზანია ქართულ ონლაინ მედიაში ქართული მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის მედია-რეპრეზენტაციის შესწავლა. კვლევა ყურადღებას ამახვილებს კულტურული მემკვიდრეობის იმ ასპექტებზე, რომლებიც დაკავშირებულია ისტორიულ მემკვიდრეობასთან, ეროვნულ იდენტობასთან და თანამედროვე კულტურულ ცხოვრებასთან. ასევე შესწავლილი იქნება, როგორ წარმოჩნდება მემკვიდრეობა ჟურნალისტურ ნარატივებში: როგორც ისტორიული და სიმბოლური მემკვიდრეობა თუ როგორც თანამედროვე საზოგადოებისათვის აქტუალური და „ცოცხალი კულტურა“. კვლევის ფარგლებში ყურადღება დაეთმობა აგრეთვე მემკვიდრეობის მატარებელი პირების, ადგილობრივი თემებისა და სფეროს ექსპერტების ხილვადობას.

კვლევა ეფუძნება კონტენტ-ანალიზს. საკვლევი კორპუსი მოიცავს 2026 წლის 1 იანვრიდან 31 აგვისტომდე ოთხ ტიპოლოგიურად განსხვავებულ ქართულ ონლაინ მედიაში გამოქვეყნებულ მასალებს: „ნეტგაზეთსა“ და „პუბლიკაში“, როგორც ციფრულ მედიაპლატფორმებს, და „კვირის პალიტრასა“ და „რეზონანსში“, როგორც ბეჭდური მედიის ტრადიციიდან განვითარებულ ონლაინ გამოცემებს. ანალიზის ძირითადი კატეგორიებია კულტურული მემკვიდრეობის ტიპი მატერიალური ან არამატერიალური; თემატური და სარედაქციო ჩარჩო; გამოყენებული წყაროების ტიპი და მრავალფეროვნება; ისტორიული კონტექსტუალიზაცია; ეროვნული იდენტობისა და ისტორიული მემკვიდრეობის რეპრეზენტაცია; და მემკვიდრეობის „ცოცხალ კულტურად“ წარმოჩენა.

კვლევის შედეგად მოსალოდნელია ქართული კულტურული მემკვიდრეობის მედია-ხილვადობისა და რეპრეზენტაციის ძირითადი მოდელების გამოვლენა. კვლევა გამოავლენს, რომელი თემები და ჩარჩოები დომინირებს მედიაგაშუქებაში, რამდენად მრავალფეროვანია გამოყენებული წყაროები და რამდენად არის წარმოდგენილი თავად მემკვიდრეობის მატარებლების, ადგილობრივი თემებისა და ექსპერტების პერსპექტივები. მიღებული შედეგები შესაძლებელს გახდის იმის შეფასებას, როგორ უკავშირებს ქართული ონლაინ მედია კულტურულ მემკვიდრეობას ისტორიულ მემკვიდრეობას, ეროვნულ იდენტობასა და თანამედროვე კულტურულ გამოცდილებას.

კვლევის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს ქართული კულტურული მემკვიდრეობის მედია-რეპრეზენტაციის სისტემურ ემპირიულ შესწავლაში. ნაშრომი კულტურულ მემკვიდრეობას განიხილავს არა მხოლოდ ჟურნალისტური გაშუქების ობიექტად, არამედ როგორც დინამიკურ

კულტურულ რესურსს, რომლის მედია-რეპრეზენტაცია გავლენას ახდენს მის საზოგადოებრივ აღქმასა და მნიშვნელობების ფორმირებაზე. ამგვარად, კვლევა ხელს უწყობს ქართული მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის თანამედროვე მედია-წარმოდგენის გააზრებას და თემატურად უკავშირდება ქართული მემკვიდრეობის საქართველოში და საზღვარგარეთ წარმოჩენისა და შენარჩუნების საკითხებს.

საკვანძო სიტყვები: ქართული კულტურული მემკვიდრეობა, ონლაინ ჟურნალისტიკა, მედია-რეპრეზენტაცია, ეროვნული იდენტობა, ისტორიული მეხსიერება, ცოცხალი მემკვიდრეობა.

წმინდა ნინო როგორც „ტყვე ქალი“ და „მოციქულთა სწორი“¹

ელისო ელიზბარაშვილი

აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული მკვლევარი

ბიზანტინოლოგიის განყოფილების გამგე

გ.წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქართლის მოქცევის უძველეს ბერძნულ-ლათინურ ტრადიციაში ქვეყნის განმანათლებელი სახელით არ მოიხსენიება: რუფინუსთან იგი წარმოდგენილია როგორც *mulier quaedam captiva*, ხოლო სოკრატე სქოლასტიკოსთან, სოზომენესა და თეოდორიტე კვირელთან – როგორც *γυνή αἰχμαλώτος*, „ტყვე ქალი“. ქართული ტრადიცია ამ ანონიმურ ფიგურას ნინოს სახელით წარმოაჩენს, საკუთარ ხმას ანიჭებს და მის თავდაპირველ სოციალურ უმწეობას მოციქულებრივი ავტორიტეტის საფუძვლად გარდაქმნის. მოხსენების მიზანია გამოიკვლიოს, როგორ და რატომ იქცა „ტყვე ქალი“ თავდაპირველად მოციქულად, ხოლო შემდგომ – „მოციქულთა სწორად“, და რამდენად შეიძლება ამ გარდაქმნის ნარატიული მოდელი პავლე მოციქულის პატიმრობის ახალადთქმისეულ პარადიგმას დაუკავშირდეს.

კვლევა ეფუძნება რუფინუსის, სოკრატე სქოლასტიკოსის, სოზომენეს, თეოდორიტესა და „მოქცევა ქართლისაჲს“ შედარებით ტექსტობრივ ანალიზს, აგრეთვე ლათინური *captiva*-ს, ბერძნული *αἰχμαλώτος* / *δέσμιος*-ისა და ქართული „ტყვე“-ს სემანტიკურ გამიჯვნას. მეთოდოლოგიურად ერთმანეთისგან განირჩევა სამხედრო დატყვევება, მონობა, სასამართლო პატიმრობა, დევნილობა, უცხოობა და ასკეტური *ξεντεία*. შესაბამისად, პავლესა და ნინოს გამოცდილებები იურიდიულად იდენტურ მოვლენებად არ განიხილება: პავლე რომაული ხელისუფლების პატიმარია, მაშინ როდესაც ნინოს რეალური დატყვევების გარემოებები წყაროებში აღწერილი არ არის. ამდენად, მათ შორის შედარება ნარატიულ-თეოლოგიურ დონეზე ხორციელდება.

პავლე მოციქულის საპატიმრო ნარატივი მნიშვნელოვან ქრისტიანულ პარადოქსს გვთავაზობს: სხეული შეიძლება შეზღუდული იყოს, მაგრამ სახარების სიტყვა – არა. ფილიპ. 1:12-14-ში ბორკილები სახარების გავრცელების საშუალებად იქცევა; საქმე 28:30-31 პავლეს „დაუბრკოლებელი“ (*ἀκαλύτῳ*) ქადაგებით სრულდება; ხოლო 2 ტიმ. 2:9 აყალიბებს პრინციპს: „ღვთის სიტყვა შეკრული არ არის“. მოხსენებაში ეს მოდელი განიხილება როგორც ნინოს ამბის შესაძლო ქრისტიანული ნარატიული არქეტიპი: გარეგნულად დაქვემდებარებული ქალი გარდაქმნის სწორედ იმ საზოგადოებას, რომლის სივრცეშიც თავად უცხო და უუფლებოა.

¹ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის „სამხედრო ტყვეთა ბედი ბიზანტიაში (VIII-XV სს.)“ (FR-23-3178) ფარგლებში.

ქართული ტექსტი ამ პარადოქსს განსაკუთრებით მკაფიოდ ავითარებს. წმ. ნინო თავდაპირველად წარმოდგენილია როგორც „ტყუე, უცხო, მწირი, შეუწევნელი, უსმი და უტყვი“, თუმცა შემდგომ „ტყუე იგი“ ხდება „დედოფალი“, „უცხო იგი“ – „დედა“, ხოლო „უტყვი იგი“ – „ქადაგ ძლიერი“. ამავე კონტექსტში ჩნდება ფორმულა „ტყვეო და ტყვეთა მხსნელო“. ამგვარად, ტყვეობა ნარატივიდან არ ქრება; იცვლება მისი მნიშვნელობა. სოციალური დაქვემდებარება ქრისტიანული მოწმობის, მისიისა და სულიერი ძალაუფლების ნიშნად გარდაიქმნება.

კვლევა ასევე ეყრდნობა სოფია პატურას მიერ ტყვეთა, როგორც კულტურული და რელიგიური კომუნიკაციის აგენტების გააზრებას, ანდრეა სტერკის მიერ შემუშავებულ „ქვემოდან წარმართული მისიის“ მოდელს, ფერი ფონ ლილიენფელდის მიერ ასკეტური *ξενικία*-ს ინტერპრეტაციასა და ლელა პატარიძის მიერ „ტყვე-უცხო-მწირის“ სემანტიკური ველის ანალიზს. ამ მიდგომების შეჯერებით, მოხსენება აქცენტს აკეთებს არა მხოლოდ ნინოს სოციალური სტატუსის ბუნებაზე, არამედ იმ პროცესზეც, რომლის მეშვეობითაც დაქვემდებარების აღმნიშვნელი ენა მისი მოციქულებრივი იდენტობის კონსტრუქციის საშუალებად გარდაიქმნება.

კვლევის მთავარი დასკვნაა, რომ წმ. ნინოს „მოციქულობა“ და შემდგომი „მოციქულთა სწორობა“ შეიძლება განვიხილოთ არა ტყვეობის მიუხედავად, არამედ სწორედ მისი ნარატიული გარდაქმნის შედეგად. ამ მოდელში მოციქულებრივი ავტორიტეტი არ მომდინარეობს ინსტიტუციური თანამდებობიდან, სოციალური სტატუსიდან ან პოლიტიკური ძალაუფლებიდან. იგი ვლინდება იმაში, რომ შეზღუდული და გარეგნულად უძლური პირის სიტყვა „დაუბრკოლებლად“ გარდაქმნის მეფეს, სამეფო კარს და, საბოლოოდ, მთელ საზოგადოებას. შესაბამისად, ნინოს ტყვე ქალიდან მოციქულთა სწორად გარდაქმნა წარმოადგენს ქრისტიანული ძალაუფლების პარადოქსის ადგილობრივ, ქართულ ჰაგიოგრაფიულ ფორმას.

საკვანძო სიტყვები: წმინდა ნინო; ტყვე ქალი; მოციქულთა სწორი; პავლე მოციქული; ქართლის მოქცევა

თარგმანი. პოლიტიკა და „ურწმუნოების“ ბრალდება:

ბარძნულ-ქართული განმანათლებლური კავშირები და ეროვნული იდენტობის დისკურსი

თამარ ვეფხვაძე

დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

XIX საუკუნის დასაწყისში ბერძნული და ქართული განმანათლებლური აზრი, გეოგრაფიული დამორების მიუხედავად, ისტორიული ბედისწერით მჭიდროდ უკავშირდებოდა ერთმანეთს. ორი პერიფერიის: ბალკანეთისა და კავკასიის საერთო გამოცდილება იმით ხასიათდებოდა, რომ ორივე სივრცე იმპერიული ცენტრებისა და ეროვნული თვითგამორკვევისკენ სწრაფვის დაძაბულ არეალში ვითარდებოდა. ამ გარემოში განმანათლებლური იდეების გადმოქართულება და ადაპტაცია არ ყოფილა უბრალოდ ინტერპრეტაციულ-ტექნიკური აქტი; ეს გახლდათ საკუთარი თავისგან შობილი პოლიტიკური მოქმედება.

მოხსენება ეყრდნობა ორ ურთიერთშემავსებელ შემთხვევას (Case Study). პირველი ეხება ადამანტიოს კორაისისა და ალექსანდრე ჭავჭავაძის ინტელექტუალურ დიალოგს, სადაც თარგმანი წარმოჩნდება, როგორც პოლიტიკური მიმართვის ფორმა. კერძოდ, ბერძნული განმანათლებლური ტექსტების ქართულ სივრცეში გადმოტანა ემსახურებოდა არა მხოლოდ ცოდნის გავრცელებას, არამედ მკითხველთან პირდაპირი, პოლიტიკურად დატვირთული მიმართვით ეროვნული საზოგადოებრიობის ფორმირებას.

მეორე შემთხვევა ეხება დავით ბაგრატიონისა და ათანასიოს ფსალიდას ინტელექტუალურ კავშირს და მას ანალიზებს „ურწმუნოების“ ბრალდების პოლიტიკის ქრილში, როგორც ეს

გამოვლინდა მართლმადიდებლურ განმანათლებლობაში. ფსალიდას 1791 წლის ნაშრომი - „ალითის ევდემონია“ (Αληθινή Ευδαιμονία), რომელშიც ავტორი ღვთის არსებობის, სულის უკვდავებისა და ადამიანის თავისუფლების საკითხებს განიხილავდა, სწორედ ამის გამო გახდა კონსერვატიული სასულიერო წრეების მხრიდან ათეიზმისა და „ვოლტერიაანელობის“ ბრალდების საფუძველი.

ანალოგიური ლოგიკით, ბაგრატიონის მთარგმნელობითი მოღვაწეობა, კერძოდ, ვოლტერის ნაწარმოებთა (მათ შორის „ზადიგის“) და ჟან ბატისტ ფრედერიკ ანსილონის ტრაქტატის („ესთეტიკური განსჯანი“) ქართულ ენაზე გადმოღება - ქართულ საეკლესიო კონტექსტში მსგავს ეჭვებს აღძრავდა. თუმცა, როგორც წყაროები მოწმობს, ბაგრატიონი სამყაროს შემოქმედად ღმერთს აღიარებდა და თავისი შეხედულებებით უფრო ღეისტი იყო, ვიდრე ათეისტი.

ორივე შემთხვევაში საეკლესიო და საერო ხელისუფლებათა მხრიდან წამოყენებული ბრალდება წარმოადგენდა რეაქციას ახალ იდეებზე და ინსტრუმენტს, რომლითაც განისაზღვრებოდა მისაღები და მიუღებელი აზროვნების საზღვრები ორთოდოქსულ საზოგადოებაში.

მოხსენების ცენტრალური არგუმენტი ის, რომ ორივე ეპიზოდი: თარგმანისა და პოლიტიკური მიმართვის ურთიერთმიმართება, ერთი მხრივ, და „ურწმუნოების“ ბრალდების დისკურსი, მეორე მხრივ - საერთო ლოგიკას ექვემდებარება: ბალკანურ-კავკასიურ პერიფერიაზე განმანათლებლური იდეების ტრანსფერი ყოველთვის გადიოდა ადგილობრივი პოლიტიკური და საეკლესიო ინსტიტუტების ფილტრში. სწორედ ეს ფილტრი განსაზღვრავდა, თუ რა შეიძლებოდა ინტეგრირებულიყო ეროვნულ დისკურსში და რა განიხილებოდა საფრთხედ. სწორედ ამ პროცესში - უცხო იდეის ადგილობრივ ენასა და ინსტიტუციურ კონტექსტში გადათარგმნა-ადაპტაციის გზით - ყალიბდებოდა ის, რასაც შემდგომში ეროვნული იდენტობა ეწოდა.

მეთოდოლოგიურად მოხსენება ეყრდნობა შედარებით-ისტორიულ და ტექსტობრივ ანალიზს, რომელიც კორაისისა და ჭავჭავაძის, ასევე ბაგრატიონისა და ფსალიდას ტექსტებსა და ეპისტოლურ მეშვიდროებას განიხილავს არა იზოლირებულად, არამედ ბერძნულ-ქართული ინტელექტუალური ურთიერთობების ფართო ქსელის ნაწილად.

კვლევას წვლილი შეაქვს განმანათლებლობის შემსწავლელ იმ მიმართულებაში, რომელიც პერიფერიულ განმანათლებლობას განიხილავს არა ცენტრიდან პასიურ იმპორტად, არამედ აქტიურ, პოლიტიკურად დატვირთულ ადაპტაციის პროცესად. იგი გვთავაზობს ახალ პერსპექტივას იმაზე, თუ როგორ ყალიბდებოდა თანამედროვე ქართული ეროვნული იდენტობა საერთაშორისო ინტელექტუალურ დიალოგში მონაწილეობის გზით.

მოხსენება ეხმიანება სიმპოზიუმის სექციას: „თანამედროვე საქართველო: საზოგადოება, კულტურა, განათლება და ეროვნული იდენტობა“ - იმ თვალსაზრისით, რომ თანამედროვე ქართული ეროვნული თვითშეგნება ვერ გაიგება მისი გენეალოგიის, კერძოდ, XIX საუკუნის დასაწყისის საერთაშორისო ინტელექტუალური კონტაქტების გათვალისწინების გარეშე.

ბერძნულ-ქართული განმანათლებლური კავშირების ხელახალი წაკითხვა გვთავაზობს ისტორიულ პარალელს ღღევანდელ პროცესებთან, როდესაც ქართული აკადემიური სივრცე კვლავ იმყოფება საერთაშორისო იდეების მიღებასა და ადგილობრივი ტრადიციისადმი ერთგულებას შორის არსებულ დაძაბულობაში. ამგვარი ისტორიული პერსპექტივის შემოტანა ხელს უწყობს არა მხოლოდ ქართველოლოგიური კვლევების გამდიდრებას, არამედ ბერძენ და ქართველ მკვლევართა შორის ინტერდისციპლინური და შედარებითი კვლევის ახალი მიმართულებების განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: ბერძნულ-ქართული განმანათლებლობა, ადამანტიოს კორაისი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, დავით ბაგრატიონი, ათანასიოს ფსალიდა, ეროვნული იდენტობა.

**ივანე მაჩაბლის პუბლიცისტიკა და „მარა სამყარო“:
ბაქსტოლოგიური კვლევა და ავტორობის ატრიბუცია**

თეა თვალავაძე

ფილოლოგიის დოქტორი

*დირექტორის მოვალეობის შემსრულებელი გიორგი ლეონიძის სახელობის
ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი*

ივანე მაჩაბელი (1854–1898) XIX საუკუნის საქართველოს კულტურულ და ინტელექტუალურ ცხოვრებაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფიგურაა. იგი, უპირველესად, ცნობილია უილიამ შექსპირის დრამების გამორჩეული თარგმანებით, თუმცა მისი მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი და შედარებით ნაკლებად შესწავლილი ნაწილი ჟურნალისტურ და პუბლიცისტურ საქმიანობას უკავშირდება. ევროპაში მიღებულმა განათლებამ და რამდენიმე ევროპული ენის ცოდნამ მას ფართო ინტელექტუალური ჰორიზონტი ჩამოუყალიბა, რაც მის საზოგადოებრივ და ჟურნალისტურ მოღვაწეობაშიც აისახა.

მაჩაბლის პუბლიცისტური წერილები XIX საუკუნის საქართველოს პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო და საზოგადოებრივი ცხოვრების შესწავლის მნიშვნელოვანი წყაროა. ამავე დროს, ისინი წარმოაჩენს საქართველოს ურთიერთობას გარე სამყაროსთან, ქართველი ინტელექტუალების ინტერესს უცხოეთში მიმდინარე პოლიტიკური და კულტურული პროცესებისადმი და ევროპული გამოცდილების ქართულ კონტექსტში გააზრების მცდელობებს. მისი წერილები გვიჩვენებს, თუ როგორ იაზრებდა ევროპაში განათლებული ქართველი ინტელექტუალი თავისი ქვეყნის განვითარების პერსპექტივებს და როგორ უკავშირებდა ადგილობრივ სოციალურ და კულტურულ პრობლემებს საერთაშორისო მოვლენებსა და გამოცდილებას.

მაჩაბლის ჟურნალისტური მემკვიდრეობის შესწავლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს მისი პუბლიცისტური კორპუსის გაფანტულობა და ხელმოუწერელი ტექსტების ავტორობის დადგენის სირთულე. XIX საუკუნის ქართულ პერიოდიკაში წამყვანი წერილები ხშირად ანონიმურად ქვეყნდებოდა, თავად მაჩაბელიც აქტიურად აქვეყნებდა ხელმოუწერელ მასალებს. შესაბამისად, მისი ჟურნალისტური მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი დღემდე იდენტიფიცირებული არ არის და ერთიან კორპუსად არ შესწავლილა.

მოხსენებაში წარმოდგენილი იქნება კვლევითი პროექტის მიზნები და მეთოდოლოგია, რომელიც ითვალისწინებს მაჩაბლის პუბლიცაციების მოძიებასა და დიგიტალიზაციას, ხელმოუწერელი ტექსტების ავტორობის ატრიბუციას, ტექსტების ურთიერთშედარებას, სტატიებში მოხსენიებულ პირთა იდენტიფიცირებასა და მათი ისტორიულ-კულტურული კონტექსტის შესწავლას. კვლევა აერთიანებს დოკუმენტურ, ბიოგრაფიულ, ენობრივ-სტილისტურ, კორპუსულ, ისტორიულ-შედარებით და ანალიტიკურ მეთოდებს. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა ციფრული ტექსტური კორპუსების გამოყენებას ავტორობის დასადგენად და ტექსტებს შორის ურთიერთმიმართების გამოსავლენად. პროექტი ასევე მოიცავს საარქივო და პერიოდულ გამოცემებში დაცული წყაროების შესწავლას, აგრეთვე მაჩაბლის პუბლიცისტიკაში მოხსენიებული პირების, მოვლენების, მითითებებისა და ციტატების იდენტიფიცირებასა და კონტექსტუალიზაციას.

კვლევის მიზანია მაჩაბლის შედარებით ნაკლებად შესწავლილი ჟურნალისტური მემკვიდრეობის რეკონსტრუქცია და აქამდე შეუსწავლელი მასალის სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანა. კვლევა, ერთი მხრივ, ხელს შეუწყობს XIX საუკუნის ქართული ჟურნალისტიკისა და საზოგადოებრივი აზრის ისტორიის შესწავლას, ხოლო მეორე მხრივ, უფრო ფართოდ წარმოაჩენს საქართველოს ინტელექტუალურ ურთიერთობას გარე სამყაროსთან და ქართული კულტურის

ადგილს ევროპულ ინტელექტუალურ სივრცეში. გაფანტული პუბლიცისტური კორპუსის რეკონსტრუქცია და მეცნიერული შესწავლა საფუძველს შექმნის შემდგომი ქართველოლოგიური, ლიტერატურათმცოდნეობითი, კულტუროლოგიური და ინტელექტუალური და ინტერკულტურული ურთიერთობების ისტორიის კვლევებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ივანე მაჩაბელი; პუბლიცისტიკა; ქართული ჟურნალისტიკა; ტექსტოლოგია; ავტორობის ატრიბუცია; გარე სამყარო.

საქართველო „ORDINARI-MÜNCHNER-ZEITUNGEN“-ის ფურცლებზე (1764-1766 წლები)²

დალი კანდელაკი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

XVIII საუკუნის გერმანულენოვანი პერიოდიკა საქართველოს ისტორიის კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან, თუმცა დღემდე არასრულად ათვისებულ წყაროთა ჯგუფს წარმოადგენს. გაზეთები მხოლოდ საერთაშორისო ამბების გადამცემები არ იყვნენ; ისინი ქმნიდნენ იმ საინფორმაციო გარემოს, რომლის მეშვეობითაც ევროპელი მკითხველი ეცნობოდა კავკასიასა და საქართველოს. სწორედ ამ გამოცემების საშუალებით ყალიბდებოდა წარმოდგენები ქვეყნის პოლიტიკურ მდგომარეობაზე, სამხედრო ძალაზე, მმართველებსა და საერთაშორისო ურთიერთობებში მის ადგილზე. მიუხედავად იმისა, რომ პერიოდიკაში საქართველოს შესახებ ცნობები სხვადასხვა გამოცემაშია მიმოფანტული, ცალკეული გაზეთების სისტემური შესწავლა კვლავაც შეზღუდულია.

ამ თვალსაზრისით ინტერესს იწვევს მიუნხენში გამომავალი „Ordinari-Münchener-Zeitungen“, რომელიც სამხრეთ გერმანიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პერიოდული გამოცემა იყო. 1764-1766 წლებში გაზეთი რეგულარულად აქვეყნებდა საქართველოს შესახებ კორესპონდენციებს, რომლებიც კონსტანტინოპოლიდან, ლივორნოდან, ვენეციიდან და ევროპის სხვა საინფორმაციო ცენტრებიდან ვრცელდებოდა. ამ ცნობების ერთობლიობა საშუალებას იძლევა არა მხოლოდ აღდგეს საქართველოსთან დაკავშირებული ცალკეული პოლიტიკური თუ სამხედრო მოვლენები, არამედ გამოიკვეთოს, როგორ იცვლებოდა მათი ინტერპრეტაცია ერთი და იმავე გამოცემის ფარგლებში.

სტატიაში გაანალიზებულია 1764-1766 წლებში „Ordinari-Münchener-Zeitungen“-ში საქართველოს შესახებ გამოქვეყნებული ცნობები. კვლევა ეფუძნება ისტორიულ-კრიტიკულ, წყაროთმცოდნეობით, შედარებით და ნარატიულ ანალიზს. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ცნობების წარმოშობას, საინფორმაციო მარშრუტებს, სარედაქციო ინტერპრეტაციებსა და იმ ცვლილებებს, რომლებიც საქართველოს ეხებოდა. გაზეთის მასალა განხილულია XVIII საუკუნის გერმანული საინფორმაციო ქსელის უფრო ფართო კონტექსტშიც. ყურადღება დაეთმო ასევე სხვადასხვა ნომერში განმეორებადი ნარატივების, სტაბილური თემატური ხაზებისა და ტექსტებში გამოყენებული შეფასებითი ლექსიკის ანალიზს, რამაც შესაძლებელი გახდა არა მხოლოდ ცალკეული ცნობების, არამედ მათი საერთო დისკურსის რეკონსტრუქცია.

სამი წლის განმავლობაში გაზეთის ნარატივი აშკარა ევოლუციას განიცდის. 1764 წლის ცნობებში საქართველო ძირითადად ოსმალეთის სამხედრო მოქმედებების კონტექსტში ჩნდება, თუმცა უკვე 1765 წლიდან იგი დამოუკიდებელ პოლიტიკურ და სამხედრო ძალად წარმოჩნდება. განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ერეკლე II-ის ფიგურას, რომლის მედიური სახე თანდათან

² კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით [გრანტის ნომერი: GSDP-25-294].

იცვლება. თავდაპირველად იგი წარმოდგენილია როგორც წარმატებული სამხედრო ლიდერი და ქვეყნის პოლიტიკური ორგანიზატორი; 1766 წლის განმავლობაში კი მის ირგვლივ ყალიბდება ქრისტიანი მხედართმთავრისა და „აღმოსავლელი გმირის“ ნარატივი. წლის ბოლოს გამოქვეყნებული ნახევრადბიოგრაფიული ტექსტები კიდევ უფრო ამორებს მას მხოლოდ ისტორიული პიროვნების სტატუსს და ევროპული საგმირო ლიტერატურისთვის დამახასიათებელი სიუჟეტური ნიშნებით ამდიდრებს.

„Ordinari-Münchener-Zeitungen“ მხოლოდ ინფორმაციის მიმღები და გადამცემი გამოცემა არ ყოფილა. სხვადასხვა წყაროდან მიღებული ცნობების შერჩევით, მათი ერთმანეთთან დაკავშირებითა და ინტერპრეტაციით გაზეთი თავადაც მონაწილეობდა საქართველოს შესახებ ევროპული ნარატივის ფორმირებაში. სამხედრო ქრონიკას თანდათან ემატება პოლიტიკური შეფასებები, ისტორიული განმარტებები, დუზინფორმაციის შესახებ მსჯელობა და ბიოგრაფიული თხრობა, რის შედეგადაც რეალური ისტორიული მოვლენები მკითხველს ერთიან და თანმიმდევრულ სურათად წარედგინებოდა.

კვლევის სიახლე განპირობებულია იმით, რომ პირველად განხორციელდა „Ordinari-Münchener-Zeitungen“-ის 1764-1766 წლებში საქართველოს შესახებ გამოქვეყნებული ცნობების სრული ქრონოლოგიური და თემატური ანალიზი. ეს მასალა საშუალებას იძლევა ერთდროულად გამოიკვეთოს როგორც საქართველოს შესახებ ევროპული ინფორმაციის გავრცელების მექანიზმები, ისე პერიოდიკაში ერეკლე II-ის ადგილობრივი მმართველიდან დასავლეთის მედიური სივრცის ერთ-ერთ ყველაზე გამორჩეულ „აღმოსავლელ გმირად“ გარდაქმნის პროცესი.

გერმანული პერიოდიკა საქართველოს მხოლოდ აღმოსავლეთის სამხედრო-პოლიტიკური მოვლენების ნაწილად აღარ განიხილავდა. 1760-იანი წლების მეორე ნახევარში ქვეყანა უკვე დამოუკიდებელ პოლიტიკურ ერთეულად წარმოჩნდება, ხოლო კავკასიის მოვლენები დასავლური საზოგადოების ინტერესის საგნად იქცევა. „Ordinari-Münchener-Zeitungen“-ის მასალები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ XVIII საუკუნის საქართველოს ისტორიის შესასწავლად, არამედ იმ პროცესის გასაანალიზებლად, რომლის შედეგადაც საქართველო და ერეკლე II გერმანული პერიოდიკის ინტერესისა და რეპრეზენტაციის მნიშვნელოვან ობიექტად იქცა.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, ერეკლე II, გერმანული პერიოდიკა, *Ordinari-Münchener-Zeitungen*, XVIII საუკუნე.

სოხუმის ბერძნული დიასპორა 1917-1921 წლებში

კახა კვამილავა

ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე ბერძნული მოსახლეობა ჯერ კიდევ ანტიკური პერიოდიდან ჩნდება. ელინისტურ ქალაქს წარმოადგენდა დიოსკურია. თუმცა, ისტორიოგრაფიაში კარგადაა გარკვეული, რომ დასავლეთ საქართველოს ბერძნული მოსახლეობა, სხვა ელინური პოლისებისგან განსხვავებით, ადგილობრივი მოსახლეობის დომინირების ქვეშ მოექცა. ამასთან, როგორც თანამედროვე კვლევებმა აჩვენა, ტოპონიმი „დიოსკურია“ არა ბერძნული, როგორც აქამდე მიიჩნეოდა, არამედ – ქართველური წარმოშობისაა.

ადრეული შუა საუკუნეების შემდგომ, როცა თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიის ნაწილი ბიზანტიის იმპერიის საზღვრებში მოექცა და აქ გარკვეული ბერძნული კოლონია არსებობდა (სამხედროები, სასულიერო პირები,...), ბერძენთა ახალი ჩამოსახლება XIX საუკუნეში რუსეთის მიერ აფხაზეთის დაკავების შემდეგ დაიწყო. უკვე 1821 წელს ოსმალეთიდან გადმოსახლებული

ბერძნული დიასპორა სოხუმში ეკლესია აქვს. სამწუხაროდ, უცნობია მათი რაოდენობა. 1853 წლის მონაცემებით, სოხუმში ბერძენთა ძალიან მცირე რაოდენობა ცხოვრობს.

ბერძნული კოლონიზაციის ახალი და ინტენსიური ეტაპი უკვე XIX ს, უკანასკნელ მეოთხედში, პოსტმუჰაჯირულ აფხაზეთში მიმდინარეობს. რუსული კოლონიური რეჟიმის მიერ მოსახლეობისგან ძალდატანებით დაცლილ აფხაზეთში, ცარიზმი ცდილობს დაასახლოს მის მიმართ ლოიალური მოსახლეობა და, ამ გზით, არ დაუშვას რეგიონში ქართული მოსახლეობის დაბრუნება. ბერძნები ჯერ კიდევ XVIII საუკუნიდან აქტიურად იყვნენ ჩართული რუსეთის სამხრეთულ პოლიტიკაში და აქტიურად უწყობდნენ ხელს მის წინსვლას ამ მიმართულებით.

პოსტმუჰაჯირულ პერიოდში ჩამოსახლებულმა ბერძნებმა არა ერთი სოფელი დაარსეს აფხაზეთის სხვადასხვა მხარეში, თუმცა მათი დიდი ნაწილი მაინც ცენტრალურ აფხაზეთში იყო: თანამედროვე სოხუმისა და გულრიფშის მუნიციპალიტეტების ტერიტორიებზე.

წარმოდგენილ სტატიში შესწავლილია სოხუმის ბერძნული მოსახლეობის საზოგადოებრივი, პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული და საგანმანათლებლო მდგომარეობა რუსეთის 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდგომ ვიდრე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბოლშევიკურ ოკუპაციამდე. კვლევის მიზანია ბერძნული თემის ადგილისა და როლის განსაზღვრა საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მრავალეტნიკურ საზოგადოებაში და იმის დადგენა, თუ რამდენად შეძლო ბერძნულმა მოსახლეობამ საკუთარი ეროვნული და კულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნება საქართველოს ახალი სახელმწიფოებრივი სისტემის ფარგლებში.

1917 წლისათვის ბერძნული საზოგადოება უკვე წარმოადგენდა არა შემთხვევით მიგრაციულ ჯგუფს, არამედ რამდენიმე თაობის განმავლობაში ჩამოყალიბებულ თემს, რომელსაც ჰქონდა საკუთარი ეკონომიკური და კულტურული ინფრასტრუქტურა. ამ დროისთვის ბერძნები სოხუმის ოლქის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეთნიკურ ჯგუფს წარმოადგენდნენ, რომელსაც გარკვეული სერიოზული გავლენები ჰქონდა ადგილობრივ ეკონომიკურ პროცესებში.

ბერძნული დიასპორის სოციალური ცხოვრების საყრდენს წარმოადგენდა ეროვნული საზოგადოებები, ეკლესია, სკოლა, საქველმოქმედო საქმიანობა, სავაჭრო ქსელები და ეროვნული წარმომადგენლობის ორგანოები. საზოგადოებრივი ორგანიზებულობა ამ თემს საშუალებას აძლევდა საკუთარი ინტერესები კოლექტიურად წარმოედგინა როგორც ადგილობრივი ხელისუფლების, ისე საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების წინაშე.

1918-1921 წლებში რეგიონში იკვეთებოდა ქართული სახელმწიფოებრივი პროექტი, აფხაზური პოლიტიკური მოთხოვნები, ბოლშევიკური მოძრაობა და რუსეთის სხვადასხვა პოლიტიკური ძალის ინტერესები. ამ პირობებში ბერძნული თემის პოზიცია არ შეიძლება განვიხილოთ როგორც ერთიანი და უცვლელი პოლიტიკური პოზიცია. აქ ჩანს კონკრეტული ორგანიზაციების, ლიდერებისა და სოციალური ჯგუფების განსხვავებული, ზოგჯერ – საწინააღმდეგო პოზიციები.

კვლევისას გამოყენებულია ისტორიულ-შედარებითი და სისტემურ-სტრუქტურული მეთოდები.

საკვანძო სიტყვები: სოხუმი, ბერძნული მოსახლეობა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, აფხაზეთი.

1680 წლის კარაკალუს სახარება და თავად ათონ ბაბრათიონის ათონური შეწირულობანი

ჰიროტაკე მაედა

დოქტორი, ტოკიოს მეტროპოლიტენის
უნივერსიტეტის პროფესორი

ოქროპირ ჯიქური

დამოუკიდებელი მკვლევარი

ათონზე, კარაკალუს მონასტრის ბიბლიოთეკაში დაცული ილუსტრირებული ქართულ-ბერძნული ოთხთავის ხელნაწერი XVII საუკუნის ბოლოს აღმოსავლეთ ქრისტიანული მხატვრული და საღვთისმსახურო კულტურის გამორჩეული ძეგლია. ხელნაწერი 2017 წლის სამეცნიერო ექსპედიციის დროს წინამდებარე კვლევის ავტორებმა აღმოაჩინეს. სახარების ძირითადი ტექსტი შესრულებულია ბერძნულ ენაზე და შეიცავს ოთხი მახარობლის – მათეს, მარკოზის, ლუკასა და იოანეს – ოსტატურად შესრულებულ მინიატურებს, რომლებიც თითოეული სახარების დასაწყისშია განთავსებული. ბერძნულ ტექსტს ავსებს მინიატურების თანმხლები განმარტებითი წარწერები ქართულ ენაზე. კოდექსი ჩასმულია ძვირფას, მოოქროვილ ჭედურ ლითონის ყდაში, რომელიც შემკულია ცენტრალური თეოლოგიური გამოსახულებებით: წინა ყდას ამკობს ჯვარცმა, ხოლო უკანა ყდაზე წარმოდგენილი არიან წმინდანები პეტრე და პავლე, რომელთაც ხელში ტაძრის მაკეტი უჭირავთ. ყდების კიდეებს დეკორატიული ორნამენტის სახით გასდევს ორენოვანი ბერძნულ-ქართული წარწერები, ხელნაწერის ბოლოს კი დართულია ორენოვანი კოლოფონები.

ისტორიული ცნობები მიუთითებს, რომ ეს ოთხთავი 1680 წლებში ივირონის მონასტრის სკრიპტორიუმში გადაიწერა, იღუმენ დამასკინოსის უშუალო ზედამხედველობით. ხელნაწერის შექმნა თავადმა ამოტ ბაგრათიონმა შეუკვეთა, როგორც სპეციალური შეწირულობა წმინდა პეტრესა და პავლეს ტაძრისათვის. უკანა ყდაზე არსებული ლითონის წარწერა პირდაპირ მიუთითებს შემწირველზე – თავად ამოტ ბაგრათიონზე. წარწერა მთავრდება სულიერი მოხსენიების თხოვნით და შეწირულობის თარიღად 1680 წელს ასახელებს. სავდრებელი ტექსტი მეორდება ხელნაწერის ბოლო ფურცელზე დატანილ კოლოფონშიც, სადაც ამოტი ცოდვათა მიტევებას ითხოვს და მკითხველს სთხოვს, ილოცონ მისი მშობლების სულთა საოხად.

თავადი ამოტი, რომელიც ქართლის მეფე გიორგი XI-ის ახლო ნათესავადა მოიხსენიება, ათონის მთის აქტიური ქტიტორი იყო. მისი ქველმოქმედება მხოლოდ ამ ხელნაწერით არ შემოიფარგლებოდა; ამოტმა აგრეთვე შეუკვეთა საჩრდილობელი ქოლგა, რომელიც მიძღვნილი იყო ივერიის ღვთისმშობლის სასწაულთმოქმედი ხატის – „პორტაიტისადმი“.

სახარების ხელნაწერის მსგავსად, საჩრდილობელი კარვის წარწერაც მოგვითხრობს თავად ამოტის ღვთისმოსავ შეწირულობაზე ათონის მთისადმი, რაც სულთა ცხოვნებისა და ცოდვათა მიტევების მიზნით განხორციელდა. ეს შემორჩენილი არტეფაქტები მთლიანობაში წარმოაჩენს ამოტის ღრმა პირად ღვთისმოსაობასა და ქართველი დიდებულების გამორჩეულ როლს ათონის მონასტრების მფარველობაში ამ პერიოდში. უფრო მეტიც, ეს ღვთისმოსაობა არ ყოფილა მხოლოდ ინდივიდუალური თვისება, არამედ წარმოადგენდა იმ მტკიცე რელიგიური გულმოდგინების გამოვლინებას, რომელიც მუხრანბატონთა სახლმა თავისი ფუძემდებლის, თავად ბაგრატის დროიდან მოყოლებული შემოინახა.

ეს ქმედება მკაფიოდ იმეორებს მისი სახელის მატარებელი წინაპრის – ამოტ მუხრანბატონის – ქტიტორულ საქმიანობას, რომელიც ზუსტად ერთი საუკუნით ადრე მოღვაწეობდა. XVI საუკუნის ამოტ მუხრანბატონი დედოფალ ქეთევან წამებულის მამა იყო, ხოლო XVII საუკუნის ამოტი – კათოლიკოს-პატრიარქ დომენტი III-ის ძმა. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამოტის მამა, ქაიხოსრო, და ბიძა, თეიმურაზი, მონაწილეობას იღებდნენ გიორგი სააკაძის ანტიირანულ

აჯანყებაში, რომელსაც ორივე მათგანი შეეწირა. ამ კონტექსტში, აშოტის მიერ შეწირული სახარება კიდევ უფრო უსვამს ხაზს მის პოლიტიკურ-რელიგიურ პოზიციას, რომელიც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ბერძნულ სამყაროსთან დაკავშირებულ ქართულ მართლმადიდებლურ ქსელს.

საკვანძო სიტყვები: ათონი, ივერთა მონასტერი, კარაკალას სახარება, აშოტ ბაგრატიონი, ქტიტორი, ოთხთავი.

მათ საქართველო აკავშირებდათ – საქართველოდან დეპორტირებულ ბერძნებსა და ქართველებს შორის ურთიერთობის ნარატივები³

როინ მაღაყმაძე

ისტორიის დოქტორი. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი

თამილა ლომთათიძე

ისტორიის დოქტორი. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი

ნაშრომში შესწავლილია აჭარიდან დეპორტირებული ოჯახების მეხსიერებაში შემონახული 1951-1952 წლების რეპრესიების გამოცდილება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ ადამიანების მეხსიერებამ შემოინახა ინფორმაცია ოფიციალური ისტორიული ნარატივის მიღმა. ზეპირ ისტორიებში გადასახლება მხოლოდ რეპრესიის ადმინისტრაციული აქტი არ არის. იგი არის მრავალწლიანი ყოველდღიური გამოცდილება – შიმშილი, სიცივე, მძიმე შრომა, უცხო გარემო, ოჯახური დანაკარგი და, ამავე დროს, ერთმანეთის დახმარება. მეხსიერება ინახავს არა მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ მიყენებულ ძალადობას, არამედ გადასახლებულთა შორის სოლიდარობასაც.

კვლევის მიზანს წარმოადგენს აჭარიდან ყაზახეთში დეპორტირებულ ქართველებსა და XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან გადასახლებულ ბერძნებს შორის არსებული სოციალური, კულტურული და ყოველდღიური ურთიერთობების სიდრმისეული ანალიზი. იმის ჩვენება, თუ როგორ იქცა საერთო წარსული და საქართველოსთან კავშირი გადასახლების უცხო გარემოში გადარჩენისა და სოლიდარობის საფუძვლად.

კვლევა ეფუძნება ზეპირი ისტორიის მეთოდით მოპოვებულ ინტერვიუებს აჭარიდან დეპორტირებულთა ოჯახის წევრებსა და მათ შთამომავლებთან და იყენებს ზეპირი ისტორიის, კოლექტიური და ტრავმული მეხსიერების, პოსტმეხსიერებისა და ყოველდღიური წინააღმდეგობის თეორიულ მიდგომებს.

1951-1952 წლებში აჭარიდან დეპორტირებული ქართველები ყაზახეთში სრულიად უცხო პირობებში აღმოჩნდნენ. რეპრესირებულებს ყაზახეთში უცხო და მტრული გარემო დახვდათ. მათ შესახებ ადგილობრივ მოსახლეობაში წინასწარ იყო გავრცელებული სტიგმატიზებული წარმოდგენები, თითქოს ისინი „ბანდიტები“, „მკვლელები“ და „სამიში ხალხი“ იყვნენ. ამ ფონზე განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა მათდამი საქართველოდან XX საუკუნის 40-იან წლებში დეპორტირებული ბერძნების დამოკიდებულებამ.

³ ნაშრომი შესრულებულია შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული სამეცნიერო პროექტის – „ოფიციალური ისტორიიდან გარიყული მეხსიერება: 1951-1952 წლების რეპრესიები აჭარაში“ – ფარგლებში [შიფრი: FR-23-18809].

ყაზახეთში ადრე გადასახლებული ბერძნების განწყობა სრულიად განსხვავებული აღმოჩნდა. მათ უკვე ჰქონდათ ყაზახეთის გარემოს ცოდნა, ადგილობრივი ცხოვრების წესთან ადაპტაციის, საცხოვრებლისა და სამუშაოს პოვნის გამოცდილება, იმის ცოდნა, როგორ უნდა გადაეტანათ პირველი დღეები. ამიტომ ისინი ახალჩამოსულებისთვის ერთგვარ „გზამკვლევადა“ იქცნენ. ბერძნებთან ურთიერთობა ახალჩამოსულებისთვის პირველი სოციალური საყრდენი გახდა. საერთო წარსულმა და საქართველოში თანაცხოვრების გამოცდილებამ ადამიანებს ერთმანეთის გაგების შესაძლებლობა მისცა.

ბერძნების დახმარება აბსტრაქტული „თანადგომა“ არ ყოფილა. ის კონკრეტულ, ყოველდღიურ მოქმედებებში გამოიხატებოდა. დახმარება იწყებოდა ადამიანის ყველაზე ელემენტარული საჭიროებებიდან – სითბოდან, საჭმლიდან და სისუფთავიდან.

ბერძნების პირველი დახმარება მხოლოდ სოციალური ან მატერიალური დახმარება კი არ იყო – ის იყო ადამიანისთვის ღირსებისა და ფიზიკური მდგომარეობის დაბრუნების მცდელობა. ურთიერთობა ამით არ დასრულებულა. ის გადაიზარდა მეზობლობაში, მეგობრობაში და ოჯახურ ურთიერთობაში. დროთა განმავლობაში ისინი ერთმანეთის ყოველდღიურ ცხოვრებასა და რელიგიურ დღესასწაულებშიც იღებდნენ მონაწილეობას.

ურთიერთობა გადასახლების დასრულების შემდეგაც გაგრძელდა. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფს მიეკუთვნებოდნენ, საქართველოსთან დაკავშირებულმა საერთო წარსულმა ადამიანებს ერთმანეთის გაგების შესაძლებლობა მისცა და მათ შორის მნიშვნელოვანი კავშირის საფუძვლად იქცა.

მართალია, ზოგი ბერძენი მოგვიანებით საბერძნეთში წავიდა, მაგრამ მათსა და ქართველებს შორის მიმოწერა და ურთიერთობა კიდევ დიდხანს შენარჩუნდა, რადგან მათ აკავშირებდათ საქართველო და გადასახლების საერთო გამოცდილება.

ამდენად, დეპორტირებულთა მეხსიერებაში შემონახული მიკროისტორიების მნიშვნელობა მხოლოდ დამატებითი ინფორმაციის მოპოვებაში არ გამოიხატება. ესაა ნარატივები ორი ეთნოსის შესახებ, რომელთათვისაც საქართველო მხოლოდ ეთნიკური/გეოგრაფიული კავშირი კი არა, მეხსიერების საერთო სივრცეა.

საკვანძო სიტყვები: დეპორტაცია, აჭარა, ყაზახეთი, ქართველები და ბერძნები, მეხსიერების სივრცე.

ვიქტორ ნოზაძე და გეოპოლიტიკის ქართული სკოლის ჩამოყალიბება

მალხაზ მაცაბერიძე

*პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

შესავალი და კვლევის აქტუალობა – წარმოდგენილი ნაშრომი ეძღვნება გამოჩენილი ქართველი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის, **ვიქტორ ნოზაძის (1893-1975)** თეორიულ მემკვიდრეობას და მის ფუნდამენტურ წვლილს ქართული გეოპოლიტიკური აზროვნების ფორმირების პროცესში. XX საუკუნის 20-30-იან წლებში, პოლიტიკური ემიგრაციის პირობებში, წარმოიშვა კავკასიისა და საქართველოს რეალიების ახალი მეთოდოლოგიური ლინზით გააზრების აუცილებლობა. კვლევის აქტუალობა განპირობებულია იმით, რომ ნოზაძისეული თეორიული კონცეფცია წარმოადგენს ქართული აკადემიური გეოპოლიტიკური სკოლის საწყის ეტაპს, რომელიც დღემდე საჭიროებს სრულყოფილ მეცნიერულ რეფლექსიასა და ინტეგრაციას თანამედროვე ჰუმანიტარულ დისკურსში.

კვლევის მეთოდოლოგია – ნაშრომის მეთოდოლოგიურ საფუძველს შეადგენს ისტორიულ-გენეტიკური, ისტორიულ-შედარებითი, ტექსტოლოგიური და თეორიული დედუქციის მეთოდები. კვლევითი პროცესი ემყარება ვიქტორ ნოზაძის პირველწყაროებს - 1930 წელს გამოქვეყნებულ ფუძემდებლურ ნაშრომებს („კავკასიის გეოპოლიტიკისათვის (ბრძოლა ნავთის გამო)“ და „ევროპა და კავკასია“), აგრეთვე ფაქტობრივ-ისტორიულ მასალას. მეთოდოლოგიურ კონტექსტში კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ევროპული (კერძოდ, გერმანული) გეოპოლიტიკური სკოლის, სახელდობრ, ერიკ ობსტის 1924 წლის ნარკვევის („საქართველო. გეოპოლიტიკური ნარკვევი“) ანალიზი, რომელმაც ძირითადად განსაზღვრა ქართული ემიგრაციული გეოპოლიტიკური აზროვნების მიმართულება.

სამეცნიერო სიახლე – წინამდებარე კვლევის ძირითადი სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს იმის კომპლექსურ დემონსტრირებაში, რომ ვიქტორ ნოზაძე აღმოჩნდა პირველ ქართველ მკვლევართა ავანგარდში, ვინც კავკასიის რეგიონული დინამიკა ახალი დისციპლინის – გეოპოლიტიკის კატეგორიული აპარატით გააანალიზა. ავტორმა მკაცრი ეპისტემოლოგიური ზღვარი გაავლო პოლიტიკურ გეოგრაფიასა და გეოპოლიტიკას შორის, და დანერგა სივრცითი ანალიზის შემდეგი ცნებები: ა/ გეოპოლიტიკურ ძალთა ხაზები – პოლიტიკურ სუბიექტთა ძალისხმევის სივრცით-ვექტორული მიმართულება; ბ/ ზრდის ან გაფართოების წვერი (საყრდენი ადგილი) - საიმპერიო ექსპანსიისა და საყრდენი პუნქტის ლოკუსი (რომლის ფუნქციასაც რეგიონში ტრადიციულად ასრულებდა თბილისი); გ/ ძალთა ასპარეზი – გეოპოლიტიკურ ვექტორთა კონვერგენციისა და კონფლიქტური კოლიზიის გეოგრაფიული თეატრი.

ძირითადი შედეგები და დასკვნა – ჩატარებული ანალიზის საფუძველზე ყალიბდება ნოზაძის თეორიული კონცეფციის ლაიტმოტივი: კავკასია ისტორიულ-გეოგრაფიული პარამეტრებიდან გამომდინარე წარმოადგენს გლობალურ „ძალთა ასპარეზს“, სადაც თანამედროვე ეპოქაში ექსპანსიის მთავარ ეკონომიკურ-სტრატეგიულ იმპერატივად ბაქოს სანავთობო რესურსების კონტროლი იქცა. ავტორის მტკიცებით, რეგიონის მცირე ერების ფრაგმენტული და იზოლირებული პოლიტიკა წინასწარ განწირულია მარცხისთვის (რაც 1918-1921 წლების ისტორიულმა გამოცდილებამაც დაადასტურა).

ნოზაძე აქტიურად უჭერდა მხარს „კავკასიის კონფედერაციის“ იდეას, რადგან მიაჩნდა, რომ ცალ-ცალკე მოქმედი კავკასიური ერები ვერ შეძლებდნენ სუვერენიტეტის შენარჩუნებას და ბოლშევიკური თუ სხვა იმპერიული ექსპანსიის შეკავებას. ერთობლივი ძალისხმევა და პოლიტიკური მთლიანობა არა მხოლოდ რეგიონული უსაფრთხოების ერთადერთი მყარი ფუნდამენტი იყო, არამედ იმ პერიოდში წარმოადგენდა წამყვანი ევროპული სახელმწიფოების ყურადღების მიქცევისა და საერთაშორისო ასპარეზზე რეგიონის სუბიექტურობის დამტკიცების ეფექტურ საშუალებას. თანამედროვე გადასახედიდან, ეს კონცეფცია ბუნებრივად ტრანსფორმირდება კავკასიის ევროპულ სტრუქტურებთან და ევროკავშირთან ინტეგრაციის აუცილებლობად.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, გეოპოლიტიკა, ვიქტორ ნოზაძე, ერიკ ობსტი

ქართული დიასპორის ნაციონალური და კულტურული იდენტობის მედიაგზავნილები საზოგადოების აღქმაში

ია მახარაძე

ფილოსოფიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი

წინამდებარე კვლევა ეხება ინტერნეტ ეპოქაში ქართული ემიგრაციისა და დიასპორის ნაციონალური და კულტურული იდენტობის ბუნების ძირითად ციფრული მედიაგზავნილების ანალიზის მეშვეობით შესწავლას. ასევე კვლევაში აქცენტი კეთდება კულტურულ და ისტორიულ მიდგომებზე. უშუალოდ მიგრაციის სტრატეგიის თეორიის მიხედვით მედიაში გაშუქებული შესასწავლის მასალა მცირეა. საკვლევი საკითხის აქტუალობა განპირობებულია იმითაც, რომ ქართული დიასპორის ჩამოყალიბება იქნება ეს ევროპასა თუ მსოფლიოს სხვა რეგიონებში, მრავალნაირადაა გადახლართული ქართული ნაციონალური იდენტობის სიმბოლოებისა და შეგრძნებების შექმნასთან. ძლიერი დიასპორის ჩამოყალიბება, როგორც წესი, წინ უსწრებს ნაციონალური იდენტობის ძლიერი შეგრძნებების ფორმირებას მისი საზღვრების ფარგლებში – რაც ახლაც რჩება თანამედროვე ქართული საზოგადოების უაღრესად სადავო საკითხად.

თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ემიგრაციაში ქართული იდენტობა განისაზღვროს როგორც სამშობლოსთან მიკუთვნებულობის კოლექტიური ფენომენის, ბუნების, ქართული ენის, საერთო წესების, ვალდებულებებისა და ტრადიციების გაზიარების გრძნობა. დაისვას საკითხი რა მნიშვნელობა ჰქონდა და აქვს დიასპორულ ორგანიზაციებს უცხოეთში მცხოვრები ქართველებისათვის. მიგრაციის სისტემაში მედიის როლისა და ადგილის პრობლემამ განსაკუთრებული აქტუალობა შეიძინა. იგი, როგორც მომავალზე ორიენტირებული პროექტი მიზნად ისახავს გაზომოს მედიის როლი ქართული დიასპორის იდენტობის გაშუქებისას. კვლევის ფარგლებში შესწავლილი, გაანალიზებული და შედარებულია ქართული ემიგრაციის და დიასპორის ფენომენის მეცნიერული და მასმედიური კონსტრუქციები. გამოყენებულია მიგრაციის საკითხებზე მომზადებული სხვადასხვა ლიტერატურა, აღსანიშნავია, რომ კვლევა არ შემოიფარგლება მხოლოდ თეორიული ანალიზით, გამოყენებულია შერეული კვლევის მეთოდოლოგია. მედიაში შეგროვებულ მასალებზე დაყრდნობით გამოყენებულია კვლევითი ტექნიკა. ისეთი როგორებიცაა: სიღრმისეული ინტერვიუ; მიგრანტების გამოგზავნილი წერილობითი დოკუმენტები, სტატიის ავტორიის საავტორო გადაცემაში ჩაწერილი საარქივო მასალები. სტატიის ავტორის მონოგრაფიული გამოკვლევები („შესწავლილია მიგრანტების ცხოვრებისეული შემთხვევები“). კვლევაში გამოყენებულია დედუქციური მეთოდი, როდესაც საკვლევი ობიექტის ცოდნა წინ უსწრებს და განსაზღვრავს კონკრეტული ფაქტების შემეცნებას. ისტორიული ანალიზის მეთოდი, რაოდენობრივი და თვისებრივი კვლევები (მონაწილეობა - დაკვირვება, გამოკითხვა, სტატისტიკა). ასევე მონაცემთა ანალიზისა და ცვალებას შორის ურთიერთკავშირის შესაფასებლად ჯვარედინი ანალიზი – კროსტაბულაციებია გამოყენებული, რაც საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს კატეგორიულ ცვლადებს შორის ასოციაცია და განსაზღვროს მათი კავშირის სიძლიერე და მიმართულება.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ ტრადიციულმა და ციფრულმა მედიამ ახალი სიცოცხლე ჩაჰბერა ქართული ემიგრაციისა და დიასპორის იდენტობის გამოწვევების საკითხების გაცნობას. განსაკუთრებით, ქართველი ხალხის ისტორიის, კულტურის პოპულარიზაციის გაცნობა-შესწავლის საქმეში. კვლევის შედეგების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ საზღვარგარეთ ბევრ ქვეყანაში ჩამოყალიბებულია დიასპორული საზოგადოებები – სათვისტომოები, სადაც მოღვაწეობენ ადამიანები, რომელთაც შეძლეს მიმღებ ქვეყნებში ახალ საცხოვრებელ გარემოსთან ინტეგრირება. ქართული იდენტობის აშკარა და ყოვლისმომცველი განცდა იშვიათი რამ იყო მათი ეროვნული თვითშეგნების, ისტორიული კულტურული ფასეულობების შენარჩუნებისთვის.

ქართული ემიგრაციისთვის იდენტობის განცდის შექმნა მომგებიანია სახელმწიფოსთვის. ის ეხმარება ერს სახელმწიფოს განმტკიცებაში, ქართველი საზოგადოების დანაწევრების ტენდენციებთან ბრძოლაში და სხვა მიზნებით მხადაჭერის მობილიზებაში. სიმართლეს მოკლებული არაა აზრი, რომ ციფრულმა მედიამ პოლიტიკური მმართველების, კულტურის მესვეურების საშუალებით შესთავაზოს კულტურული იდენტობის ისეთი წყაროები, რომლებიც ფოკუსირებულია ქართული მეს ბუნებაზე. კვლევის მთავარი დასკვნაა ქართული ემიგრაციისა და დიასპორის ნაციონალური და კულტურული იდენტობის ტრადიციის როლსა და ხასიათზე მედიის გავლენის გამოკვეთა. ასევე ჩამოყალიბდა ძირითადი ჩარჩო, რომლის მიხედვითაც აიხსნება და განიხილება რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში მედიით გაშუქებული უცხოეთში მცხოვრები ჩვენი თანამემამულეების ნაციონალური და კულტურული იდენტობის ფენომენი. ეს ფენომენი და მისი ტრანსფორმაცია ყველაზე ნათლად ქართულ პრესაში და მოდერნულ მედიაში მჟღავნდება. დღეს ქართული ემიგრაციის თვალსაწიერი მხოლოდ სამყოფი ადგილით არაა შემოსაზღვრული, მათი ურთიერთობები ძირითადად სოციალური მედიით შემოიფარგლება. ადამიანებით ვისთანაც საერთო გარემოცვასა და ღირებულებებს იყოფენ. ეს სფერო სულ უფრო ფართო წრეებს მოიცავს.

საკვანძო სიტყვები: იდენტობა ემიგრაციაში; დიასპორა კულტურული მექვიდრეობისა; ეთნიკური ბირთვი დიასპორაში; კოლექტიური ფენომენი ეთნოისტორიები დიასპორაში.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკის იტალიური ვექტორი XX საუკუნის 90-იან წლებში

ია მელქაძე

დოქტორანტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება XX საუკუნის 90-იან წლებში, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ დეკადაში, ქვეყნის საგარეო-პოლიტიკური კურსის იტალიური მიმართულების ფორმირებისა და განვითარების პროცესის შესწავლას. ნაშრომის ძირითადი მიზანია 1991–2000 წლებში საქართველოსა და იტალიის რესპუბლიკას შორის დიპლომატიური ურთიერთობების განვითარების ძირითადი ეტაპების, მათი განმსაზღვრელი პოლიტიკური ფაქტორებისა და თანამშრომლობის ინსტიტუციური მექანიზმების ანალიზი, აგრეთვე საქართველოს საგარეო-პოლიტიკურ პრიორიტეტთა სისტემაში იტალიური ვექტორის მნიშვნელობის განსაზღვრა. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ოფიციალურ და სახალხო დიპლომატიას შორის ურთიერთქმედებას, როგორც საქართველოს სუვერენული პოზიციონირებისა და საერთაშორისო პოლიტიკურ სივრცეში დამკვიდრების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მექანიზმს.

კვლევის წყაროთმცოდნეობით ბაზას წარმოადგენს საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს დოკუმენტები, დიპლომატიური მიმოწერა, საელჩოს ანგარიშები და საინფორმაციო-ანალიტიკური მასალები, აგრეთვე იტალიის დიპლომატიური უწყებების ხელმისაწვდომი დოკუმენტაცია, ოფიციალური ანგარიშები და საკითხის გარშემო არსებული სამეცნიერო ლიტერატურა.

1991 წელს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენამ ქვეყანა ახალი საგარეო-პოლიტიკური და გეოპოლიტიკური გამოწვევების წინაშე დააყენა. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და საერთაშორისო სისტემის ტრანსფორმაციის პირობებში, ქართული დიპლომატიის უმთავრეს ამოცანას საერთაშორისო-სამართლებრივი აღიარების განმტკიცება, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის საერთაშორისო მხარდაჭერის უზრუნველყოფა და საერთაშორისო ასპარეზზე საქართველოს დამოუკიდებელ სუბიექტად პოზიციონირება წარმოადგენდა. აღნიშნულ კონტექსტში იტალიის რესპუბლიკასთან ურთიერთობების განვითარებას განსაკუთრებული

მნიშვნელობა ენიჭებოდა. იტალია, როგორც უძველესი კულტურის, ისტორიის მქონე ანგარიშგასაწევი ევროპული ძალა, საქართველოსთვის დასავლეთთან პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული თანამშრომლობის მნიშვნელოვანი მიმართულება იყო.

ნაშრომში გაანალიზებულია 1991–2000 წლებში საქართველო-იტალიის ურთიერთობების განვითარების ძირითადი ეტაპები და ის პოლიტიკური, დიპლომატიური და საზოგადოებრივი მექანიზმები, რომელთა მეშვეობითაც ხორციელდებოდა ორმხრივი ურთიერთობების გაღრმავება. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ოფიციალურ დიპლომატიურ მიმოწერას, სახელმწიფო ვიზიტებს, საპარლამენტო კონტაქტებს, ორმხრივი შეთანხმებების მომზადებას, საერთაშორისო ორგანიზაციების ფარგლებში თანამშრომლობას, სამხედრო-პოლიტიკურ ურთიერთობებსა და ვატიკანთან არსებულ დიპლომატიურ კავშირებს.

საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული დოკუმენტური მასალის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ურთიერთობების საწყის ეტაპზე ქართული დიპლომატიის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანას იტალიურ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ სივრცეში საქართველოს შესახებ არსებული ინფორმაციული დეფიციტის დაძლევა და ქვეყნის დამოუკიდებელი პოლიტიკური იდენტობის წარმოჩენა წარმოადგენდა. რუსეთის ფედერაციის მიერ საბჭოთა დიპლომატიური მემკვიდრეობისა და ინსტიტუციური რესურსების შენარჩუნების პირობებში, საქართველო მნიშვნელოვან საინფორმაციო და დიპლომატიურ ასიმეტრიას აწყდებოდა. შესაბამისად, ქართული მხარის საქმიანობა მიმართული იყო არა მხოლოდ ოფიციალური პოლიტიკური დიალოგის წარმართვის, არამედ იტალიის პოლიტიკურ, აკადემიურ, კულტურულ და საზოგადოებრივ წრეებში საქართველოს შესახებ ალტერნატიული ინფორმაციის გავრცელებისკენ.

საარქივო მასალები წარმოაჩენს რომში საქართველოს საელჩოს საქმიანობის მიმართულებებს. განხილულია იტალიის საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლებთან კონტაქტების დამყარება, საქართველოს ეკონომიკური და საინვესტიციო შესაძლებლობების წარმოჩენა, კულტურული ღონისძიებების ორგანიზება, საინფორმაციო კამპანიების განხორციელება და აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის საკითხებზე საქართველოს პოზიციების განმარტება. ამავე მიმართულებით მნიშვნელოვანი იყო იტალიის პარლამენტში საქართველოს მეგობართა ჯგუფის ჩამოყალიბება, რომელმაც ხელი შეუწყო საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის საკითხის იტალიურ პოლიტიკურ დღის წესრიგში შენარჩუნებას. ოფიციალური დიპლომატიის პარალელურად, კვლევის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სახალხო დიპლომატიის როლს, რომლის მეშვეობითაც საქართველო ცდილობდა საკუთარი ისტორიულ-კულტურული იდენტობის წარმოჩენას და პოსტსაბჭოთა სივრცისადმი არსებული აღქმების დაბალანსებას. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი იყო წმინდა საყდართან ურთიერთობების განვითარებაც: 90-იანი წლების დასაწყისში თბილისში სამოციქულო სადესპანოს გახსნა და 1999 წელს რომის პაპის, იოანე პავლე II-ის საქართველოში ვიზიტი საქართველოს დასავლურ და ევროპულ სივრცეში პოზიციონირების დამატებით შესაძლებლობას ქმნიდა.

კვლევის შედეგად იკვეთება, რომ 1990-იანი წლების საქართველო-იტალიის ურთიერთობები თავდაპირველად ძირითადად ფრთხილი და ფორმალურ-დიპლომატიური ხასიათით გამოირჩეოდა, თუმცა ათწლეულის მეორე ნახევარში ურთიერთობებმა თანდათან შეიძინა უფრო მრავალგანზომილებიანი და ინსტიტუციური ხასიათი. გარდამტეხ მნიშვნელობას ამ პროცესში 1997 წელს საქართველოს პრეზიდენტის ელუარდ შევარდნაძის იტალიასა და ვატიკანში ოფიციალური ვიზიტი და შემდგომი საპარლამენტო და დიპლომატიური კონტაქტების გააქტიურება იძენს. აღნიშნული პროცესის ლოგიკურ გაგრძელებად შეიძლება განვიხილოთ 2000 წელს თბილისში იტალიის რესპუბლიკის საელჩოს გახსნა, რომელმაც ორმხრივი ურთიერთობების განვითარების თვისებრივად ახალი ეტაპი შექმნა.

ამრიგად, კვლევა აჩვენებს, რომ 1991–2000 წლებში იტალიური მიმართულება საქართველოს საგარეო პოლიტიკაში მხოლოდ ორმხრივი დიპლომატიური ურთიერთობების განვითარებით არ შემოიფარგლებოდა. იგი წარმოადგენდა საქართველოს იდენტობისა და სუვერენული პოლიტიკური პოზიციის საერთაშორისო სივრცეში წარმოჩენის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას. აღნიშნულ

პროცესში, ოფიციალურ დიპლომატიასთან ერთად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა სახალხო დიპლომატიამ. მწირი ინსტიტუციური და მატერიალური რესურსების პირობებში, სწორედ მან ითამაშა გადამწყვეტი როლი საქართველოს ცნობადობის ამადლებაში, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის მხარდაჭერასა და იტალიურ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ სივრცეში საქართველოს, როგორც საბჭოთა ნარატივისგან დისტანცირებული, დამოუკიდებელი სუბიექტის პოზიციონირებაში.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო-იტალიის ურთიერთობები; საქართველოს საგარეო პოლიტიკა; იტალიური ვექტორი; დიპლომატიური ურთიერთობები; სახალხო დიპლომატია; 1991–2000 წლები.

სამხრეთ კავკასია და „დიდი თამაში“ XIX ს. 80-90-იან წლებში

ივანე მენთემაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

საუკუნეების მანძილზე. სამხრეთ კავკასია მეზობელი დიდი სახელმწიფოების ინტერესების ობიექტს წარმოადგენდა. ამის მთავარი მიზეზი მისი გეოგრაფიული და სტრატეგიული მდებარეობა იყო. წინამდებარე გამოკვლევაში ნაჩვენებია მისი ადგილი ინგლის-რუსეთის შენიღბულ დაპირისპირებაში XIX ს. 80-90-იან წლებში. ეს დაპირისპირება „დიდი თამაშის“ სახელით არის ცნობილი და დასაბამს იღებს დაახლოებით XIX ს. 40-იანი წლებიდან. ინგლისს აშინებდა რუსეთის აღმოსავლური ექსპანსია და ამიტომაც სურდა მისთვის სამხრეთ კავკასია ჩამოეცილებინა, როგორც რუსეთის მახლობელ აღმოსავლეთში და შუა აზიაში გაჭრის მთავარი პლაცდარმი. რუსეთის შუა აზიაში შეღწევამ XIX ს. 80-იანი წლების დასაწყისიდან სამხრეთ კავკასია ლონდონის სტრატეგიული გეგმების ყურადღების ცენტრში მოაქცია. წამყვანი ინგლისელი პოლიტიკოსები და სამხედრო პირები სამხრეთ კავკასიას მიიჩნევდნენ პლაცდარმად, სადაც შუა აზიაში გადასასროლი რუსეთის მნიშვნელოვანი სამხედრო შენაერთები იყო განლაგებული. ინდოეთში განლაგებული ინგლისის ჯარების სარდლობის შემადგენლობაში ერთ-ერთი წამყვანი სამხედრო პირი, გენერალი ჩარლზ მაკ გრეგორი თავის წიგნში „ინდოების დაცვა“ პირდაპირ მოუწოდებდა, რომ საჭიროა სამხრეთ კავკასიაზე შეტევის განხორციელება, ადგილობრივი მოსახლეობის ამხედრება რუსი ხელისუფლების წინააღმდეგ და რუსეთის ამ რეგიონიდან გამოდევნა.

ურთიერთობა ორ სახელმწიფოს შორის განსაკუთრებით დაიძაბა 1885 წ., როდესაც რუსეთის შუა აზიის სიდრმეში შეღწევამ არნახულად შეაშფოთა ბრიტანეთის ინდოეთის სამხედრო სარდლობა. ამ შეშფოთებას ბიძგს აძლევდა იმ დროის რუსული პრესაც, რომელიც მოუწოდებდა, რომ საჭირო იყო კავკასიური ნაბიჯის გამეორება, ანუ პარაპამიზის მთების გადალახვა და ინდოეთში შეჭრა. ამის გამო ინდოეთის ჯარის ინგლისურ სარდლობას მიაჩნდა, რომ რუსეთის აგრესიის თავიდან აცილებისათვის საჭირო იყო სამხრეთ კავკასიაზე შეტევა. კერძოდ, რუსეთის იმპერიის ყველაზე მოწყვლად საზღვაო პუნქტებზე, ბათუმსა და ფოთზე თავდასხმა და ამით რუსეთის შუა აზიასა და ავღანეთში შეჭრის ყველაზე მნიშვნელოვანი პლაცდარმის მოშლა.

ამგვარი შეტევის განხორციელებისათვის საჭირო იყო რეგიონის შესახებ შესაბამისი ინფორმაციის ფლობა. ამიტომაც ინგლისი ცდილობდა მაქსიმალურად გაეფართოვებინა სამხრეთ კავკასიაში თავისი სადაზვერვო ქსელი. ნაშრომი შეიცავს მონაცემებს რეგიონში ინგლისელი მზვერავების მოქმედების და რუსული ხელისუფლების მცელობის მათი საქმიანობის განეიტრალების შესახებ. სადაზვერვო ფუნქციები ხშირად ინგლისელ დიპლომატებს, კონსულებს ეკისრებოდა, რის გამოც ინგლისი ცდილობდა აღნიშნულ რეგიონში მათი რიცხვის გაზრდას.

სამხრეთ კავკასიაში მოგზაურობის საბაბით ჩამოსული ინგლისელები ძირითადად სამხედრო დანიშნულების პუნქტების დაფიქსირება-შესწავლით იყვნენ დაკავებული.

ინგლისის ცხოველ ინტერესს სამხრეთ კავკასიის მიმართ ადგილი ჰქონდა XIX ს. 90-იან წლებშიც, როდესაც 1895 წ. ორ ქვეყანას შორის გამწვავდა ურთიერთობა პამირთან დაკავშირებით. სამხრეთ კავკასიიდან იმიერკასპიეთში სამხედრო ნაწილების გადასროლის შესახებ ინფორმაციის დროულად მისაღებად ინგლისელები მიიჩნევდნენ თბილისსა და ბაქოში კონსულთა ქსელის გაფართოებას. რეგიონი ალბათ გადაიქცეოდა ინგლის-რუსეთის შეჯახების ასპარეზად, მაგრამ საბოლოოდ კაბინეტმა არ დაუჭირა მხარი პრემიერ-მინისტრის, ლორდ სოლსბერის სწრაფვას სამხედრო ფლოტი გაეგზავნა შავ ზღვაში.

ამგვარად, ყოველივე ზემოთქმულიდან ვასკვნით, რომ XIX ს. 80-90-იან წლებში სამხრეთ კავკასია, როგორც რუსეთის იმპერიის აღმოსავლური ექსპანსიის პლაცდარმი ინგლისის საგარეო პოლიტიკისა და სამხედრო უწყებების ყურადღებას იპყრობდა და შესაბამისად წარმოადგენდა ინგლის-რუსეთის ფარული დაპირისპირების ობიექტს.

საკვანძო სიტყვები: ექსპანსია, პლაცდარმი, სტრატეგიული, სადაზვერვო, დაპირისპირება

გეორგიევსკის ტრაქტატის უსნოები ბერძნული თარგმანი (ΓΑΚ, Χρ36) და მისი მნიშვნელობა ქართული ისტორიოგრაფიისთვის

თათია მთვარელიძე

ელინისტი, ასისტენტ პროფესორი

კავკასიის უნივერსიტეტი

გეორგიევსკის ტრაქტატი XVIII საუკუნის საქართველოს პოლიტიკური და დიპლომატიური ისტორიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წყაროა. მისი ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე არაერთხელ გამოცემულა და ფართოდ იქნა შესწავლილი, თუმცა ტრაქტატის ბერძნულენოვანი ტექსტური ტრადიცია ქართული ისტორიოგრაფიის კვლევის მიღმა დარჩა. წინამდებარე ნაშრომში პირველად ხდება საბერძნეთის სახელმწიფო არქივში (ΓΑΚ) 2025 წელს მიკვლეული Χρ36 ხელნაწერის სპეციალური შესწავლა და მისი შემოტანა გეორგიევსკის ტრაქტატის წყაროთმცოდნეობით კვლევაში.

ΓΑΚ Χρ36 საარქივო წყარო, რომელიც 1783 წლით თარიღდება, მნიშვნელოვან დოკუმენტურ კომპლექსს წარმოადგენს: მასში დაცულია გეორგიევსკის ტრაქტატის ცამეტმუხლიანი ძირითადი ტექსტის ბერძნული თარგმანი, ფიცის ფორმულა, 1783 წლის 22 სექტემბერს ხელმოწერილი სარატიფიკაციო დოკუმენტი და ტრაქტატის რატიფიკაციის შემდეგ თბილისში მიმდინარე პროცესების ამსახველი ცნობა. ხელნაწერის საარქივო ისტორიის მიხედვით, იგი 1918 წლის 14 ივნისს ა. ანგელოპულოსის შემოწირულობის სახით შევიდა საბერძნეთის სახელმწიფო არქივში. შესაბამისად, ΓΑΚ Χρ36-ის მნიშვნელობა მხოლოდ თავად თარგმანის არსებობით არ განისაზღვრება: განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს მისი შექმნის ისტორიული გარემო, შემდგომი მიმოქცევა და ის გზა, რომლის შედეგადაც 1783 წლის ეს დოკუმენტი XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე საბერძნეთის საარქივო სივრცეში აღმოჩნდა.

კვლევის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია ბერძნული თარგმანის შექმნის გარემოსა და მისი გადაცემის გზის რეკონსტრუქცია. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საკითხს, თუ რა საჭიროებისთვის შეიძლება ეპასუხა გეორგიევსკის ტრაქტატის ბერძნულენოვან ვერსიას 1783 წლის პოლიტიკურ და დიპლომატიურ კონტექსტში, ვის შეიძლება ჰქონოდა ამ ტექსტის ბერძნულ ენაზე გადმოტანის ინტერესი და რა სივრცეში უნდა განვიხილოთ მისი შემდგომი გავრცელება. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია ტრაქტატის ბერძნული თარგმანის შესაძლო

წარმომავლობის საკითხის დადგენა: წინასწარი დაკვირვებები მიუთითებს, რომ *ΓΑΚ Χφ36* ხელნაწერი შესაძლოა რუსულენოვანი დედნიდან ან რუსული ტექსტის საფუძველზე ჩამოყალიბებული ვერსიიდან მომდინარეობდეს.

კვლევის მეორე მნიშვნელოვანი მიმართულებაა *ΓΑΚ Χφ36*-ის შედარება პატმოსის ბიბლიოთეკაში დაცულ ხელნაწერთან (Πάτμος, χφ. (81) ΩΙΕ', ფ. 37): 1916 წელს დიმიტრიოს კალიმაქოსის მიერ გამოქვეყნებული აღწერის მიხედვით, *ΩΙΕ'*, ფ. 37 ხელნაწერის დასაწყისი ემთხვევა *ΓΑΚ Χφ36*-ის ტექსტის დასაწყისს და შეიცავს გეორგიევსკში 1783 და პეტერბურგში 1784 წლებში შექმნილ ოფიციალურ დოკუმენტებს. ამ ორი ხელნაწერის ურთიერთმიმართების შესწავლა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბერძნული ტექსტის გავრცელების ისტორიისათვის: იგი საშუალებას იძლევა დაისვას საკითხი მათი შესაძლო საერთო წყაროს, ტექსტის გადაცემის მარშრუტისა და იმ კულტურულ-საარქივო ქსელის შესახებ, რომლის საშუალებითაც გეორგიევსკის ტრაქტატის ბერძნულენოვანი ვერსია ბერძნულ სამყაროში გავრცელდა. ამ თვალსაზრისით, პატმოსის მასალა წარმოადგენს არა მხოლოდ პარალელურ ტექსტს, არამედ მნიშვნელოვან კვალს *ΓΑΚ Χφ36*-ის დოკუმენტური ისტორიის რეკონსტრუქციისათვის.

ნაშრომის სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს *ΓΑΚ Χφ36*-ის პირველი სპეციალური კვლევა, მისი ბერძნული ტექსტის დოკუმენტური და საარქივო ისტორიის შესწავლა, პატმოსის *ΩΙΕ'*, ფ. 37 ხელნაწერთან მისი შესაძლო ურთიერთმიმართების გამოვლენა და ბერძნული თარგმანის გავრცელების ისტორიის რეკონსტრუქციის საკითხის დასმა. *ΓΑΚ Χφ36*-ის შესწავლა აფართოებს გეორგიევსკის ტრაქტატის ტექსტურ ტრადიციას ახალი, ბერძნულენოვანი წყაროთი და მნიშვნელოვან ახალ პერსპექტივას ქმნის მისი ევროპული დიპლომატიური მიმოქცევის, ტექსტის გადაცემისა და XVIII საუკუნის საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური ისტორიის შესწავლისათვის.

საკვანძო სიტყვები: გეორგიევსკის ტრაქტატი; *ΓΑΚ*; ბერძნული თარგმანი; პატმოსის ბიბლიოთეკა; ერეკლე II.

ბერძნულ-ბიზანტიური და ქართული ჰაგიოგრაფიის

ტიპოლოგიური მსგავსება და განსხვავებანი

მურად (ივანე) მთვარელიძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰაგიოგრაფია ქრისტიანული ლიტერატურის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ჟანრული ფორმაა, რომელმაც შუა საუკუნეების კულტურულ სივრცეში წმინდანის რელიგიური იდეალიზაციის ფუნქციასთან ერთად ისტორიული მეხსიერების, სოციალური თვითიდენტიფიკაციისა და კულტურული იდენტობის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა. წინამდებარე კვლევის მიზანია ბერძნულ-ბიზანტიური და ქართული ჰაგიოგრაფიული ტრადიციების ტიპოლოგიური მსგავსებებისა და განსხვავებების გამოვლენა და მათი გააზრება თანამედროვე შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის მეთოდოლოგიური მიდგომების საფუძველზე.

კვლევაში გაანალიზებულია ბიზანტიური ჰაგიოგრაფიის ძირითადი სტრუქტურულ-ტიპოლოგიური და იდეურ-ესთეტიკური მახასიათებლები: წმინდანის ტიპოლოგიური მოდელი, მოწამეობისა და ასკეტიზმის კონცეპტუალური საფუძვლები, სასწაულის ფუნქცია ჰაგიოგრაფიულ ნარატივში, ბიბლიური და პატრისტიკული ინტერტექსტუალობა, აგრეთვე ჰაგიოგრაფიული ტექსტის სოციალური და კულტურულ-იდეოლოგიური ფუნქციები. აღნიშნულ თეორიულ ჩარჩოში განხილულია ქართული ჰაგიოგრაფიის უმნიშვნელოვანესი ძეგლები — იაკობ ცურტაველის „წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ“, იოანე საბანისძის „წამებაჲ წმიდისა და ნეტარისა ჰაბობისი“ და გიორგი მერჩულის „ცხოვრებაჲ გრიგოლ ხანძთელისა“.

კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია ჰაგიოგრაფიული და შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის თანამედროვე კონცეფციები, მათ შორის რეცეფციის თეორია, კულტურული ტრანსფერისა და კულტურული გადაცემის მოდელები, ინტერტექსტუალობის თეორია და წმინდანთა კულტის კვლევის თანამედროვე მიდგომები. აღნიშნული მეთოდოლოგიური პერსპექტივა საშუალებას იძლევა, ქართული ჰაგიოგრაფია განხილულ იქნეს არა იზოლირებულ ლიტერატურულ მოვლენად, არამედ ბიზანტიურ-ქრისტიანულ კულტურულ სივრცესთან ინტენსიურ ურთიერთობაში მყოფ ტექსტობრივ და კულტურულ სისტემად.

კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ ქართული ჰაგიოგრაფიული მწერლობა გენეტიკურად და ტიპოლოგიურად მჭიდროდ უკავშირდება ბერძნულ-ბიზანტიურ ქრისტიანულ ტრადიციას, თუმცა მისი განვითარება არ შეიძლება განიმარტოს ბიზანტიური ჰაგიოგრაფიული მოდელების მექანიკურ გამეორებად ან უბრალო იმიტაციად. ქართველი ჰაგიოგრაფები ქრისტიანული ლიტერატურული ტრადიციის მიერ შემუშავებულ სიუჟეტურ, კომპოზიციურ, მოტივურ და იდეურ მოდელებს შემოქმედებითად ითვისებენ, გარდაქმნიან და კონკრეტულ ისტორიულ, სოციალურ, პოლიტიკურ და კულტურულ გარემოსთან მიმართებით ახლებურად ავითარებენ.

შედარებითი ანალიზი ასევე გვიჩვენებს, რომ ბერძნულ-ბიზანტიურ ჰაგიოგრაფიულ ტრადიციაში წმინდანი, უპირველეს ყოვლისა, უნივერსალური ქრისტიანული იდეალის, სულიერი სრულყოფისა და ქრისტესმიერი ცხოვრების ნიმუშად წარმოჩნდება. ქართულ ჰაგიოგრაფიაში კი ამ უნივერსალურ ფუნქციას ხშირად ემატება წმინდანის განსაკუთრებული ისტორიულ-კულტურული ფუნქცია: იგი შეიძლება იქცეს ეროვნული და კოლექტიური მეხსიერების მატარებლად, საეკლესიო ერთიანობისა და სარწმუნოებრივი იდენტობის გამომხატველად, აგრეთვე კულტურული თვითმყოფადობისა და ისტორიული უწყვეტობის სიმბოლოდ.

ამრიგად, ქართული ჰაგიოგრაფია უნდა განვიხილოთ, ერთი მხრივ, როგორც ბერძნულ-ბიზანტიური ქრისტიანული ლიტერატურული ტრადიციის ორგანული და შემოქმედებითი გაგრძელება, ხოლო, მეორე მხრივ, როგორც თვითმყოფადი ეროვნული ლიტერატურული ფენომენი, რომელმაც მიღებული ქრისტიანული მოდელები საკუთარი ისტორიული გამოცდილების, კულტურული სპეციფიკისა და ეროვნული იდენტობის კონტექსტში გადაამუშავა. სწორედ ამგვარი ურთიერთმიმართების შესწავლა ქმნის საფუძველს ქართული ჰაგიოგრაფიის ადგილისა და მნიშვნელობის უფრო სრულყოფილი განსაზღვრისათვის შუა საუკუნეების ქრისტიანული ლიტერატურის საერთო ევროპულ კულტურულ სივრცეში.

საკვანძო სიტყვები: ჰაგიოგრაფია; ბერძნულ-ბიზანტიური ლიტერატურა; წმინდანთა კულტი; რეცეფცია.

ეროვნული იდენტობის ახალი პარადიგმა თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პერიოდიკაში

ნინო მინდიაშვილი

*ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი*

თანამედროვე ლიტერატურული პერიოდიკა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არა მხოლოდ მიმდინარე ლიტერატურული პროცესების წარმოჩენაში, არამედ საზოგადოებაში ეროვნული თვითაღქმისა და კულტურული იდენტობის ფორმირებისა და გადაფასების პროცესშიც. ლიტერატურული ჟურნალები შეიძლება გავიაზროთ იმ სივრცედ, რომელშიც ეროვნული იდენტობის შესახებ არსებული წარმოდგენები ინარჩუნებენ ტრადიციულ ფორმებს, ამავე დროს კი განიცდიან ტრანსფორმაციას, გადაფასებასა და დეკონსტრუქციას.

კვლევის მიზანია თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პერიოდიკაში ეროვნული იდენტობის კონცეპტის გამოვლენა და იმ ახალი პარადიგმების განსაზღვრა, რომლებიც ეროვნული თვითიდენტიფიკაციის თანამედროვე ლიტერატურულ დისკურსში იკვეთება.

საკვლევ მასალად განსაზღვრულია ლიტერატურული ჟურნალების „ჩვენი მწერლობისა“ და „ცისკარის“ 2015–2016 და 2025–2026 წლების გამოცემები. აღნიშნული პერიოდების შედარება საშუალებას იძლევა, გამოვლინდეს ეროვნული იდენტობის გააზრების ცვლილების დინამიკა ათწლიანი ინტერვალის ფარგლებში. კვლევა ეფუძნება ლიტერატურული ტექსტების შედარებით-ტიპოლოგიურ და დისკურსულ ანალიზს, რომლის მეშვეობითაც წარმოჩინდება ეროვნული იდენტობის რეპრეზენტაციის ძირითადი მოდელები, მათი ღირებულებითი საფუძვლები და ტრანსფორმაციის ნიშნები.

კვლევის თეორიულ საფუძვლად შერჩეულია სტიუარტ ჰოლის კულტურული იდენტობის კონცეფცია, რომელიც ეროვნულ იდენტობას განიხილავს არა როგორც სტატიკურ და ერთგვაროვან მოცემულობას, არამედ როგორც ისტორიულ-კულტურულ პროცესში მუდმივად ფორმირებად და გარდაქმნად კონსტრუქტს. აღნიშნული თეორიული პერსპექტივა საშუალებას იძლევა, ეროვნული იდენტობის ცვლილება განვიხილოთ როგორც მისი შინაარსისა და ღირებულებითი საფუძვლების ტრანსფორმაციის პროცესი.

„ჩვენი მწერლობის“ 2015–2016 წლების მასალაში ეროვნული იდენტობის წარმოდგენა ძირითადად კლასიკური კულტურულ-ეროვნული პარადიგმების ფარგლებში ხორციელდება. ტექსტებში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ეროვნული ისტორიული მეხსიერება, კულტურული მემკვიდრეობა, ეროვნული ღირებულებები, ტრადიცია, ენა და კულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნების იდეა. ამ მოდელში ეროვნული იდენტობა ძირითადად აღიქმება როგორც ისტორიულად ჩამოყალიბებული და დასაცავი ღირებულებითი ერთობა.

საგრძნობლად განსხვავებული სურათი იკვეთება „ცისკარის“ 2025–2026 წლების მასალაში. თანამედროვე ლიტერატურულ დისკურსში ეროვნული იდენტობა აღარ წარმოჩნდება მხოლოდ სტაბილურ და თვითკმარ ღირებულებად. მის მიმართ იკვეთება კრიტიკული და დეკონსტრუქციული დამოკიდებულებები, რომელთა ერთ-ერთ გამოვლინებად შეიძლება განვიხილოთ დესაკრალიზაციის, ნიჰილისტური განწყობებისა და ნიველირების ტენდენციები. ამგვარად, ეროვნული იდენტობა თანამედროვე პერიოდიკაში არა მხოლოდ რეპრეზენტაციის, არამედ ღირებულებითი გადაფასებისა და დისკუსიის ობიექტადაც გვევლინება.

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პერიოდიკაში ეროვნული იდენტობის ტრანსფორმაცია მხოლოდ თემატურ ცვლილებას არ გულისხმობს. იცვლება თავად ეროვნული ღირებულებებისადმი დამოკიდებულების ფორმაც: მათი დაცვისა და განმტკიცების ტრადიციულ მოდელს ემატება კრიტიკული გადააზრების, დესაკრალიზაციისა და დეკონსტრუქციის მოდელები. შესაბამისად, ეროვნული იდენტობა თანამედროვე ლიტერატურულ დისკურსში სულ უფრო მეტად წარმოჩნდება როგორც მუდმივი კონსტრუირებისა და გადაფასების პროცესში მყოფი კულტურული კონსტრუქტი. სწორედ ეს ცვლილება ქმნის ეროვნული იდენტობის ახალ პარადიგმებს თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პერიოდიკაში.

საკვანძო სიტყვები: ეროვნული იდენტობა; ქართული ლიტერატურული პერიოდიკა; თანამედროვე ქართული ლიტერატურა; კულტურული მეხსიერება; დესაკრალიზაცია; იდენტობის ტრანსფორმაცია.

ნმ. ბიორგის მონასტერი როდოპის მთებში – ქართული კულტურის ნაკლებად ცნობილი კერა უცხოეთში

ავთანდილ მიქაბერიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
ათენის ქართული ინსტიტუტის დირექტორი*

1996 წელს, ბერძენმა არქეოლოგმა ნიკოს ზიკოსმა, თავისი გეგმიური არქეოლოგიური სამუშაოების ფარგლებში, როდოპის მთების სამხრეთით, პაპიკიონის მთაზე (Παπίκιον όρος) მდებარე სამონასტრო კომპლექსი გამოიკვლია და სენსაციური აღმოჩენა გააკეთა: – მან მიაგნო ქართული წარმოშობის ბიზანტიელი დედოფლის, მარიამ ბაგრატიონის გასაიდუმლოებულ ცარიელ სამარხს („კენოტაფს“), მასში სასწაულებრივად გადარჩენილ ბერძნულწარწერიან ოქროს ბეჭედ-საბეჭდავს და ასევე, მარიამ დედოფლისა და მისი ვაჟის, კონსტანტინე ღუკას ქტიტორულ გამოსახულებებს.

ბერძენი არქეოლოგის მიერ წარმოებულმა კვლევებმა საბერძნეთის სამეცნიერო წრეებში თუ ფართო საზოგადოებაში დიდი ინტერესი გამოიწვია. სამეცნიერო ფორუმებზე საბერძნეთსა და საქართველოში წარმოდგენილმა მისმა ანგარიშებმა სრული აღიარება მოიპოვა. ამ აღმოჩენიდან ძალიან მალე, მომეცა საშუალება, ჩავრთულიყავი კვლევაში და ადგილზე გამეცნო სამონასტრო კომპლექსი და იქ მოპოვებული საყურადღებო არქეოლოგიური მასალა.

პირველ რიგში, მიღებულ იქნა ბერძენი არქეოლოგის, ნიკო ზიკოს არგუმენტები მიკვლეული მასალის ირგვლივ, რომლის მიხედვითაც უცილობლად მტკიცდება განთქმული ბიზანტიელი დედოფლის თრაკიაში და კონკრეტულად, ამ მონასტერში მოღვაწეობისა და გარდაცვალების ფაქტი.

რამდენიმე ვრცელ ქართულ, რუსულ და გერმანულენოვან პუბლიკაციაში შევეცადე მართა-ყოფილი მარიამ დედოფლის არაორდინალური პიროვნება მე-11 საუკუნის მეორე ნახევრისა მე-12 საუკუნის დასაწყისის საქართველო-ბიზანტიის ურთიერთობების ისტორიაში ერთ-ერთ ცენტრალურ ფიგურად წარმომეჩინა და მისთვის თავისი კუთვნილი ადგილი მიმეჩინა.

მას შემდეგ წლები გავიდა და მარიამ დედოფლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესწავლა გაგრძელდა როგორც საქართველოში ასევე უცხოეთში. არაერთი სამეცნიერო თუ პოპულარული პუბლიკაცია გამოქვეყნდა, მათ შორის, დისერტაციაც კი დაიწერა, მაგრამ, მკვლევარები მართა ბაგრატიონის ცხოვრების უკანასკნელი მონაკვეთისა და მისი აღსასრულის ადგილის თემას ან ბუნდოვნად ან სრულიად უგულვებელყოფენ.

ამის საპირისპიროდ კი – უკვე 30 წლის წინ, სხვადასხვა ისტორიულ წყაროზე დაყრდნობით, მოხერხდა აღნიშნული მონასტრის იდენტიფიკაცია, დავაკავშირე იგი ჩვენი გამოჩენილი თანამემამულის, ბიზანტიის იმპერიის ცნობილი მხედართმთავრის გრიგოლ ბაკურიანის-ძის შესახებ არსებულ ისტორიულ წყაროებთან, პეტრიწონის მონასტერთან, ქართლის ცხოვრებასთან, რომელთა მიხედვითაც მონასტრის მომგებად (შემძენად) და პირველმაშენებლად თავად გრიგოლ ბაკურიანის ძე გვევლინება („...შევიძინე საკუთარი სახსრებით მონასტერი გიორგიწმიდისაჲ პაპისკის მთისა ძირსა...-ა.მ.).

ასევე საყურადღებოა თამარ მეფის ისტორიკოსის ერთი მნიშვნელოვანი ცნობა, რომელშიც გადმოცემულია, თუ როგორ აფინანსებდა საუკუნეზე მეტი ხნის შემდეგაც ჩვენი ღვთისმოყვარე დედოფალი უცხოეთში არსებულ ქართულ სავანეებს (მონასტრებს): „კერძოთა ელადისათა და მთაწმინდას, ეგრეთვე მაკედონიისათა პეტრიწონს, კერძოთა თრაკიისათა და კონსტანტინოპოლის მონასტრებთა“.

დღეს, ერთობლივად შეიძლება მოვახდინოთ იმ ფაქტის კონსტანტირება, რომლის მიხედვითაც, თამარ მეფის ქრონიკაში მოხსენებული თრაკიის ქართული მონასტერი, ანუ წმ გიორგის მონასტერი პაპიკიონის მთაზე, საბოლოოდ ლოკალიზირებულად შეძლება ჩაითვალოს.

მის თავდაპირველ მაშენებლად გრიგოლ ბაკურიანის ძე გვევლინება, ხოლო მისი სიკვდილის შემდეგ, ხსენებულ მონასტერს ზრდის და აფართოებს მარიამ დედოფალი, თავის შვილთან, კონსტანტინე ღუკასთან ერთად.

ვფიქრობთ, რომ ამით ქართლის ცხოვრებამ, როგორც ისტორიულმა წყარომ, თავისი უტყუარობა და სანდოობა კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, ხოლო ქართველმა ერმა თავის კიდევ ერთ უძველეს სასულიერო და კულტურულ კერას მიაკვლია.

დღეს, თუ დამტკიცებულად შეიძლება ჩაითვალოს მარიამ დედოფლის ცხოვრების ეპიზოდი თრაკიაში, პაპიკიონის მთაზე, არ არის გამორიცხული აგრეთვე, რომ ის, ასევე სხვა ქართული მონასტრების დამაარსებელიც შეიძლება აღმოჩნდეს ბიზანტიის იმპერიის დასავლეთ ნაწილში. თამარ მეფის ისტორიკოსის ცნობა, საკუთრივ საბერძნეთში („კერძოთა ელადისათა“) არსებული მონასტერი ან მონასტრები, ჯერ ხომ კიდევ არ არის მიკვლეული და ლოკალიზებული.

საკვანძო სიტყვები: წმ. გიორგის მონასტერი, პაპიკიონის მთა, თრაკია, დედოფალი მართა, ნიკოს ზიკოსი

თბილისის როლი აზერბაიჯანის XX საუკუნის ინტელექტუალურ და კულტურულ ცხოვრებაში

ნურლანა მუსტაფაევა

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ბაქოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი

XX საუკუნის დასაწყისში თბილისი სამხრეთ კავკასიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პოლიტიკურ, ინტელექტუალურ და კულტურულ ცენტრს წარმოადგენდა. მისი მრავალეთნიკური და მრავალენოვანი ურბანული გარემო ქმნიდა მნიშვნელოვან სივრცეს ქართული, აზერბაიჯანული, სომხური, რუსული, მუსლიმური და ევროპული ინტელექტუალური და სახელოვნებო წრეების ურთიერთობისა და თანამშრომლობისთვის. ნაშრომში განხილულია თბილისის როლი აზერბაიჯანის ინტელექტუალური და კულტურული ცხოვრების განვითარებაში „მოლა ნასრედინის“ - ჯალილ მამადყულუზადეს რედაქტორობით დაარსებული გავლენიანი სატირული პერიოდული გამოცემის მაგალითზე, რომელიც პირველად თბილისში 1906 წელს გამოიცა.

ნაშრომი თბილისს არ განიხილავს მხოლოდ იმ გეოგრაფიულ სივრცედ, სადაც ჟურნალი იბეჭდებოდა; კვლევის ფარგლებში ქალაქი წარმოდგენილია როგორც აქტიური ინტელექტუალური გარემო, რომელმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა „მოლა ნასრედინის“ გამორჩეული რეფორმისტული და სატირული დისკურსის ჩამოყალიბებაში. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ჟურნალის მიერ განათლების, სოციალური უთანასწორობის, რელიგიური კონსერვატიზმის, ქალთა საზოგადოებრივი მდგომარეობის, პოლიტიკური ძალაუფლებისა და კულტურული მოდერნიზაციის საკითხების განხილვას. ნაშრომში ასევე გაანალიზებულია ჟურნალის თანამშრომლობითი ხასიათი: მისი ავტორები და ილუსტრატორები სხვადასხვა ეთნოსის, რელიგიისა და კულტურის წარმომადგენლები იყვნენ, რაც XX საუკუნის დასაწყისის თბილისის ურთიერთდაკავშირებული ინტელექტუალური ქსელების არსებობის თვალნათელი დადასტურებაა.

მეთოდოლოგიურად, კვლევა აერთიანებს ისტორიულ კონტექსტუალიზაციას და „მოლა ნასრედინში“ გამოქვეყნებული სტატიების, სატირული ტექსტებისა და ვიზუალური მასალის თვისებრივ ანალიზს. ნაშრომში დასაბუთებულია, რომ ჟურნალი უნდა განიხილებოდეს არა მხოლოდ აზერბაიჯანული ლიტერატურისა და ჟურნალისტიკის ისტორიის კონტექსტში, არამედ საქართველოსა და მთლიანად სამხრეთ კავკასიის კულტურის უფრო ფართო ისტორიის

ნაწილადაც. „მოლა ნასრედინის“ განთავსებით თბილისის ურბანულ და ინტელექტუალურ ლანდშაფტში, ნაშრომი წარმოაჩენს საქართველოს, როგორც კულტურათაშორისი დიალოგის სივრცეს და აჩვენებს, თუ როგორ უწყობდა ქალაქი ხელს რეფორმისტული იდეების გავრცელებას კავკასიასა და უფრო ფართო მუსლიმურ სამყაროში.

საკვანძო სიტყვები: თბილისი, „მოლა ნასრედინი“, აზერბაიჯანული პრესა, ჯალილ მაჰმადყულუზადე, სამხრეთ კავკასია, ინტელექტუალური ისტორია

ბერძნები და საბერძნეთი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში (1918-1921)

ნიკოლოზ ნიკოლოზიშვილი

*ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი*

1918–1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკა მიმართული იყო საერთაშორისო აღიარების, სუვერენიტეტის განმტკიცებისა და რეგიონული სტაბილურობისკენ. ამ პროცესში გამორჩეული ადგილი დაიკავა ურთიერთობებმა საბერძნეთის სამეფოსთან. პირველი მსოფლიო ომის შემდგომმა გეოპოლიტიკურმა ცვლილებებმა, – ოსმალეთისა და რუსეთის იმპერიების დაშლამ და სამხრეთ კავკასიაში მოკავშირეთა (ანტანტის) სამხედრო-პოლიტიკურმა ყოფნამ, – საქართველოსა და საბერძნეთს შორის ურთიერთობების სამი ძირითადი მიმართულება გამოკვეთა, ეს იყო: იდეოლოგიურ-ისტორიული ნარატივი, სახელმწიფოთაშორისი დიპლომატიური კავშირები და შავიზღვისპირეთსა და კავკასიაში მცხოვრები მრავალრიცხოვანი ბერძნული დიასპორა. წინამდებარე მოხსენება მიზნად ისახავს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში „ბერძნული ფაქტორის“ ანალიზს 1918-1921 წლების პირველად საარქივო მასალებზე (დიპლომატიური მიმოწერა, სამხედრო პატაკები, ოფიციალური ნოტები და პრესა) დაყრდნობით.

იდეოლოგიური თვალსაზრისით, ქართული დიპლომატია საერთაშორისო ასპარეზზე (პარიზსა თუ ლონდონში) წარდგენილ მემორანდუმებში მუდმივად უსვამდა ხაზს ანტიკურ საბერძნეთსა და ბიზანტიასთან საქართველოს უძველეს კავშირებს. ანტანტის სახელმწიფოების წინაშე ამ ისტორიულ და რელიგიურ ნათესაობაზე აპელირებას კონკრეტული პოლიტიკური მიზანი ჰქონდა: საქართველო წარმოეჩინათ როგორც ხმელთაშუაზღვისპირეთის ევროპული ცივილიზაციის ნაწილი და მკვეთრად გაემიჯნათ რუსული პოლიტიკური და კულტურული სივრცისგან.

პრაქტიკული დიპლომატიის დონეზე ქართულ-ბერძნული ურთიერთობები კეთილგანწყობილი და პარტნიორული იყო, თუმცა რეალური შესაძლებლობებით შეზღუდული. პარიზის სამშვიდობო კონფერენციაზე სდრ-ის დელეგაციის თავმჯდომარის, ნიკოლოზ ჩხეიძისა და საბერძნეთის პრემიერ-მინისტრ ელეფთერიოს ვენიზელოსის შეხვედრები საერთო საფრთხეების (ქემალისტური თურქეთი და ბოლშევიკური რუსეთი) წინააღმდეგ დიპლომატიური ბალანსირების მცდელობას წარმოადგენდა. ამ პროცესის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი იყო ათენში საქართველოს მისიის მუშაობა ალექსანდრე (სამა) მდივნის ხელმძღვანელობით. 1919 წლის ზაფხულში ა. მდივანმა საბერძნეთის მთავრობას ოფიციალური მემორანდუმით მიმართა, რომელშიც ათონის მთაზე ქართველი ბერების საკითხი წამოჭრა; იგი აქტიურ მოლაპარაკებებს აწარმოებდა როგორც საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან, ისე ათენში აკრედიტებულ დასავლელ ელჩებთან. ამ ნაბიჯების ლოგიკური საპასუხო ქვეტი იყო 1919 წლის აგვისტოში თბილისში

დოქტორ სტავრიდაკის ხელმძღვანელობით საბერძნეთის დიპლომატიური მისიის ჩამოსვლა და საქართველოს დამოუკიდებლობისადმი ღია მხარდაჭერის გამოხატვა. მიუხედავად ამისა, საარქივო დოკუმენტებიდან ირკვევა, რომ თავად საბერძნეთის მძიმე ფინანსური მდგომარეობა და ანტანტაზე პოლიტიკური დამოკიდებულება გამორიცხავდა მის მიერ საქართველოსთვის ქმედითი სამხედრო თუ ეკონომიკური დახმარების გაწევას. შესაბამისად, მხარეთა თანამშრომლობა მეტწილად შავიზღვისპირეთის რეგიონის (ტრაპიზონის ვილაიეთი, პონტოს საკითხი) მომავალ მოწყობაზე პოზიციების შეჯერებით შემოიფარგლებოდა, სადაც ქართული დელეგაცია საკუთარ ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ უფლებებს იცავდა.

ურთიერთობების მესამე და ყველაზე პრაქტიკული განზომილება კავკასიაში მცხოვრები ბერძნული დიასპორა იყო. 1919 წელს სადავო არტაანისა და გელის (კოლას) ოკრუგების, ასევე ბორჩალოს მაზრის ბერძნული სოფლები ქართულ სახელმწიფოს მიიჩნევდნენ მთავარ დამცავ ფარად ქურთული თუ სხვა შეიარაღებული ბანდების წინააღმდეგ. შიდა პოლიტიკაში ადგილი ჰქონდა ეკონომიკურ უთანხმოებებსაც (მაგ. სოხუმში ბერძენი ვაჭრებისგან თამბაქოს რეკვიზიცია), რამაც ვენიზელოსის პროტესტი გამოიწვია, თუმცა, ნ. ჩხეიძის განმარტებით, ეს საკითხი კანონის უზენაესობის ფარგლებში მოწესრიგდებოდა. ზოგადად, ბერძნულ უმცირესობასთან კეთილგანწყობილი თანაცხოვრება და სახელმწიფო ცხოვრებაში მათი ჩართულობა (მაგ. 1920 წლის ბათუმის არჩევნები) საქართველოს, როგორც შემდგარი დემოკრატიული სახელმწიფოს დემონსტრირების ინსტრუმენტი იყო.

განხილული დოკუმენტების ანალიზი ცხადყოფს, რომ სდრ-ის საგარეო პოლიტიკაში „ბერძნული ფაქტორი“ არ წარმოადგენდა ქვეყნის ფიზიკური ან ეკონომიკური გადარჩენის მექანიზმს, თუმცა მის მნიშვნელობას, როგორც ისტორიული, ასევე თანამედროვე რეალიების გათვალისწინებით, საქართველოს დამოუკიდებლობის ლეგიტიმაციის მცდელობები და ახალი ტერიტორიულ-ეთნოგრაფიული მოწყობისკენ სწრაფვა განაპირობებდა.

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, საბერძნეთის სამეფო, ნიკოლოზ ჩხეიძე, ელუფთერიოს ვენიზელოსი, ბერძნული დიასპორა, ალექსანდრე მდივანი, პარიზის კონფერენცია.

ალექსანდრე მაკედონელი და ქართველთა მეფე ფარასმანი

ომარ ნიშნიანიძე

პროფესორი, ისტორია-არქეოლოგიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

არიანე, ერთ-ერთი ყველაზე სანდო ავტორი ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობათა აღმწერლებს შორის, ალექსანდრეს „ანაბაზისში“ ერთ ადგილას აღნიშნავს, რომ მაკედონელ მეფეს ქ. ზარიასპში ეწვია ხორეზმის მეფე ფარასმანე.

მეცნიერებაში აქამდე სწორედ ეს აზრი იყო გაბატონებული, კერძოდ რომ ფარასმანე ხორეზმის მეფე იყო. მაგრამ ეს მცდარი შეხედულებაა – ფარასმანი არა ხორეზმის, არამედ ხორეზენეს (ხორზენეს, ხორედენეს), ანუ ე.წ. არიან ქართლის, დაახლოებით იგივე ტაო-კლარჯეთის მეფე, ანუ ქართველთა მეფეა.

ფარასმანე ფაქტობრივად სამოკავშირეო ხელშეკრულებას სთავაზობს ალექსანდრეს, ჩამოთვლის თავის მეზობლებს (მათ შორის კოლხებსა და შავი ზღვის სამხრეთ აღმოსავლეთით მცხოვრებ ხალხებს და მათზე გალაშქრების შემთხვევაში მხარდაჭერას პირდება მას.

ფარასმანე ეს იგივე ქართულ რეალობაში გავრცელებული სახელი ფარსმანია, მათ შორის სამეფო საგვარეულოში. ბერძენი ავტორები, როგორც ჩანს, ასე მოიხსენიებდნენ საქართველოში

მიღებულ სახელ „ფარსმანს“. მაგ.: ტაციტუსი ქართლის მეფეს ფარსმან I-ს (დაახლ. ახ.წ. 45-65 წწ.) „ფარასმანს“ უწოდებს.

ჩვენი აზრით, არიანესთან „ხორეზმით“, „ხორეზენეს“ ჩანაცვლება, გვიანდელ გადამწერთა, უფრო შუა საუკუნეების, ხორეზმის სახელმწიფოს გაძლიერების და მისი ცნობადობის გაზრდის შემდეგდროინდელი უნდა იყოს.

ფარსმანის შემდეგომი ბედი ჩვენთვის უცნობია. სავარაუდოთ იგი, ან მისი მემკვიდრე, ე.წ. არიან ქართლს განაგებდა აზონ იარედოსისძის ქართლში მოსვლამდე და გაბატონებამდე (დაახლ. III ს-ის დასაწყისამდე).

საკვანძო სიტყვები: არიანე, ფარსმანი, ალექსანდრე მაკედონელი, ხორეზენე, ტაციტუსი, ქართლი.

1992-1993 წლების აფხაზეთის კონფლიქტის გაშუქება ისტორიის ქართულ სახელმძღვანელოებში

თამარ ორჯონიკიძე

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის

პოლიტოლოგიის ინსტიტუტის მკვლევარი

1992-1993 წლების აფხაზეთის კონფლიქტი საქართველოს უახლესი ისტორიის ყველაზე ტრაგიკული და რთული პერიოდია, რომლის ობიექტური გააზრება და სკოლის მოსწავლეებისთვის მიწოდება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ეროვნული თვითშეგნების, ისტორიული მეხსიერებისა და სამოქალაქო ცნობიერების ფორმირებისთვის. იმის გათვალისწინებით, თუ როგორ წარმოაჩენენ სასკოლო სახელმძღვანელოები ამ კონფლიქტს, ყალიბდება ახალი თაობების დამოკიდებულება წარსულის ტრავმების, სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის გამოწვევებისა და გეოპოლიტიკური ფაქტორების მიმართ.

მოცემული კვლევის სიახლე მდგომარეობს თანამედროვე ქართული ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელოების (კერძოდ, 2012 და 2021 წლების გამოცემების) კომპლექსურ და კრიტიკულ ანალიზში. წარსულის ერთგვაროვანი და ემოციური ნარატივების ნაცვლად, კვლევა აჩვენებს, რომ განახლებული სასწავლო რესურსები ცდილობენ, საკითხს მრავალგანზომილებიანად შეხედონ: ისინი ღიად აანალიზებენ არა მხოლოდ გარე აგრესიასა და სეპარატისტების უკანონო ქმედებებს, არამედ ქართული მხარის პოლიტიკურ და სამხედრო შეცდომებს, შიდაპოლიტიკურ არეულობასა და პირველადი ისტორიული წყაროების გამოყენების ტენდენციას.

კვლევა ეფუძნება თანამედროვე ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებების წამყვან თეორიულ მიდგომებსა და მეთოდოლოგიას: ა) მეხსიერების პოლიტიკისა და ნარატივების თეორია: „ჩვენი“ და „სხვისი“ ნარატივების, ტრავმული წარსულისა და ეთნიკური წმენდის გააზრების მექანიზმების შესწავლა; ბ) კონსტრუქტივიზმი და ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების თეორია: ეთნიკურობისა და ნაციონალიზმის პოლიტიკური ელიტებისა და გარე ძალების მიერ კონსტრუირების ანალიზი; გ) უსაფრთხოების დიალექტიკა და სახელმწიფო მშენებლობის თეორია: სუსტი სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ხისტი ნაბიჯებისა და ძალაუფლების ვაკუუმის გავლენის შეფასება; დ) ტექსტობრივი და წყაროთმცოდნეობითი ანალიზი: სახელმძღვანელოებში არსებული ნარატივების, ცხრილების, პირველადი წყაროებისა (ინტერვიუები, პეტიციები, დეკლარაციები) და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების შესწავლა.

სახელმძღვანელოების ანალიზი ცხადყოფს, რომ 1992-1993 წლების კონფლიქტი კომპლექსურად, მრავალი ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორის ჭრილობა წარმოდგენილი:

მოსკოვის დესტრუქციული და აქტიური როლი: ავტორები ერთსულოვნად მიიჩნევენ რუსეთის ფედერაციას კონფლიქტის მთავარ აქტორად. კრემლი აქტიურად უწყობდა ხელს

სეპარატისტული ძალების გაძლიერებას: აფხაზ და ოს სეპარატისტებს აწვდიდა შეიარაღებას, რეგულარული არმიის ნაწილებს, ავიაციასა და ჩრდილოკავკასიელ „მოხალისე-ბოევნიკებს“. ზოგიერთი სახელმძღვანელო ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მოსკოვი ხშირად ორივე დაპირისპირებულ მხარეს აიარაღებდა კონფლიქტის გასახანგრძლივებლად და რეგიონზე გავლენის შესანარჩუნებლად.

სეპარატისტული ძალების ანტისახელმწიფოებრივი ქმედებები: ნაშრომებში დეტალურად არის განხილული აფხაზური და ოსური ელიტების ნაბიჯები, რომლებმაც ისარგებლეს თბილისში არსებული პოლიტიკური კრიზისით. მათ შორისაა 1989 წლის მარტში მიღებული ე. წ. „ლიხნის წერილი“ და ოსური მანიფესტაციები, რომლებიც მიმართული იყო საბჭოთა იმპერიისა და ცენტრის მხარდასაჭერად საქართველოს დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ. განსაკუთრებით გამოიყოფა 1992 წლის ივლისში ვლადისლავ არძინბას ხელისუფლების მიერ არალეგიტიმურად მიღებული დეკლარაციები სუვერენიტეტისა და 1925 წლის კონსტიტუციის პროექტის აღდგენის შესახებ.

ქართული მხარის პოლიტიკური და სამხედრო შეცდომები: მნიშვნელოვანია, რომ თანამედროვე სახელმძღვანელოები არ ერიდებიან საკუთარი შეცდომების კრიტიკულ ანალიზს. პოლიტიკურ დონეზე კრიტიკულადაა შეფასებული სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმება და აფხაზეთში სამხედრო შენაერთების შეყვანა (რკინიგზის დაცვის მოტივით), რაც სახელმძღვანელოების ნაწილში შეფასებულია „დიდ პოლიტიკურ შეცდომად“. ასევე ხაზგასმულია შიდაპოლიტიკური კრიზისისა და სამოქალაქო დაპირისპირების (ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლების ძალადობრივი ჩანაცვლება და „სამხედრო საბჭოსთან“ ბრძოლა) დამღუპველი როლი, რამაც ძალაუფლების ვაკუუმი შექმნა.

ტრაგიკული შედეგები და პირველადი წყაროების გამოყენება: განხილულია სამშვიდობო პროცესების წარუმატებლობები და 1994 წლის შეთანხმებები. განსაკუთრებით ემოციურადაა გადმოცემული სოხუმის დაცემა, მასობრივი ეთნიკური წმენდა და ასობით ათასი დევნილის გაჩენა. აღსანიშნავია, რომ სახელმძღვანელოები აქტიურად იყენებენ პირველად წყაროებს – ქართველი, რუსი და აფხაზი პოლიტიკოსების, ისტორიკოსებისა და ექსპერტების ინტერვიუებს, რაც მოსწავლეებს საშუალებას აძლევს, საკითხს მრავალი პერსპექტივიდან შეხედონ.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო; აფხაზეთის კონფლიქტი; სკოლის ისტორიის სახელმძღვანელოები; რუსეთის ინტერვენცია; სეპარატიზმი; მეხსიერების პოლიტიკა.

ეგზისტენციალური არჩევანი და მითის დეკონსტრუქცია ორ ლიტერატურულ სივრცეში (ნიკოს კაზანცაკის „ქრისტე კვლავ ზვარს ეხმის“ და ოთარ ფილაძის „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“)

თამარ პაიჭაძე

ფილოლოგიის დოქტორი. პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

XX საუკუნის ორი ლიტერატურული მოვლენის – ქართველი პროზაიკოსისა და პოეტის, ოთარ ფილაძისა და ბერძენი ლიტერატურის კლასიკოსის, ნიკოს კაზანცაკის – განსხვავებულ კულტურულ და პოლიტიკურ სივრცეში მოღვაწეობის მიუხედავად, მათ მხატვრულ ტექსტებში ცალსახად იკვეთება შემოქმედებითი ურთიერთმიმართება და იდეურ-ესთეტიკური პარალელები.

ფაქტია, ამ ტექსტებს მითოლოგიური ცნობიერების, ეროვნული მეხსიერების, ისტორიული ტრავმებისა და ადამიანის ეგზისტენციალური არჩევანის მიმართ სიღრმისეული ინტერესი და

განსჯა აერთიანებს. მხატვრული ნარატივის საფუძველს ორივე შემთხვევაში ანტიკური/ბიბლიური და ეროვნულ მითოლოგია წარმოადგენს არა როგორც უბრალო დეკორაცია, არამედ თანამედროვეობის კრიზისის, პიროვნული თავისუფლებისა და ეროვნული თვითგამორკვევის გააზრების ინსტრუმენტი.

ოთარ ჭილაძის რომანში „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“, არგონავტებისა და კოლხეთის მითის დეკონსტრუქცია ეროვნული ტრადიციისა და კოლონიური წნეხის ქვეშ მყოფი ხალხის სულიერი მდგომარეობის სიმბოლურ დემონსტრირებას წარმოადგენს. ნიკოს კაზანცაკისის რომანის „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“ მხატვრულ-ნატარიული ბაზა ბერძნული მითოლოგია და ქრისტიანული არქეტიპებია ადამიანის შინაგანი გაორების, სულისა და ხორცის ჭიდილისა და თავისუფლებისათვის მუდმივი ბრძოლის გამოსახატავად.

ამდენად, ამ მხატვრულ ტექსტთა იდეურ-მხატვრული პლაცდარმი რამდენიმე შრედ უნდა გავიაზროთ.

მითოპოეტური აზროვნება: მითის რეაქტუალიზაცია და მისი დაკავშირება თანამედროვე ეთიკურ თუ პოლიტიკურ პრობლემატიკასთან. მითისა და არქეტიპის დეკონსტრუქცია. ოთარ ჭილაძე („გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“) მიეახლება არგონავტების კლასიკურ, ბერძნულ მითს და გარკვეულწილად მის ინტერპრეტაციას სთავაზობს მკითხველს. ანუ „არგონავტების მითის“ „ქართული ვერსიაში“ წარმოდგენილია იაზონი არა როგორც ტრიუმფატორი და გამარჯვებული გმირი, არამედ ემპირიული და დამარცხებული. მითი აქ დეკონსტრუირებულია იმისთვისაც, რომ აჩვენოს ვანის (როგორც ქართული სახელმწიფოს სიმბოლოს) შინაგანი რღვევა, მეხსიერების დაკარგვა და დასუსტების შედეგების დამღუპველი პროცესი. შესაბამისად, ნიკოს კაზანცაკისი („ქრისტეს ხელმოწერა ჯვარცმა“) იღებს სახარებისეულ არქეტიპს. ბერძნულ სოფელ ლიკოვრისში, საადგომოდ, ადგილობრივები ინაწილებენ სახარების პერსონაჟთა როლებს მისტერიის დასადგმელად, თუმცა, თეატრალური წარმოდგენა ტრაგიკულ რეალობად იქცევა.

ეგზისტენციალური ტრაგიზმი: პიროვნების პასუხისმგებლობა ისტორიისა და საკუთარი ერის წინაშე, მსხვერპლმეწირვისა და ხელახალი სულიერი შობის თემატიკა.

ოთარ ჭილაძის რომანის პერსონაჟები, აცნობიერებენ დაცემის გარდაუვალობას, განასახიერებენ მარტოსულთა ეგზისტენციალურ ტრადიციას. ანუ სახელმწიფო (ვანი) ინგრევა არა იმიტომ, რომ მტერია ძლიერი, არამედ იმიტომ, რომ შიგნით აღარ მოიძებნება ქვეყნარსებების გზაზე მავალი და საზოგადოებას ანადგურებს ყველას, ვინც მას აფრთხობს. ნიკოს კაზანცაკისის რომანში მწყემსი, რომელსაც ქრისტეს როლი ერგო, თანდათან განიცდის სულიერ ტრანსფორმაციას და იწყებს ქრისტესავით ცხოვრებას, რის გამოც მას უპირისპირდება ეკლესია და სოფელი. საბოლოოდ კი ის იღუპება არა მტრის, არამედ მისივე თანასოფელელთა ხელით (მათ შორისაა „იუდას“ როლის შემსრულებელიც).

ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო იდენტობა: ბალანსი ლოკალურ (ქართულ/ბერძნულ) კულტურულ მეხსიერებასა და გლობალურ, უნივერსალურ ფილოსოფიურ ძიებებს შორის – ეროვნული იდენტობა, კონფორმიზმი და „სხვისი“ ბატონობა. ოთარ ჭილაძის რომანის მიხედვით ვანის მცხოვრებლები ნელ-ნელა კარგავენ საკუთარ სახეს. უცხო (ბერძნების) შემოსვლა ეკონომიკური და პოლიტიკური „კეთილდღეობის“ ფსევდოსახელით ხდება, რასაც საზოგადოება სიხარულით ხვდება, რადგან ეშინია თავისუფლებისთვის ბრძოლის თანმდევი პასუხისმგებლობის. კოლხები მზად არიან, დათმონ ოქროს საწმისიც და საკუთარი იდენტობაც მშვიდი, მონური ყოფის სანაცვლოდ. ნიკოს კაზანცაკისის რომანის მიხედვით – როდესაც ლიკოვრისში, ოსმალთა იმპერიის მმართველობის ქვეშ მყოფ სოფელში, მეზობელი სოფლიდან თურქების მიერ აოხრებული ბერძენი ლტოლვილები მოდიან და დახმარებას ითხოვენ, ადგილობრივები (მღვდელი გრიგორისი და მდიდარი გლეხები) თვისტომებს უარყოფენ, რადგან მათთვის საკუთარი კომფორტი და თურქ ადასთან მორჩილი თანაცხოვრება უფრო ძვირფასია, ვიდრე ეროვნული და ქრისტიანული სოლიდარობა.

ამდენად, ამ მხატვრულ ტექსტებში სწორედ ამ და სხვა არაერთ ეპიზოდზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ოთარ ჭილაძეც და ნიკოს კაზანცაკისიც „წარსულის“ (მითი, სახარება) მოხმობით სვამენ უმწვავეს კითხვებს საკუთარი ეპოქისა და საზოგადოების/მკითხველის წინაშე. მათი აზრით, გმირობა არა მხოლოდ ხმლით ბრძოლაა, არამედ უმცირესობაში დარჩენის, გაკიცხვისა და სიკვდილის ფასად – ადამიანური და ეროვნული ღირსების შენარჩუნებაც.

საკვანძო სიტყვები: ოთარ ჭილაძე, ნიკოს კაზანცაკისი, მითოპოეტიკა, შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობა, ეგზისტენციალიზმი, ეროვნული იდენტობა.

1919 წელს სვანეთში განვითარებული მოვლენები ჩრდილოეთ კავკასიაში მიმდინარე პოლიტიკური დაპირისპირების ფონზე

ქეთევან რამიშვილი
ისტორიის მაგისტრი

1917-1920 წლებში ჩრდილოეთ კავკასიაში ადგილობრივ ხელისუფლებას, თეთრგვარდიელებსა და ბოლშევიკებს შორის პოლიტიკური დომინირებისათვის მიმდინარე სამხედრო დაპირისპირებებმა საფრთხე შეუქმნა სამხრეთ კავკასიის ახლადშექმნილ სუვერენულ რესპუბლიკებსა და კავკასიის ხალხებს შორის არსებულ კეთილმეზობლურ ურთიერთობებს. საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში აქტუალური გახდა და სასიცოცხლო მნიშვნელობა შეიძინა საზღვრების დაცვის საკითხმა, შესაბამისად გაიზარდა განაპირა მხარეების, მათ შორის, სვანეთის როლი ქვეყნის დაცვის, თეთრგვარდიელთა მომავალი ექსპანსიის თავიდან არიდების, ასევე საქართველოში შემოდგენის მსურველი ბოლშევიკური ძალების განეიტრალების საქმეში. სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენდა ასევე, მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან ურთიერთობის პრობლემაც, რაც მუდმივ ყურადღებას მოითხოვდა.

კვლევაში გამოყენებული საქართველოს ეროვნული არქივის ახალი დოკუმენტები ასახავს 1919 წელს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და თეთრგვარდიელ მოხალისეთა არმიას შორის ვითარების დაძაბვას, ინტერნირებული ბოლშევიკების ქართული მხარის მიერ დენიკინისათვის გადაცემის საკითხის გამო. საქართველოს ეროვნული არქივის დოკუმენტები – ფონდი 1863, ანაწ. 1, საქმ. 328; ფონდი 1863, ანაწ. 1, საქმ. 1464 – მოიცავს საქართველოს რესპუბლიკის ადმინისტრაციის ინსპექტორის თანაშემწის, სვანეთის კომისრისა და ნალჩიკის ოლქის ხელმძღვანელის ოფიციალური მიმოწერის ამსახველ დოკუმენტაციას, ინტერნირებული ბოლშევიკების დენიკინისათვის გადაცემის საკითხთან დაკავშირებით. მასალებით, გარდა მოლაპარაკებების დროს წარმოქმნილი სირთულეებისა, ცნობილი ხდება სვანების საზოგადოებრივ-პოლიტიკური განწყობებისა და ინტერნირებული ბოლშევიკების საქმიანობის შესახებ.

წინამდებარე ნაშრომში გამოკვლეულია ინტერნირებული ბოლშევიკების მოხალისეთა არმიისათვის გადაცემასთან დაკავშირებით სვანეთის ადგილობრივ ხელისუფლებასა და თეთრგვარდიელთა შორის გამართულ მოლაპარაკებებთან დაკავშირებული დეტალები, სვანეთის ადგილობრივი ხელისუფლების, თეთრგვარდიელთა ხელმძღვანელობისა და ინტერნირებულ ბოლშევიკთა პოზიციები და საქმიანობა.

კვლევის ფარგლებში განხილულია ასევე თემები – საქართველოსა და ჩრდილოეთ კავკასიის დემოკრატიული მთავრობების ურთიერთობა 1917-1919 წლებში, ქართველ პოლიტიკოსთა მოსაზრებები კავკასიაში გასატარებელ პოლიტიკასა და მოხალისეთა არმიის სამხედრო დისციპლინასთან დაკავშირებით, პოლიტიკური პარტიების საქმიანობა სვანეთში.

საბჭოთა ისტორიოგრაფია აღნიშნულ საკითხს ნაწილობრივ შეეხო, აღწერა ჩრდილოეთ კავკასიიდან სვანეთში გადასვლის ერთი ეპიზოდი. ახალი წყაროების ანალიზმა შესაძლებელი გახადა მიუკერძოებელი კვლევის ჩატარება და ობიექტური დასკვნების გაკეთება.

კვლევის შედეგად გამოირკვა, რომ თეთრგვარდიელთა და ბოლშევიკების მიერ მოწყობილი პროვოკაციების მიუხედავად, ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ გატარებული გონივრული პოლიტიკის შედეგად მოხერხდა როგორც პრობლემის დიპლომატიური გზით განეიტრალება და შეიარაღებული დაპირისპირების არიდება, ასევე საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებული საგარეო პოლიტიკის ძირითადი პრინციპების დაცვა და გატარება.

კვლევაში გამოყენებული პრესის მასალებისა და დამფუძნებელი კრების სხდომათა ოქმების მიხედვით იკვეთება, რომ მმართველი და ოპოზიციური პარტიების უმრავლესობა თანხმდებოდა თეთრგვარდიელთა და ბოლშევიკების მხრიდან მოსალოდნელი შეიარაღებული აგრესიის აღმკვეთი ღონისძიებების გატარების აუცილებლობაზე. განსხვავებულ პოზიციაზე იდგნენ სოციალისტ-რევოლუციონერები. მათი აზრით, საქართველოს მეტ ზიანს დენიკინის არმია მიაყენებდა, ამდენად მას უნდა გამკლავებოდა.

წყაროების ანალიზის თანახმად, აღნიშნულ პერიოდში სვანეთში საქმიანობას აწარმოებდნენ ეროვნულ-დემოკრატიები, სოციალ-დემოკრატიები, სოციალისტ-ფედერალისტები, სვანეთში ყველაზე სუსტად წარმოდგენილი იყო ბოლშევიკური ძალა. მიუხედავად იქ არსებული პოლიტიკური პარტიებისა, სვანეთის მოსახლეობის მსოფლმხედველობის განმსაზღვრელ ფაქტორს ეროვნული იდეით ნასაზრდოები სვანური ტრადიციები წარმოადგენდა.

როგორც დოკუმენტებიდან ირკვევა, ჩრდილოეთ კავკასიაში მოქმედი სხვადასხვა პოლიტიკური ძალებისათვის სვანების საომარი მზაობა ერთ-ერთ მთავარ შემაკავებელ ფაქტორს წარმოადგენდა. საქართველოს სხვა განაპირა მხარეების მსგავსად, საჭიროების შემთხვევაში მტრის პირველი დარტყმა სწორედ სვანეთის მოსახლეობას უნდა აედო თავის თავზე. აღნიშნულ შემთხვევაში სვანეთმა არა მხოლოდ საომარი მოქმედებების, არამედ მშვიდობიანი მოლაპარაკებისთვის მზადყოფნა აჩვენა. სვანეთი გაუმკლავდა საქართველოსათვის გარეშე მტრებისაგან მოსალოდნელ საფრთხეებს, რითაც უზრუნველყო რეგიონსა და რესპუბლიკაში სტაბილურობის შენარჩუნება გარკვეული პერიოდით. რაც შეეხება 1919 წელს ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ სვანეთში შექმნილი კონფლიქტური სიტუაციის მოლაპარაკების საშუალებით მოგვარების ფაქტს, იგი ქართული დიპლომატიის ერთ-ერთ საუკეთესო მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს.

საკვანძო სიტყვები: 1918-1921, საქართველო-ჩრდილო კავკასია, სვანეთი, ე. გაბლიანი, ბ. პირველი, ა. დენიკინი.

მსოფლიო წესრიგი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1918 - 1921 წწ.)

ანნა რეხვიაშვილი

მკვლევარი. პრინსტონი, აშშ

კვლევა წარმოადგენს ახალ სამეცნიერო პარადიგმას, რომელიც, ტრადიციული ისტორიოგრაფიისგან განსხვავებით, საქართველოს პირველი რესპუბლიკის (1918-1921) საგარეო პოლიტიკურ ძალისხმევას განიხილავს არა გავრცელებული სტანდარტული დიპლომატიური უთანხმოების ანალიზით, არამედ ევროპა-აშშ „დოქტრინალური ღუელის“ და ვერსალ-ვამპინგტონის საერთაშორისო სისტემის ტრანსფორმაციის ქრილში. აქვე, პირველად შემოგვავსს აშშ-ის საგარეო პოლიტიკის ფუნდამენტური იურიდიული ინსტრუმენტის – არადიარების დოქტრინის დინამიკური და ევოლუციური ანალიზი და მისი ისტორიული შედეგები.

ნაშრომში განსაკუთრებული აქცენტი 1921 წლის 27 იანვრის ისტორიული პარადოქსი, რომელიც ანტანტის მიერ საქართველოს დე-იურე აღიარების პომპუზურობის მიღმა მალავდა დრამატულ რეალობას, სადაც მკაფიოდ იკითხება: 1. Quai d'Orsay -სა და ვერსალის სისტემის რეალპოლიტიკური „ამბოხი“ ვაშინგტონის იდეოლოგიური დოგმატიზმის წინააღმდეგ (კოლბის დოქტრინალური ხაზი); 2. დასავლეთის „პატივით უკან დახევის“ პოლიტიკა და ახალი წესრიგის გეოპოლიტიკური კრახი.

აქვე, ახალი პარადიგმის ფარგლებში განვითარებულია ორი სტრუქტურული ხაზი:

I. ავტორის, აღიარებული ქართველი იურისტის და საგარეო პოლიტიკის პრაქტიკოსის ზურაბ ავალიშვილი არაფორმალური ამერიკული მისია, მემორანდუმი და არაღიარების დოქტრინის ტრანსფორმაცია ვერსალ-ვაშინგტონის სისტემაში;

II. მთავარი ექსკლუზივი: კოლბი-ჰიუზის დოქტრინალური ხაზის დინამიკა, სამართლებრივი ტრანსფორმაცია და ისტორიული მნიშვნელობა.

ვაშინგტონის კონფერენციის (1921-1922 წწ.) გააქტიურებულ დერეფნებში, პრეზიდენტ ჰარდინგის (Warren Gamaliel Harding) ახალი ადმინისტრაციისა და აშშ -ის სახელმწიფო მდივნის – ჩარლზ ჰიუზის (Charles Evans Hughes) სამართლებრივი რეალიზმის პირობებში, კონგრესმენ უოლტერ ჩენდლერთან (Walter M. Chandler) და ვაჭრობის მინისტრთან, აშშ მომავალ პრეზიდენტთან ჰერბერტ ჰუვერთან (Herbert Clark Hoover) სამუშაო შეხვედრებით, ზურაბ ავალიშვილმა შეძლო ევროპული რეალპოლიტიკისა და ამერიკული იდეალიზმის დოქტრინალური დაპირისპირების გამო არსებული საერთაშორისო ნაპრაღი ოსტატურად გამოყენებია, რათა საქართველოს ოკუპაცია ვერსალ-ვაშინგტონის სისტემის შიგნით შეფასებულიყო, როგორც საერთაშორისო დანაშაული და არა, როგორც რუსეთის „მიდა საქმე“. მეტიც, ურთულეს არაფორმალურ ვითარებაში, მაგრამ მოთმინებით და თანმიმდევრულად ავალიშვილმა ტიტანური ძალისხმევა გასწია: უარი თქვა ყოველგვარ ემოციურ რიტორიკაზე, შეასრულა იურიდიული არქიტექტორის როლი, მის მიერ შედგენილი მემორანდუმი მკაცრ სამართლებრივ ჩარჩოში მოაქცია, რაც ოფიციალურად იქნა ინტეგრირებული აშშ-ის კონგრესის ჩანაწერებში (Congressional Record) და, ეს იყო მნიშვნელოვანი სტრატეგიული პრეცედენტი.

მართალია, 1922 წელს საქართველოსთვის ვერ შეიცვალა ოკუპაციური რეალობა, მაგრამ ავალიშვილის მიერ აშშ-ის ოფიციალურ საკანონმდებლო დოკუმენტებში დატოვებულმა მემორანდუმმა ახალი ეტაპი შეუქმნა ქართული სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის იურიდიულ უკვდავებას.

კვლევის ცენტრალურ საკვანძო თეზისს წარმოადგენს კოლბი-ჰიუზის (Bainbridge Colby-Charles Evans Hughes) დოქტრინალური ხაზის სამართლებრივი ტრანსფორმაციის ჩვენება. ანალიზი ცხადჰყოფს, თუ როგორ ჩანაცვლდა ბეინბრიჯ კოლბის 1920 წლის 10 აგვისტოს ნოტის ორიგინალური პრინციპი – ყოფილი რუსეთის იმპერიის ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობა (Inviolability of Russian Territorial Integrity), ჰიუზის ახალი პრინციპით (1922 წ.), რომელმაც მოახდინა ამ იდეის სამართლიანი მოდიფიკაცია, შექმნა პრეცედენტი და 1922 წლის 28 ივლისს უზრუნველყო ბალტიის ქვეყნების დამოუკიდებლობის აღიარება. მაშასადამე, ჰიუზის „სამართლებრივმა რეალიზმმა“ წინამორბედი დოქტრინა გაათავისუფლა „რუსეთის მთლიანობის“ და იმპერიული საზღვრების დაცვის ილუზიისგან და გარდაქმნა იგი ძალისმიერი ანექსიის იურიდიული ბათილობისა და აგრესიის შედეგად მიღებული ტერიტორიული ცვლილებების არაღიარების საყოველთაო პრინციპად, რომელიც დიპლომატიის ისტორიაში შევიდა, როგორც საბჭოთა ანექსიის არ აღიარების დოქტრინა (Non-recognition of the Soviet Annexation).

კოლბი-ჰიუზის ხაზის ამგვარმა ევოლუციამ, რომელმაც მოგვიანებით სტიმსონის (Henry L. Stimson) დოქტრინაში (1932) და ველესის (Sumner Welles) პრინციპების დეკლარაციაში (1940) ჰპოვა ასახვა (Ex injuria jus non oritur), ცივი ომის პერიოდში უზრუნველყო საქართველოს სუვერენიტეტის იურიდიული გადარჩენა. საბოლოო ჯამში, კი აშშ-ის სახელმწიფო დოკუმენტი, რომელმაც დაბლოკა

დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი რესპუბლიკის აღიარება, თავისი გრძელვადიანი დოქტრინალური ტრანსფორმაციის შედეგად იქცა იმ სამართლებრივ ფარად, რომელმაც 1991 წელს საქართველოს დამოუკიდებლობის საერთაშორისო-სამართლებრივი რეინტეგრაცია გარდაუვალი გახადა.

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, აშშ, ზურაბ ავალიშვილი, ბეინბრიჯ კოლბი, ჩარლზ ჰიუზი, არადიარების დოქტრინა.

„არქიპელაგი კოლხეთი“ - საერთაშორისო ქართველოლოგიური მემკვიდრეობის და მომავალი საგარეო პოლიტიკის სამეცნიერო-კონსენსუსალური ჩარჩოს ელემენტები

ალექსანდრე რუსეცი

ფსიქოლოგიის აკადემიური დოქტორი

პოლიტიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

მოხსენება ეფუძნება შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ მხარდაჭერილი პროექტის – **„მეტაკოგნიტიური არქეოლოგია: გონიო-აფსაროსის არქეოლოგიურ-არქიტექტურული სივრცის გამოუყენებელი შესაძლებლობები და განვითარების სტრატეგიული პერსპექტივები“ (GSDP-25-1016)** – ფარგლებში მიმდინარე კვლევების შედეგებს.

მეტაკოგნიტიური არქეოლოგია ყურადღებას ამახვილებს არა მხოლოდ არქეოლოგიური ცოდნის წარმოებაზე, არამედ ამ ცოდნის შემცნების პროცესის შემცნებაზე – იმაზე, თუ როგორ ვქმნით, აღვიქვამთ, ვაფასებთ და ვიყენებთ ცოდნას საკუთარი წარსულის შესახებ. ამ პერსპექტივიდან განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თვით არქეოლოგიური კვლევის სივრცითი და კონცეპტუალური საზღვრების რეფლექსია. საკუთარი ისტორიისა და კულტურული მემკვიდრეობის აღქმის ვიწრო ტერიტორიულ ჩარჩოებში მოქცევა შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც **კოგნიტიური მეზღუდვისა და დეფორმაციის რისკი**, რომლის წარმოშობას შეიძლება განაპირობებდეს როგორც შიდა ინსტიტუციური და პროფესიული პასუხისმგებლობის დეფიციტი, ისე გარე პოლიტიკური, იდეოლოგიური თუ სხვა გავლენები.

კვლევის ექსპერიმენტულ ობიექტს წარმოადგენს **გონიო-აფსაროსის არქეოლოგიურ-არქიტექტურული ნაკრძალი**, რომლის მიმართ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერესი ტრადიციულად მნიშვნელოვანწილად კონცენტრირებული იყო რომაული ციხე-სიმაგრის კვლევაზე. ზოგადად, საქართველოში მიმდინარე არქეოლოგიური კვლევების მნიშვნელოვანი ნაწილი მიმართულია იმ გარე კულტურული და პოლიტიკური ცენტრების გავლენის შესწავლაზე, რომლებიც სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედებდნენ. ამასთან, ნაკლებადაა გამოკვეთილი **ქართული არქეოლოგიის საგარეო ვექტორი** – საქართველოსთან და პროტოქართულ კულტურულ სივრცეებთან, მათ შორის კოლხეთთან დაკავშირებული ისტორიული და პრეისტორიული კავშირებისა და მემკვიდრეობის კვლევა საქართველოს თანამედროვე საზღვრებს გარეთ. ამ მიმართულებით არ არსებობს ერთიანი კვლევითი და საერთაშორისო თანამშრომლობის სტრატეგია.

შემოთავაზებული მიდგომა აფართოებს **ქართული არქეოლოგიური სკოლის მოქმედების გეოგრაფიას** და გამოყოფს სამ ურთიერთდაკავშირებულ დონეს: **1)** საქართველოს ხელისუფლების მიერ არაკონტროლირებად ტერიტორიებს; **2)** საქართველოს სახმელეთო მეზობელი ქვეყნების სივრცეებს; **3)** ევრაზიულ და ტრანსკონტინენტურ სივრცეებს, სადაც შესაძლებელია

საქართველოსთან, პროტოქართულ სამყაროსთან დაკავშირებული ობიექტების მემკვიდრეობის კვლევა. შესაბამისად, საქართველო განიხილება არა მხოლოდ გარე კულტურული გავლენების მიმღებ სივრცედ, არამედ **ევრაზიულ კულტურულ პროცესებში აქტიურ მონაწილედ და კულტურული გავლენების გამავრცელებლადაც.**

გონიო-აფსაროსთან დაკავშირებული არქეოლოგიური, ისტორიული, მითოლოგიური, რელიგიური, კარტოგრაფიული და ონომასტიკური მასალის ინტერდისციპლინურმა ანალიზმა წარმოშვა **აფსირტოსისა და მისი ოჯახის წევრების პოლიონიმური და პოლიტოპონიმიური რუკების შექმნის იდეა.** გამოვლენილი კავშირების გეოგრაფია სცდება საქართველოს თანამედროვე საზღვრებს და ქმნის გონიო-აფსაროსის არა მხოლოდ ცალკეულ არქეოლოგიურ ძეგლად, არამედ ისტორიული და პრეისტორიული კავშირების, მემკვიდრეობისა და კულტურული მემკვიდრეობის ფართო საერთაშორისო ქსელის ერთ-ერთ შემკვრელ კვანძად განხილვის შესაძლებლობას.

ამ შედეგებიდან განვითარდა „**არქიპელაგი კოლხეთის**“ კონცეფცია, რომლის სამეცნიერო საფუძველია **კოლხეთის კვლევების (Colchis Studies) - ქართველოლოგიის ინტერდისციპლინური ქვესისტემის გაZლიერება.** იგი აერთიანებს არქეოლოგიას, ისტორიას, ეთნოლოგიას, ონომასტიკას, მითის, მემკვიდრეობის, დიასპორისა და მიგრაციის კვლევებს, მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის კვლევებს. კონცეფცია განსაზღვრავს შესაბამის ქვეყნებში მუნიციპალიტეტების, უნივერსიტეტების, მუზეუმების, კვლევითი ცენტრებისა და განსაკუთრებით საქართველოს სამეცნიერო დიასპორის ინსტიტუციური და ინდივიდუალური წარმომადგენლების საერთაშორისო თანამშრომლობაში ჩართვის მიმართულებებს.

„**არქიპელაგი კოლხეთი**“ წარმოადგენს სამეცნიერო-საგანმანათლებლო პლატფორმას, რომელიც საერთაშორისო ქართველოლოგიური მემკვიდრეობის კვლევას, ქართული არქეოლოგიის საგარეო ვექტორის ფორმირებასა და ქართული არქეოლოგიური სკოლის ინტერნაციონალიზაციას უკავშირებს საქართველოს მომავალი საგარეო პოლიტიკის დოქტრინის სამეცნიერო უზრუნველყოფას. ამავე კონტექსტში პერსპექტიულ მიმართულებად განიხილება საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს სისტემაში არქეოლოგიური დიპლომატიის ხელშეწყობის ინსტიტუციური მექანიზმის ფორმირების შესაძლებლობათა დადგენა და ამ პროცესების ინიცირების ხელშეწყობა, რაც კვლევის სამეცნიერო შედეგების პრაქტიკაში გამოყენების შესაძლებლობას ქმნის.

საკვანძო სიტყვები: გონიო-აფსაროსი; ქართველოლოგია; კოლხეთის კვლევები; არქეოლოგიური დიპლომატია; საუნივერსიტეტო დიპლომატია; მუნიციპალური დიპლომატია.

**საბერძნეთისა და საქართველოს გადამწყვეტი წვლილი ნაცისტების დამარცხებაში -
საბერძნეთის ბრძოლა გერმანიის რეპარაციების მოთხოვნისთვის,
როგორც ნაცისტების მსხვერპლთათვის სამართლიანობის აღდგენის მაგალითი**

არისტომენის სინგელაკისი

დოქტორი, მკვლევარი

კვიპროსის ევროპული უნივერსიტეტი

წინამდებარე კვლევა განიხილავს საბერძნეთისა და საქართველოს ისტორიულ და ეთიკურ წვლილს მეორე მსოფლიო ომის საერთო ანტიფაშისტურ ბრძოლაში და, ამასთანავე, წარმოაჩენს გერმანიისგან საომარი რეპარაციების მოთხოვნის მრავალწლიან ბრძოლას, როგორც ომისშემდგომი ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის უნივერსალურ მოდელს.

მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში საბერძნეთმა პირველი გამარჯვება მოიპოვა ანტიფაშისტური კოალიციით, ჯერ კიდევ მის ოფიციალურ ჩამოყალიბებამდე. 1940-1941 წლების გმირულმა ბრძოლებმა ეპიროსისა და ალბანეთის მთებში და კრეტის საყოველთაო სახალხო

აჯანყებამ მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა აქსისის ძალების პრესტიჟსა და საბრძოლო შესაძლებლობებს, რამაც მნიშვნელოვნად შეაფერხა საბჭოთა კავშირში გერმანიის შეჭრის მცდელობა, რომელიც „ოპერაცია ბარბაროსას“ ნაცისტური კოდური სახელით იყო ცნობილი. ეროვნული წინააღმდეგობის მასობრივმა და მრავალფეროვანმა მოძრაობამ — როგორც შეიარაღებულმა, ისე უიარაღო ბრძოლამ, რომელიც მალევე მთელ საბერძნეთში გავრცელდა, ევროპაში ერთ-ერთი ყველაზე მძლავრი მოძრაობის სახე მიიღო. ამის შედეგად, საბერძნეთმა შეაჩერა აქსისის ძალების ჯარები, რომლებიც ვეღარ ახერხებდნენ სხვა, ომის მიმდინარეობისთვის უფრო მნიშვნელოვან ფრონტებზე მოქმედებას. თუმცა, ბერძენი ხალხისთვის ამ ყველაფრის საფასური უმძიმესი აღმოჩნდა: ოკუპაციის პირობებში ასობით ათასი ადამიანი დაიღუპა შიმშილისა და მასთან დაკავშირებული დაავადებების გამო, რაც მესამე რაიხის ხელმძღვანელობით, ოკუპანტების მიერ მეთოდურად იყო დაგეგმილი; ოკუპაციის თანმდევი იყო ასევე მასობრივი დახვრეტები, ასობით სოფლის გადაწვა და საბერძნეთის ებრაული თემის თითქმის სრულად განადგურება.

ანალოგიურად, საქართველომ გადამწყვეტი როლი შეასრულა აღმოსავლეთის ფრონტზე. ასობით ათასი ქართველის წითელ არმიაში მობილიზებით საქართველომ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა კავკასიის დაცვასა და ნაცისტური გეგმების შეჩერებაში ნავთობის სტრატეგიული რესურსების ხელში ჩაგდების მიმართულებით. ქართველი მებრძოლების თავგანწირვა არა მხოლოდ აღმოსავლეთ ევროპის დიდ ბრძოლებში, არამედ წინააღმდეგობის უმნიშვნელოვანეს ეპიზოდებშიც გამოვლინდა, მათ შორის - 1945 წლის გაზაფხულზე ნიდერლანდების კუნძულ ტექსელზე ქართული ბატალიონის ისტორიულ აჯანყებაში, რომელიც ევროპის ბრძოლის უკანასკნელ ველად შევიდა ისტორიაში. საქართველოსთვის ეს საფასური მძიმე აღმოჩნდა: მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანა გერმანული ოკუპაციის ქვეშ არ მოქცეულა, მან განიცადა უდიდესი ადამიანური დანაკარგები — შესაძლოა, იმდროინდელი საბჭოთა კავშირის ხალხებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი.

მოხსენების მეორე ნაწილში გაანალიზებულია საბერძნეთის მრავალწლიანი ბრძოლა გერმანიის მიერ ზარალის ანაზღაურებისათვის, რაშიც იგულისხმება ნაცისტური სისასტიკის მსხვერპლთათვის კომპენსაციებს, ინფრასტრუქტურის განადგურებისა და ეროვნული სიმდიდრის ძარცვისთვის რეპარაციებს, იძულებითი საოკუპაციო სესხის პროცენტიან დაფარვას და გაძარცვული კულტურული და არქეოლოგიური საგანძურის სამშობლოში დაბრუნებას.

ეს ბრძოლა უბრალო ფინანსური მოთხოვნით არ შემოიფარგლება; იგი მორალური, სამართლებრივი და პოლიტიკური ბრძოლის გამოხატულებაა, რომლის მიზანიც სამართლიანობის აღდგენაა. საბერძნეთის მოთხოვნების დაკმაყოფილება აუცილებელია იმისათვის, რომ დემოკრატიულმა გერმანიამ პრაქტიკაში ასახოს თავისი პასუხისმგებლობა და გამოხატოს სინანული ნაცისტური გერმანიის მიერ ჩადენილი დანაშაულების გამო, რათა აღდგეს სამართლიანობა როგორც საბერძნეთში ნაციზმის მსხვერპლთა, ისე მთლიანად ბერძენი ხალხის მიმართ — ხალხისა, რომელმაც ფაშიზმს ერთ-ერთმა პირველმა და ყველაზე შეუვალი წინააღმდეგობა გაუწია. ამასთანავე, ეს ბრძოლა მკაფიო გზავნილია ევროპული ფაშიზმის წინააღმდეგ, რომლის დაბრუნების საფრთხეც კვლავ არსებობს, და ხელს უწყობს კაცობრიობის წინააღმდეგ ახალი დანაშაულების თავიდან აცილებას იმ ეპოქაში, რომელშიც ომებს მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ მიმართული ხოცვა-ჟლეტის არაერთი შემთხვევა ახლავს თან.

დასასრულ, საბერძნეთისა და საქართველოს საერთო ისტორიული მემკვიდრეობის გააზრება კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს კოლექტიური მეხსიერების, სამართლიანობის აღდგენისა და საერთაშორისო სამართლის პატივისცემის მნიშვნელობას — როგორც თანამედროვე მსოფლიოში მშვიდობის, დემოკრატიისა და ადამიანის ღირსების დაცვის ფუნდამენტურ საფუძვლებს.

საკვანძო სიტყვები: საბერძნეთი, საქართველო, რეპარაციები, სამართლიანობის აღდგენა, ისტორიული სამართლიანობა

თქვეობიდან გადარჩენამდე: დავით ჩხატარაიშვილის ისტორია

ნინო სიხარულიძე

კულტურის კვლევების დოქტორანტი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მეორე მსოფლიო ომმა წითელი არმიის რიგებში მებრძოლი ქართველი ჯარისკაცების ცხოვრება არსებითად შეცვალა. გერმანელთა ტყვედ ჩავარდნილი ქართველი სამხედროებისათვის ომის დასასრული თავისუფლებისა და უსაფრთხოების გარანტიას არ წარმოადგენდა. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში ისინი სრულიად ახალი პოლიტიკური და სოციალური რეალობის წინაშე აღმოჩნდნენ. საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გატარებული რეპატრიაციის პოლიტიკის პირობებში, სამშობლოში დაბრუნება ქართველი ყოფილი სამხედრო ტყვეებისათვის რეპრესიებთან, დევნასა და უკიდურეს შემთხვევაში სიკვდილთანაც კი იყო დაკავშირებული. შესაბამისად, ტყვეობიდან განთავისუფლებული ქართველი ჯარისკაცების დიდმა ნაწილმა უარი თქვა სამშობლოში დაბრუნებაზე და ევროპაში დარჩენა ან ამერიკის კონტინენტზე გადასახლება არჩია. 1950-იან წლებში ამერიკის შეერთებული შტატები ქართველ ემიგრანტთა მნიშვნელოვანი ნაწილისთვის მეორე სამშობლოდ იქცა.

საბჭოთა რეპატრიაციის პოლიტიკის შედეგად შექმნილი ვითარების გამო, ემიგრაციის აუცილებლობის წინაშე აღმოჩნდა ექიმი დავით ჩხატარაიშვილი. იგი დაიბადა 1918 წლის 19 დეკემბერს ქუთაისში. 1941 წელს საბჭოთა არმიაში გაიწვიეს, სადაც სამხედრო ექიმის მოვალეობის შესრულება დაევალა. 1942 წლის ზაფხულში კი, უკრაინის ტერიტორიაზე, გერმანელთა ტყვეობაში აღმოჩნდა. სამედიცინო განათლებასთან ერთად გერმანული ენის ცოდნამ მისი ბედი და შემდგომი საქმიანობა განსაზღვრა. თავდაპირველად, დავითი გერმანულ სამხედრო ქვედანაყოფში თარჯიმნად და ექიმის თანაშემწედ დაინიშნა, მოგვიანებით კი აქაც სამხედრო ექიმის მოვალეობას ასრულებდა. მძიმე საბრძოლო ვითარების მიუხედავად, მან არაერთ სამხედრო მოსამსახურეს შეუნარჩუნა სიცოცხლე, რისთვისაც შესაბამისი ჯილდოებიც გადაეცა.

ომის ბოლო პერიოდში დავითი კარლოვი-ვარში, ჩეხოსლოვაკიაში გაემგზავრა, სადაც სამედიცინო საქმიანობა განაგრძო. მალევე მიუნხენში დასახლდა და უნივერსიტეტის საავადმყოფოში დაიწყო მუშაობა. ამ პერიოდში მან გინეკოლოგიის მიმართულებით სპეციალიზაცია გადაწყვიტა. მოგვიანებით, მიუნხენის უნივერსიტეტში გამოცდა ჩააბარა და სამედიცინო დიპლომიც მიიღო. გერმანიაში ყოფნის პერიოდში დავითი აქტიურად ჩაერთო ქართულ ემიგრანტულ საქმიანობაში. იგი პანჭეიმში მდებარე „საკავშირო შტაბის“ სამედიცინო-სანიტარული დეპარტამენტის ხელმძღვანელად დაინიშნა. მის მოვალეობას წარმოადგენდა ქართველი სამხედრო ტყვეებისა და ლეგიონერების სამედიცინო მდგომარეობის შეფასება, საავადმყოფოების შემოწმება და სამედიცინო დახმარება. ამავდროულად, ბერლინის საქველმოქმედო საავადმყოფოში მოხალისე ექიმად მუშაობდა, რაც ემიგრაციის პირობებში პროფესიული კვალიფიკაციის შენარჩუნების საშუალებას აძლევდა. მისი საქმიანობისათვის მნიშვნელოვანი იყო გერმანიაში მოღვაწე ქართველ ექიმებთან პროფესიული ურთიერთობები. მათ შორის, მას მჭიდრო კავშირი ჰქონდა ყოფილ სამხედრო ტყვესა და ემიგრანტთან, ექიმ გივი გაბლიანთან.

1946 წელს დავითმა მიუნხენში ქეთევან აღშიბაიაზე, ქართველი ემიგრანტის, გრიგოლ აღშიბაიას ქალიშვილზე იქორწინა. 1950 წელს ისინი ბრემერჰავენის პორტიდან ამერიკის შეერთებულ შტატებში გაემგზავრნენ, სადაც ჩატარების გვარით გახდნენ ცნობილნი. თავდაპირველად ოჯახი ნიუ-იორკში ცხოვრობდა, თუმცა დავითმა მალევე დაიწყო პროფესიული საქმიანობის გაგრძელებისათვის საჭირო ნაბიჯების გადადგმა. 1954 წელს მან სპრინგფილდის მემორიალურ საავადმყოფოში სტაჟიორად დაიწყო მუშაობა. ილინოისის შტატის სამედიცინო ლიცენზიის მიღების შემდეგ კი ქალაქ აშლენდში ექიმად მუშაობდა. პარალელურად, დავითი

რეაბილიტაციის სახელმწიფო სამსახურის სამედიცინო კონსულტანტის პოზიციასაც იკავებდა. იგი 1950-იან წლებში „ამერიკის ხმის“ ქართულ განყოფილებაშიც მუშაობდა, რაც გარდა პროფესიული საქმიანობისა, მის დიასპორულ აქტივობასაც ადასტურებს.

დავით ჩხატარაიშვილის ცხოვრების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს მისი ოჯახის ისტორია საბჭოთა რეპრესიების პირობებში. 1951 წელს ოჯახი ორი წლით შუა აზიაში გადაასახლეს, ვინაიდან დავითის მამა, ევტიხი ჩხატარაიშვილი, საბჭოთა ხელისუფლების მიერ „ხალხის მტრად“ იყო შერაცხული. ამ ფაქტმა კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოკვეთა ის პოლიტიკური გარემო, რის გამოც დავითის სამშობლოში დაბრუნება პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. დავით ჩატარა 1994 წლის 11 ივნისს, 75 წლის ასაკში გარდაიცვალა, ხოლო მისი მეუღლე ქეთევანი, 1995 წლის 9 დეკემბერს. ისინი დაკრძალულნი არიან ოუკ რიჯის სასაფლაოზე სპრინგფილდში, ილინოისში.

აღნიშნული კვლევა წარმოადგენს დავით ჩხატარაიშვილის, როგორც ყოფილი სამხედრო ტყვის, ამერიკის შეერთებულ შტატებში ემიგრაციისა და ინტეგრაციის შემთხვევის ანალიზს.

საკვანძო სიტყვები: მეორე მსოფლიო ომი, სამხედრო ტყვეები, ქართული ემიგრაცია, დიასპორა, აშშ, საქართველო

დევიდ მარშალ ლენგი – საქართველოს ისტორიის მკვლევარი

პაატა სურგულაძე

ისტორიის აკადემიური დოქტორი

სამეცნიერო მიმართულების ხელმძღვანელი

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ნაშრომი მიზნად ისახავს ცნობილი ინგლისელი ქართველოლოგის, დევიდ მარშალ ლენგის ქართველოლოგიური კვლევების, კერძოდ საქართველოს ისტორიისადმი მიძღვნილი პუბლიკაციების გაანალიზებას და მისი როგორც ქართველოლოგის სამეცნიერო პორტრეტის წარმოჩენას.

დევიდ მარშალ ლენგი (David Marshall Lang) XX საუკუნის ერთ-ერთი გამორჩეული ბრიტანელი ქართველოლოგი და კავკასიის ისტორიის მკვლევარი იყო. მისმა მრავალმხრივმა სამეცნიერო მოღვაწეობამ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა საქართველოს ისტორიისა და ქართული კულტურის უცხოეთში შესწავლის საქმეში. ის იყო ლონდონის აღმოსავლური და აფრიკული კვლევების სკოლის SOAS-ის კავკასიოლოგიის პროფესორი.

განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო და. ლენგის ძირითად კვლევებს, მათ შორის მონოგრაფიებს: „ქართული მონარქიის ბოლო წლები, 1658-1832“ [“The Last Years of the Georgian Monarchy, 1658-1832”], „საქართველოს თანამედროვე ისტორია“. [“A Modern History of Georgia”], „ქართველები“ [“The Georgians”]. ხაზგასმული იქნება, რომ ლენგი საქართველოს პოლიტიკურ ისტორიას იკვლევდა და ამუშავებდა ქრისტიანობის, ეროვნული კულტურის, ქართული ენისა და ლიტერატურისა და ეროვნული იდენტობის საკითხებთან მჭიდრო კავშირში.

კვლევაში აქცენტი გაკეთდება ლენგის ნაშრომების განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე იმ თვალსაზრისით, რომ, უცხოელმა ქართველოლოგმა, საქართველოს ისტორია დასავლურ აკადემიურ სივრცეში, თვითმყოფად ისტორიულ-კულტურული სამყაროდ შეისწავლა და წარმოაჩინა. განხილული იქნება ასევე, ლენგის მიერ საქართველოს ისტორიის თანამედროვე პერიოდის კვლევები და მისეული შეფასებები.

აღინიშნება, რომ და. ლენგის მოღვაწეობა დაკავშირებული იყო არა მხოლოდ აკადემიურ კვლევასთან, არამედ ინგლისურენოვან სამყაროში, პირველ რიგში კი ინგლისში, საქართველოს

ისტორიისა და კულტურის შესახებ ცოდნის გავრცელებასთან და ამ თვალსაზრისით, ლენგის ნაშრომებმა მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქართველოში დაინტერესებაში და მისი ცნობადობის გაზრდაში.

განალოზდება, რა ადგილი უკავია ლენგის ნაშრომებს საქართველოს ისტორიის საზღვარგარეთ შესწავლაში. ხაზი გაესმება, რომ ლენგის სამეცნიერო მემკვიდრეობა დღესაც მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ საქართველოს ისტორიის მთლიანი პროცესის გასააზრებლად, არამედ მისი ცალკეული პერიოდებისა და საკითხების სიღრმისეული შესწავლისთვის.

1968 წელს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 50 წლის იუბილესთან დაკავშირებით, დევიდ მარშალ ლენგი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორად იქნა არჩეული. გამოვყოფთ იმ ფაქტსაც, რომ დ. ლენგს, რამდენადაც მაშინ არსებული კომუნისტური წყობილების პირობებში ეს შესაძლებელი იყო, საქმიანი ურთიერთობა ჰქონდა მის ქართველ კოლეგა ისტორიკოსებთან, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორებთან: შოთა მესხიასთან, დავით გვრიტიშვილთან და აკაკი სურგულაძესთან. ვინაიდან დევიდ ლენგი მამასთან – აკაკი სურგულაძესთან მეგობრობდა და არაერთხელ იყო ნამყოფი ჩვენთან ოჯახშიც, მეც მას პირადად კარგად ვიცნობდი.

დასკვნა დაეთმო იმის ხაზგას, რომ პროფესორმა დევიდ მარშალ ლენგმა, როგორც ქართველოლოგმა, ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანა საქართველოს ისტორიის შესწავლის საქმეში, არა მარტო დიდ ბრიტანეთში, არამედ, მთელს ინგლისურენოვან და დასავლურ სამყაროში.

***საკვანძო სიტყვები:** დევიდ მარშალ ლენგი; დიდი ბრიტანეთი; ქართველოლოგია; საქართველოს ისტორია; ქართული კულტურა; ინგლისურენოვანი და დასავლური სამყარო.*

გვიანანტიკური ხანის კოლხეთის ისტორიისათვის: ახალი არქეოლოგიური აღმოჩენები, ფაქტები და ინტერპრეტაციები⁴

კახაბერ ფიფია

*ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი*

გვიანანტიკური ხანის კოლხეთის ისტორია მჭიდროდ არის დაკავშირებული როგორც რომაული სამყაროს სამხედრო-პოლიტიკურ და სტრატეგიულ ინტერესებთან, ასევე ადგილობრივი პოლიტიკური გაერთიანებების ფორმირება-ურთიერთობების რთულ პროცესებთან. ამ პერიოდში კოლხეთის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში მიმდინარე კულტურულ-პოლიტიკური ტრანსფორმაციების შესახებ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბოლო პერიოდის არქეოლოგიური და ეპიგრაფიკული აღმოჩენები.

2026 წლის გაზაფხულზე, სოხუმის სანაპიროზე მიმდინარე სარეკონსტრუქციო სამუშაოების დროს აღმოჩენილ იქნა რომაული ხანის მონეტები, კერამიკული ნაწარმის ფრაგმენტები, საფორტიფიკაციო ნაგებობის ნაშთები, ნეკროპოლი და ასევე კირქვის ფილა ლათინური წარწერით:

VEIAN..

...ARSO L[EG] XII

წინასწარი დათვალიერებით წარწერა II-III სს. თარიღდება. ტერიტორიის შესწავლა ახლაც გრძელდება და სპეციალისტები ლათინური წარწერის საბოლოო გაშიფრვაზე მუშაობენ. თუმცა,

⁴ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით [გრანტის ნომერი GSDP-24-1289].

ერთი რამ ცხადია, წარწერა ნათლად მოწმობს რომ სებასტოპოლისში იდგა XII ლეგიონის ნაწილები და ფუნქციონირებდა კანაბე (canaba). არ გამოვრიცხავთ იმასაც, რომ აქ საუბარია XII ლეგიონის ჯარისკაცზე, მითუმეტეს რომ Veianius რეალური რომაული საგვარეულო სახელია (*nomen gentile*) და ეპიგრაფიკულადაც დასტურდება. გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ XII ლეგიონს განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა ადრეული ქრისტიანობის ისტორიაში. ეს ლეგიონი ცნობილია ქეშმარიტი სარწმუნოებისადმი ერთგულებითა და ქრისტიანებით იყო დაკომპლექტებული. აქედან გამომდინარე, გასაკვირი არაა, რომ აღმოჩენილ ნეკროპოლში დასტურდება ქრისტიანული დაკრძალვის წესი. ამდენად, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ რომაულ გარნიზონებს მჭიდრო კავშირი ჰქონდათ ადგილობრივ მოსახლეობასთან, ცხადია, რომ უკვე II-III სს. სებასტოპოლისი წარმოადგენდა ახალი რელიგიის გავრცელების მძლავრ კერას რეგიონში.

ეს ახალი აღმოჩენა კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ანტიკური ხანის ძეგლების უდიდეს მნიშვნელობას, თუმცა ამავედროულად მწვავედ აყენებს მათი დაცვის პრობლემას. ქართული ისტორიული კვალის წაშლა აფხაზეთში კარგა ხანია მიზანმიმართულად მიმდინარეობს. ამას ემატება ე.წ. „შავი არქეოლოგია“, რომლის შედეგადაც მასობრივად ნადგურდება უნიკალური კულტურის ძეგლები, ხოლო აფხაზეთის ტერიტორიაზე უკანონო გზით მოპოვებული არტეფაქტები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ბაზარზე ხვდება.

გაგრის რაიონის სოფ. აჩმარდის ტერიტორიაზე, სწორედ განძის მაძიებელთა მიერ დაზიანებულ ნეკროპოლისში აღმოჩნდა ჩვენთვის საინტერესო არტეფაქტები, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს ისტორიის თვალსაზრისით. 2005 წელს მკვლევართა ჯგუფმა შეისწავლა აჩმარდის მიდამოები, შეაგროვა მძარცველთა მიერ დაზიანებული კერამიკული ჭურჭლის, რკინის სატევრების, დანების, შუბისპირების, ხელშუბების ფრაგმენტები, რის შემდეგაც დაიწყო სამარხების არქეოლოგიური შესწავლა. განსაკუთრებით საინტერესოა სამარხი N 5, რომელიც ხელუხლებელი აღმოჩნდა. სამარხის მდიდრულ ინვენტარში (ვერცხლის ფირფიტა, ოქროს ყელსაბამი სარდიონის ჩანართებით, ვერცხლის ფიბულა ნახევრადძირფასი ქვებით, მუქი ლურჯი მინისგან დამზადებული მძივები, ვერცხლის სარკე, რკინის პატარა დანა ორნამენტირებული ძვლის ტარით, ვერცხლის სამაჯური, ვერცხლის ბეჭედი და სხვ.) აღმოჩნდა ვერცხლის ჭურჭელიც, რომლის ყელზეც შესრულებულია ბერძნული წარწერა: Έγώ Πάκουρος ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀ|μυνοῦ ἔδωκα – „მე, მეფე პაკორმა, ვუბოძე [ჩემს] ცხვრებს“.

აჩმარდის თასზე შესრულებულ წარწერას დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს ისტორიის თვალსაზრისით. ის ჩრდილო-დასავლეთ კოლხეთში მიმდინარე ეთნო-პოლიტიკური პროცესების შესახებ პირველხარისხოვანი წყაროა. მისი დაწვრილებითი შესწავლა და შეჯერება სხვა ანტიკური წყაროების (წერილობითი, არქეოლოგიური, ეპიგრაფიკული) მონაცემებთან, საშუალებას იძლევა ახლებურად იქნას გააზრებული ძველი კოლხეთის ეთნო-პოლიტიკური ისტორიის რიგი საკვანძო საკითხები; დადგენილ იქნეს კოლხეთის უკიდურეს ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში ლაზების ჰეგემონიის გავრცელების პერიპეტიები.

და ბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად არაერთი პუბლიკაციისა, სამეცნიერო წრეებში აჩმარდის არქეოლოგიური მასალის შესახებ ინფორმაცია, ძირითადად, მხოლოდ სიტყვიერი აღწერილობით შემოიფარგლებოდა. წარმოდგენილ მოხსენებაში ჩვენ პირველად ვაქვეყნებთ აჩმარდაში აღმოჩენილი არტეფაქტების მაღალი ხარისხის ფოტომასალას. ილუსტრაციები მკითხველს საშუალებას მისცემს, თვალნათლივ იხილოს როგორც აჩმარდის თასის საერთო ფორმა, ისე მასზე დატანილი ეპიგრაფიკული ძეგლის დეტალები; ასევე გაეცნოს აჩმარდაში აღმოჩენილ სხვა არტეფაქტებსაც, რომელთაც დიდი მნიშვნელობა აქვს რომაულ სამყაროსთან კოლხეთის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების შესწავლის თვალსაზრისით.

საკვანძო სიტყვები: ჩრდილო-დასავლეთ კოლხეთი, გაგრის რ-ნ. ეპიგრაფიკული ძეგლი, სებასტოპოლისი, XII ლეგიონი, ქრისტიანობა, ლაზიკა.

სტამბოლის ფერიქოის ქართული საგანის ისტორიიდან

ელზა ფუტყარაძე

ფილოლოგიის დოქტორი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი

როგორც ცნობილია, ჩვენი წინაპრები უძველესი დროიდან კულტურულ-საგანმანათლებლო კერებს აარსებდნენ ქვეყნის ფარგლებს გარეთ. დიდია ამ სავანეთა ღვაწლი და მსახურება ქართული კულტურისა და საერთოდ, ქვეყნისათვის. საზღვარგარეთ არსებულ კულტურულ კერებს შორის კი დღემდე მოქმედია მხოლოდ სტამბოლის კერა – ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესია-მონასტერი, ბიბლიოთეკით, არქივითა და სტამბით. ეს სავანე მრავალმხრივ კულტურულ საქმიანობას ეწეოდა საუკუნეზე მეტი ხნის მანძილზე, რომლის დამფუძნებელი იყო ახალციხელი მამა პეტრე ხარისჭირაშვილი. მან სტამბოლის ერთ-ერთ უბანში – ფერიქოში (ანგელოზთა სოფელში) 1861 წელს ააშენა კათოლიკური ეკლესია და დააფუძნა დედათა და მამათა მონასტრები. 1870 წლისათვის აქ უკვე მუშაობდა ქართული სტამბა. 1908 წელს გაიხსნა აკაკი წერეთლის სახელობის ბიბლიოთეკა, სადაც დღემდე დაცულია უნიკალური ქართული გამოცემები, დაბეჭდილი როგორც საქართველოში, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნებში. სავანესთან დაკავშირებულია საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის საქმიანობაც და 1914 წ. აქვე ჩაისახა კომიტეტის ქართული ლეგიონის შექმნის იდეაც, რომელიც მალე რეალობად იქცა. 1915 წ. დაარსდა თამარ მეფის სახელობის ლეგიონის ორდენი. ცნობილი მხატვრის იაკობ ნიკოლაძის მიერ მონასტერში შესრულდა თამარ მეფის ორდენის ესკიზი, რომელიც დაცულია მონასტრის არქივში.

კვლევის მიზანი, სწორედ, აღნიშნული საგანის არქივში დაცული მასალების საფუძველზე, იმ კულტურული ურთიერთობის ჩვენებაა, რაც კათოლიკურ სავანესა და ათონის ივერთა მონასტერს შორის არსებობდა, მიუხედავად განსხვავებული აღმსარებლობისა. უფრო მეტი, – სავანე მაჰმადიან ქართველთა თავშესაფრადაც იქცა. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, ნაშრომში დეტალურადაა საუბარი სტამბოლის ქართული სავანის არქივში დაცული ივერიის მონასტრის ისტორიასთან დაკავშირებული ხელნაწერი წერილების შესახებ. კერძოდ, განხილულია 1919-1920 წლებით დათარიღებული მღვდელმონაზონი ილია ფანცულაიას და უცნობი ავტორის წერილებში დასმული საკითხები. ამ წერილებით ნათლად ჩანს ათონის ივერთა მონასტრისა და სასულიერო პირთა მდგომარეობა. აგრეთვე, ვეცნობით ქართველი ბერების თავგადასავლებს. საგულისხმოა, რომ დაცულია ხელნაწერი, რომელიც ილარიონ ყანჩაველის ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ მნიშვნელოვანი დოკუმენტური წყაროა.

ილია ფანცულაია თავისი ამხანაგი ბერებით ხშირად სტუმრობდა სტამბოლის ქართველ კათოლიკეთა სავანეს. ერთ-ერთი ასეთი სტუმრობისას, 1920 წელსა 15 მაისს, მან მონასტერს სამახსოვროდ დაუტოვა წიგნი „საქართველოს სამოთხე“ თავისი საინტერესო წარწერით. : „შევსწირე წიგნი ესე ქართველთა კონსტანტინეპოლში, ოდეს ბერძენთაგან აწიოკებული და გაძარცვული საქართველოში ვბრუნდებოდი 6 ძმათათანა და მოვიწიენით მონასტერსა ამას და შეგვიწყნარეს მამათა ამის მონასტრისათა, დიდითა პატივითა...“.

სტამბოლის ქართული სავანის არქივში დაცულია მცირე ბარათი, 1920 წლის 2 იანვრით დათარიღებული. ავტორი ისევ ათონის ქართველ ბერმონაზონთა რწმუნებული მღვდელმონაზონი ილიაა. ბარათი სამადლობელს წარმოადგენს სტამბოლის სავანისას. განსაკუთრებული პატივით და მადლობით მოიხსენიებს მონასტრის წინამძღოლს მამა პიო ბალიძეს.

სავანის არქივში დაცულია ათონის ქართველთა სავანიდან სტამბოლის ქართველთა სავანეში სტუმრად მყოფი ბერების (სიმონ ჩიჩუა, დონორია, ბესარიონი...) სურათიც.

სტამბოლის ქართული სავანის არქივში დაცული აღნიშნული მასალები კიდევ ერთხელ აჩვენებს იმ დიდ ღვაწლს, რომ ის მხოლოდ საღვთისმსახურო კერა როდი იყო. იქ მოღვაწეებმა ეს სავანე გარდაქმნეს ეროვნულ კერად. სტამბოლის სავანის მნიშვნელობა და როლი კარგად ჩანს სავანის მღვდლის პიო ბალიძის მიერ საქართველოს მთავრობისადმი მიწერილ ერთ-ერთ მოხსენებით ბარათში: „კონსტანტინეპოლის ქართული მონასტერი იყო, არის და იქნება ქართული სულის მატარებელი თავშესაფარი ყოველი...ქართველისა... იგი ფხიზელი დამცველი და დარაჯია ქართული ინტერესებისა. სასურველი იქნება ღირსეულად შეფასდეს მისი ღვაწლი და ეს პატარა საქართველო უცხოეთში დაცული და შენახული იქნეს“.

ამდენად, სტამბოლის ფერიქოის ქართულ სავანეში დაცული ათონის მთის ამსახველი მასალა, კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს, რომ ის ქართული კულტურის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ცენტრს წარმოადგენდა და უამრავი დაბრკოლების, შევიწროების მიუხედავად, დიდ ეროვნულ საქმეს ემსახურებოდა.

საკვანძო სიტყვები: ქართველოლოგია, ფერიქოის სავანე, სტამბოლო, ხელნაწერი, ისტორია

ინტეგრაცია მოდერნიზმში (ლადო კოტეტიშვილი)

თამარ შარაბიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

ქართული ლიტერატურის ისტორიაში ერთი უცნაური ფაქტი მოხდა – მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი საუკეთესო მწერალი, რომელიც სულ მალე ქართველ კლასიკოსთა რიგებში დაიკავებს თავის ღირსეულ ადგილს, 21-ე საუკუნეში, სულ რამდენიმე წლის წინ, გახდა ქართული მკითხველისათვის ცნობილი. მისი შემოქმედება სრულად არ არის დაბეჭდილი. მწერლის ახლობელთა წრე ჯერაც მის ხელნაწერებს კითხულობს და გამოსაქვეყნებლად ამზადებს. ლადო კოტეტიშვილს, რომლის შემოქმედება მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში იქმნება და უმთავრესად მოდერნისტულია, სიკვდილის წინ მეუღლისათვის დაუბარებია, არასდროს არ გამოექვეყნებინა. მისი სურვილი მეუღლემ და შვილებმა შეასრულეს, მაგრამ საბოლოოდ შვილიშვილთა თაობამ ჩათვალა, რომ ბაბუის ხსოვნისთვის საჭირო იყო ლადო კოტეტიშვილის ნაწერების გამოცემა. გამომხატურებამ მათ მოლოდინს გადააჭარბა. ლადო კოტეტიშვილის შემოქმედება მრავალ მკვლევარს მიიზიდავს და უახალესი ქართული ლიტერატურის ისტორიის სახელმძღვანელოშიც მწერალი აუცილებლად მოხვდება თავისი განსაკუთრებული სტილისა და მსოფლხედვის გამო.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ლადო კოტეტიშვილის ნაწარმოებები მოდერნისტულ ლიტერატურულ მიმართულებას მიეკუთვნება, მაგრამ მწერალს ასევე თავისუფლად შეუძლია სათქმელის რეალისტური გადმოცემაც. კოტეტიშვილის რეალისტური მოთხრობაა „გველტუჩა“, რომლის მთავარი პერსონაჟიც ძალიან ჰგავს ყაზბეგის გმირებს. ჰგავს იმით, რომ მოხვევა, მოხვეური მეტყველებითა და მოხვეური გულწრფელი ხასიათით, თუმცა „რუსობისაგან მოტანილი საქმის“ თაყვანისცემით, ბოლშევიზმის იდეოლოგიისადმი ბრმა სიმპათიითა და მორიდებით ის რენეგატი ხდება. მოთხრობის სტილი რეალისტურია, მასში არ გვხვდება მოდერნიზმისათვის დამახასიათებელი არცერთი ნიშანი, რაც იმას მოწმობს, რომ მწერალს აქვს შესაძლებლობა, წეროს ერთდროულად სხვადასხვა სტილში, მოექცეს სხვადასხვა ლიტერატურულ მიმართულებაში იმის გათვალისწინებით, თუ როგორ სურს სათქმელის გამოხატვა და მაინც ყველა ნაწარმოებში შეინარჩუნოს თავისი განსაკუთრებული, ინდივიდუალური სტილი, რაც უპირველესად ლადო კოტეტიშვილის მხატვრულ ლექსიკასა და ცხოვრებისეული საკითხების ერთნაირ აღქმაში მქალაქდება. ლადო კოტეტიშვილი რეალისტურ სტილზე იმიტომ არ გადასულა, რომ

საქართველოში მოდერნისტული ლიტერატურის მიმართ „სალიკვიდაციო სამუშაოები“ ჩატარდა (რომლებიც სტალინურ რეპრესიებზე ადრე დაიწყო) და მთელმა რიგმა მოდერნისტულმა ჯგუფებმა თვითლიკვიდაცია გამოაცხადეს, არა, ის პარალელურად აგრძელებს მოდერნისტული ლიტერატურის შექმნას. ეს ხდება ერთსა და იმავე წლებში. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ზემოთხსენებული ლიკვიდაციის მიუხედავად, საქართველოში დარჩა მოდერნიზმი იატაკქვეშ, ევროპულ მოდერნიზმზე ადრე არც ის შეწყვეტილა, და მისი წარმომადგენელი ლადო კოტეტიშვილი იყო.

გასათვალისწინებელია ერთი გარემოებაც: ლადო კოტეტიშვილს თავისი ნაწარმოებები არ დაუბეჭდავს. რა თქმა უნდა, ის წერს სავარაუდო მკითხველისათვის, მაგრამ მასში არ მოიაზრებს თავისი დროის ფართო მკითხველს, ამიტომაც არც ერთ ნაწარმოებში არ ინიღბება და არ სჭირდება „მიწასთან (ხელოვნური) დაბრუნება.“ შესაბამისად, ლადო კოტეტიშვილის ნაწარმოებებში აღწერილი სრულ შესატყვისობაშია სინამდვილესთან და მასთან დაკავშირებულ მწერლის ხედვასთან.

ზაალ ჩხეიძე ლადო კოტეტიშვილის წიგნის – „კეთროვანთა ზღაპრები“ – წინასიტყვაობაში წერს: „მარტო ქართულ მოდერნიზმს კი არა, ზოგადად ცოტას თუ გამოუვა ხელიდან ეგრე მითოსური, ზღაპრული და თან დამაბრმავებელი ტექსტები“ (ზ. ჩხეიძე, 2018 : 11).

ლადო კოტეტიშვილის შემოქმედების გაცნობისას მსგავსი განცდა ეუფლება მკითხველს; თავდაპირველად ვერ ხვდება, რაშია საქმე, ზღაპრულ სამყაროში აღმოჩენილი ვერცერთ ზღაპარს ვერ უკავშირებს სიუჟეტს, არც სხვა მწერლის ნაწარმოები ახსენდება მსგავსების დასაფიქსირებლად, მწერლის ენა კი ისეთი ბობოქარია, რომ ძარღვში სისხლს უფორიაქებს. მაგალითად, მოთხრობა – „გველიანდარის მოდგმა“ – თავიდან ბოლომდე რაღაცნაირი დენაა დევური, დევური – თავისი სიმძლავრითა და წამლეკაობით, რომელიც არ ცხრება, მიექანება. ნაწარმოები სრულდება და დენა მაინც გრძელდება. მკითხველი თუ ლიტერატორი რწმუნდება ზაალ ჩხეიძის სიტყვების სიმართლეში, რომ ამიერიდან ლადო კოტეტიშვილის გარეშე ვეღარ დაიწერება ვერცერთი წიგნი ქართულ მოდერნიზმზე.

ლადო კოტეტიშვილის ნაწარმოებების თემატიკაც უარდრესად მარავალფეროვანია, თუმცა იდეოლოგია, მთავარი სათქმელი, მწერალს ერთი აქვს – ტოტალიტარული სახელმწიფო ლეკავს ყველას და ყველაფერს თავის გზაზე, არ ინდობს თავისიანს გადასაყლაპავად, მაგრამ ამ გაუმაძღრობაში თვითონაც ოდესღაც მარცხდება და კვდება ხელახლა „ამოძრომამდე“. მერე კი ყველაფერი ახლიდან იწყება.

კონფერენციაზე მაგალითისთვის კომპარატივისტული მეთოდით წარმოვადგენთ მისი ერთ-ერთი მოთხრობის – „მიმქრალი ჩრდილების“ – სტილისტურ და თემატურ ანალიზს.

საკვანძო სიტყვები: ლადო კოტეტიშვილი, ქართული ლიტერატურა, იატაკქვეშა მოდერნიზმი, ტოტალიტარიზმი.

კულტურული იდენტობის პრობლემა და ევროპული ინტეგრაცია საქართველოში

ქეთევან შოშიაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.

სადოქტორო პროგრამების კოორდინატორი.

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

ევროპული ინტეგრაცია თანამედროვე საქართველოს საგარეო და საშინაო პოლიტიკის ერთ-ერთ ცენტრალურ მიმართულებას წარმოადგენს. ქვეყნის სწრაფვა ევროკავშირთან დაახლოებისკენ არა მხოლოდ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას გულისხმობს, არამედ

ღირებულებითი სისტემის გარდაქმნასაც, რაც უშუალოდ უკავშირდება კულტურული იდენტობის საკითხს. მიმდინარე გლობალიზაციის პირობებში, როდესაც სახელმწიფოები აქტიურად ერთვებიან საერთაშორისო ინტეგრაციულ პროცესებში, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება.

თემის აქტუალობას განაპირობებს საქართველოს ევროპული ინტეგრაციის პროცესში წარმოქმნილი ღირებულებითი, სოციალური და კულტურული წინააღმდეგობები, რომლებიც დაკავშირებულია არა მხოლოდ პოლიტიკური და ეკონომიკური ინსტიტუტების ტრანსფორმაციასთან, არამედ იმ ღირებულებებისა და სოციალური ნორმების ცვლილებებთან, რომლებიც გავლენას ახდენს საზოგადოების კულტურულ იდენტობასა და ეროვნული თვითმყოფადობის აღქმაზე. აღნიშნულ პროცესთან მიმართებით საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფში განსხვავებული დამოკიდებულებები არსებობს, რაც ქმნის იმ კომპლექსურ სოციალურ-კულტურულ გარემოს, რომელშიც საქართველოს ევროპული ინტეგრაციის პროცესი მიმდინარეობს.

სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს ეროვნული და ევროპული იდენტობის ურთიერთმიმართება, რომელიც ერთმანეთის გამომრიცხავი ფენომენი არ არის და არის ტრანსფორმაციის პროცესი. ზემოაღნიშნული პერსპექტივიდან კვლევა განიხილავს კულტურულ იდენტობას, როგორც დინამიურ და ცვალებად სოციალურ-პოლიტიკურ კონსტრუქციას, რომელიც ევროპული ინტეგრაციის პროცესში შესაძლოა ერთდროულად ინარჩუნებდეს ეროვნულ თავისებურებებს და იძენდეს ახალ ევროპულ ღირებულებებს.

კვლევა ეფუძნება ინტერდისციპლინურ მიდგომას და აერთიანებს პოლიტიკის მეცნიერების, კულტურის კვლევების თეორიულ და მეთოდოლოგიურ ჩარჩოს. კვლევის თეორიულ საფუძვლად გამოყენებულია სოციალური იდენტობისა და კულტურული იდენტობის კონცეფციები, რომლებიც შესაძლებლობას იძლევა გაანალიზდეს ეროვნული იდენტობის ფორმირების, შენარჩუნებისა და ტრანსფორმაციის პროცესები. ევროპული ინტეგრაცია საქართველოში წარმოადგენს მრავალმხრივ პროცესს, რომელიც ერთდროულად შეიცავს, როგორც გამოწვევებს, ისე შესაძლებლობებს. სოციალური და კულტურული იდენტობის თეორიებზე დაყრდნობით დადგინდა, რომ ინტეგრაციის პროცესში იდენტობის მიმართ ჩნდება, როგორც ადაპტაციის, ისე დაცვის ტენდენციები, რაც ბუნებრივი რეაქციაა გარე ფაქტორებზე.

კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს თვისებრივი კვლევის მეთოდები:

- კონტენტ-ანალიზი. კვლევისთვის მოხდა პოლიტიკური დოკუმენტების, ოფიციალური განცხადებებისა და შესაბამისი სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი.
- დისკურსის ანალიზი, რომლის საშუალებითაც შესწავლილია ევროპასთან ინტეგრაციის, ეროვნული იდენტობისა და კულტურული ღირებულებების შესახებ არსებული ძირითადი პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ნარატივები.
- შედარებითი ანალიზი, რომელმაც მოგვცა საშუალება საქართველოს მიმართებაში გაგვეანალიზებინა ევროინტეგრაციის პროცესში მყოფი სხვა სახელმწიფოების გამოცდილება. ამ კუთხით განსაკუთრებით საინტერესო აღმოჩნდა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების გამოცდილება, შესაბამისად ევროპული ინტეგრაციის პროცესში ეროვნული იდენტობის, ისტორიული მემკვიდრეობისა და პოლიტიკური კუთვნილების საკითხები, განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, თუმცა მათი თანაარსებობა და ურთიერთგაძლიერება, დამოკიდებულია ქვეყნის ისტორიულ, პოლიტიკურ და კულტურულ კონტექსტზე. შესწავლილი ნარატივები დაკავშირებულია ეროვნული იდენტობისა და ისტორიული მემკვიდრეობის საკითხებთან. განსხვავებულია საქართველოს შემთხვევა განსაკუთრებული გეოპოლიტიკური მდებარეობისა და რუსეთის ფაქტორის არსებობის გამო.

კვლევის ძირითადი საკითხი

კვლევის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეროვნული კულტურული იდენტობისა და ევროპული ღირებულებითი სივრცის ურთიერთქმედებას. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ევროპული ინტეგრაცია საქართველოსთვის მხოლოდ პოლიტიკური და

ინსტიტუციური დაახლოება აკი არ არის, არამედ იგი წარმოადგენს კულტურული და იდენტობითი ცვლილებების პროცესს, რომლის ფარგლებშიც ეროვნული იდენტობა არ ქრება, პირიქით, განიცდის ხელახალ გააზრებასა და ტრანსფორმაციას. ამგვარი მიდგომა საშუალებას იძლევა საქართველოს ევროპული ინტეგრაცია შეფასდეს, როგორც პოლიტიკური, ღირებულებითი და კულტურული ურთიერთქმედების მრავალგანზომილებიანი პროცესი. უნდა აღინიშნოს, რომ კულტურული იდენტობა არა მხოლოდ ევროპული ღირებულებების მიღებაა, არამედ მათ ქართულ ისტორიულ და კულტურულ კონტექსტთან გააზრებული შეთავსება.

ევროპული ღირებულებებისა და ქართული ტრადიციების ურთიერთქმედება არ უნდა შეფასდეს ერთმნიშვნელოვნად კონფლიქტურად, პირიქით, პროცესი ქმნის საფუძველს იდენტობის ტრანსფორმაციისთვის, რომელიც შეიძლება განვითარდეს ჰიბრიდული და მრავალშრიანი ფორმით. ვინაიდან, პროცესი თავისთავად არ წარმოადგენს საფრთხეს კულტურული თვითმყოფადობა და მისი შედეგები დიდწილად დამოკიდებულია საზოგადოებრივ აღქმაზე.

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, იდენტობა, ინტეგრაცია, თვითმყოფადობა, ტრანსფორმაცია.

ათასი მილის მენიუ: საარქივო კვლევისა და ქართული დიასპორის ავტოეთნოგრაფია

მარი ჩიკვაიძე

ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა დოქტორი

პალო-ალტო, კალიფორნია, აშშ

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს საარქივო კვლევის პროცესის ავტოეთნოგრაფიულ ანალიზს და დეტალურად აღწერს ილიკო მერაბიშვილის (მოგვიანებით – ალექსის ყაზბეგი-გედევანი, ბოლოს კი ალექსანდრე მერაბი, 1909-1983) ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ხელახლა აღმოჩენის ისტორიას. კვლევის მიზანია ქართული მუნიციპალიტეტის ვარსკვლავისა და მოგვიანებით კალიფორნიელი რესტორატორის მრავალკონტინენტური მიგრაციის რეკონსტრუქცია. მისი მთავარი საკვლევი კითხვაა,

როგორ შეიძლება ფრაგმენტული საარქივო წყაროებისა და მკვლევრის პირადი რეფლექსიის ურთიერთდაკავშირებით ემიგრანტის ცხოვრების აღდგენა და ქართული დიასპორის ისტორიის ცოცხალ ნარატივად წარმოჩენა. კვლევა ერთმანეთთან აკავშირებს ემიგრანტი ქართველი თავადის ისტორიულ ნარატივსა და თანამედროვე ქართველი დიასპორული მკვლევრის პირად გამოცდილებასა და გამოწვევებს, რომლებიც წარმოიშვა ვირტუალურ სივრცეში თანამშრომლობისას, სტენფორდის უნივერსიტეტის სამკითხველო დარბაზებსა და სან-ფრანცისკოს ისტორიულ ადგილებში მუშაობისას.

კვლევის მეთოდოლოგია ეყრდნობა ავტოეთნოგრაფიულ მიდგომას, რომელიც პირველად ისტორიულ მასალებს მკვლევრის პირად რეფლექსიასთან აერთიანებს.

ნაშრომში დოკუმენტირებულია მერაბის ცხოვრების აღდგენის ემოციური და ლოგისტიკური გზა: გაანალიზებულია ფრაგმენტული ციფრული ჩანაწერები, ოთხ ქვეყანაში მოძიებული საარქივო მასალები, გაცრეცილი გაზეთები და პირადი მიმოწერა. სხვადასხვა ქვეყანაში გაფანტული წყაროების ურთიერთშეჯერება იძლევა მისი ცხოვრების ცალკეული ეტაპების ერთ მთლიან ბიოგრაფიულ ნარატივად შეკავშირების საშუალებას. ეს მიდგომა ყურადღებას ამახვილებს არა მხოლოდ ისტორიულ სუბიექტზე, არამედ მკვლევრის მოხალისეობრივი მუშაობის სირთულეებზეც – კერძოდ, ამერიკული-ქართული ასოციაციის დიასპორის კვლევის სამუშაო ჯგუფთან თანამშრომლობასა და იმ ეთიკურ გამოწვევებზე, რომლებიც თანამედროვე დიასპორულ კვლევას

ახლავს. პირადი გამოცდილების ჩართვა წარმოაჩენს, თუ როგორ მოქმედებს აღმოჩენის პროცესი თავად მკვლევარზე და როგორ უკავშირდება საარქივო შრომა ისტორიული მეხსიერების დაცვას.

კვლევის შედეგად აღდგენილი ბიოგრაფიული გზა აჩვენებს, რომ 1909 წელს თბილისში, თავადურ ოჯახში დაბადებული ილიკო მერაბიშვილი 14 წლის ასაკში 1920-იანი წლების ქართული კინოს ვარსკვლავი გახდა და პოპულარობა კოტე მარჯანიშვილის 1928 წლის ფილმში „კრაზანა“ მოიპოვა. საბჭოთა რეჟიმისგან თავის დაღწევის შემდეგ მან შანხაის (ჩინეთი) შეაფარა თავი, სადაც წარმატებულ მეწარმედ და გასტრონომიული კულტურის გამორჩეულ ფიგურად ჩამოყალიბდა. 1947 წელს მერაბი აშშ-ში თავის ორსულ მეუღლესთან ერთად ჩავიდა; მისი პირველი მეუღლე, გვარად ჰაბლიშვილი მანჯურიას (ჩინეთი) იყო დაბადებული. წყვილი სან-ფრანცისკოში დასახლდა, ხოლო 1953 წელს მერაბმა ელიტურ ნობ-ჰილზე ლეგენდარული ღამის კლუბი და რესტორანი „Alexis' Tangier“ დააარსა. 1962 წელს, ქალაქის მერის, ჯორჯ კრისტოფერის, შუამდგომლობითა და ნიკიტა ხრუშჩოვთან მოლაპარაკებების შედეგად, მან 32-წლიანი განშორების შემდეგ დედასთან შეხვედრაც მოახერხა.

კვლევის ავტოეთნოგრაფიული კომპონენტი ასახავს საარქივო აღმოჩენების პროცესში განცდილ „ეიფორიას“ და XX საუკუნის ემიგრაციის ტრავმის ხელშესახებ, ადამიანურ ისტორიად გარდაქმნას. ამგვარად, საარქივო მასალა არა მხოლოდ ფაქტების აღდგენის წყაროდ, არამედ ემიგრაციის ადამიანური გამოცდილების გააზრების საშუალებადაც გვევლინება. ამავდროულად, ნაშრომი განიხილავს ქართული დიასპორის კვლევის სამუშაო ჯგუფის თანამედროვე სირთულეებს და ხაზს უსვამს აკადემიური კეთილსინდისიერების აუცილებლობას.

დასკვნის სახით, ნაშრომი ამტკიცებს, რომ ქართული დიასპორის ისტორია არ არის მხოლოდ წარსული მიგრანტების თავგადასავლების შესწავლა; იგი უწყვეტი, ცოცხალი ნარატივია, რომელსაც აქტიურად აყალიბებენ მისი შენარჩუნების მოსურნე ადამიანები.

ილიკო მერაბიშვილის ისტორია წარმოაჩენს ემიგრანტთა გამძლეობასა და საკუთარი თავის მრავალგზის გარდაქმნის უნიკალურ უნარს, ხოლო მკვლევრის მიერ განვლილი გზა ხაზს უსვამს მეხსიერების მთლიანობის შენარჩუნებისა და მისი პატივისცემით დაცვის პასუხისმგებლობას.

საკვანძო სიტყვები: ავტოეთნოგრაფია; ქართული დიასპორა ამერიკაში; საარქივო კვლევა; ილიკო მერაბიშვილი; აკადემიური ეთიკა; მიგრაციის კვლევა.

გმირები - კოლექტიური მეხსიერებისა და იდენტობის საყრდენი ფიგურები: ვინ განისვენებს პანთეონში?

ნინო ჩიქოვანი

*პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
კულტურის კვლევათა ინსტიტუტის ხელმძღვანელი*

გმირები კოლექტიური მეხსიერებისა და იდენტობის საყრდენი ფიგურებია. ისინი განასახიერებენ ამა თუ სოციალურ ერთობაში აღიარებულ ფასეულობებს და გვთავაზობენ აზროვნებისა და ქცევის ნიმუშებს, რაც ხელს უწყობს საზოგადოების კონსოლიდაციას. გმირებთან ერთად, მნიშვნელოვანი გამაერთიანებელი ფუნქცია აქვს ანტიგმირებსაც, რადგან მათგან გამიჯვნა აძლიერებს საზოგადოების ერთიანობას და ამყარებს მის მორალურ პრინციპებს.

მოხსენების მიზანია განვიხილოთ, როგორ ყალიბდებოდა გმირების/ანტიგმირების სახეები საქართველოში დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ და როგორ აისახებოდა ეს პროცესი პანთეონებში, რომლებიც კოლექტიური მეხსიერებისა და იდენტობის მნიშვნელოვანი არეებია.

საკითხი განხილულია ზვიად გამსახურდიასა და ჯაბა იოსელიანის ფიგურების მაგალითზე, რომელთა სახეები მათ სიცოცხლეშიც და გარდაცვალების შემდეგაც არა მხოლოდ ურთიერთსაპირისპირო ფასეულობების გამოხატულებად იქცა, არამედ დღემდე განაპირობებს საზოგადოების დაყოფას შეურიგებელ ჯგუფებად.

კვლევის თეორიულ ჩარჩოს შეადგენს კოლექტიური მეხსიერების თეორია (მორის ჰალბვაქსი, იან და ალეიდა ასმანები). გმირთა სახეების ფორმირების პროცესი გაანალიზებულია ჯოზეფ კემპბელის, სკოტ ალისონისა და გეორგ გოეთელსის, ხოლო პანთეონი როგორც „დიდი ადამიანების“ ხსოვნის ადგილი - მეხსიერების არეების პიერ ნორასეული თეორიის საფუძველზე. კვლევა ემყარება სხვადასხვა ტიპის ნარატიულ ტექსტებს, დოკუმენტურ, ვიზუალურ, ბეჭდურ და ელექტრონულ მედია მასალას, რომლებიც შესწავლილია შინაარსობრივი და დისკურსის ანალიზის მეთოდების გამოყენებით.

საბჭოთა პერიოდში ოფიციალური იდეოლოგიის დანერგვის მრავალფეროვანი საშუალებები საბჭოთა გმირის უპირობო სახის ჩამოყალიბებისკენ იყო მიმართული. როგორც კი საბჭოთა იდეოლოგიური მარწმენები ოდნავ შეასუსტა *პერესტროიკა* და *გლასნოსტის* პოლიტიკამ, საბჭოთა გმირებმა ანტიგმირთა გალერეაში გადაინაცვლეს. კოლექტიურ მეხსიერებაში სწრაფად გააქტიურდა ფაქტები და სახელები, რომლებიც მანამდე ბეჯითად იშლებოდა არა მხოლოდ საჯარო სივრცეებიდან („კანონი“), არამედ „არქივიდანაც“ (ა. ასმანი). ახალი, დამოუკიდებელი მომავალი „ახალ წარსულს“ მოითხოვდა, რომელსაც ახალი გმირები სჭირდებოდა. მათი ნაწილი წარსულიდან „დაბრუნდა“, ნაწილი კი ახალი რეალობიდან დაიბადა.

ზვიად გამსახურდიამ – დისიდენტური წარსულის მქონე ქარიზმატულმა ლიდერმა და მთამბეჭდავმა ორატორმა – 1989 წლის 9 აპრილით შექმნილი კოლექტიური ტრავმის პირობებში შეძლო განესახიერებინა ანტიკომუნისტური გმირი, რომელიც ზუსტად შეესაბამებოდა ქვეყანაში არსებულ პოლიტიკურ, ფსიქოლოგიურ და კულტურულ ვითარებას. თავისუფალი და დემოკრატიული არჩევნების გზით ხელისუფლებაში მოსვლას, დამოუკიდებლობის აღდგენის გამოცხადებასა და საქართველოს რესპუბლიკის პირველ პრეზიდენტად არჩევას მალევე მოჰყვა შეიარაღებული დაპირისპირების გზით მისი დამხობა და ქვეყნიდან განდევნა. ზვიად გამსახურდიას შემდგომი გზა ასე წარიმართა: დევნილობა, ხელისუფლების აღდგენის უშედეგო მცდელობა, გაურკვეველ ვითარებაში გარდაცვალება, სამჯერ დაკრძალვა, მისი ხელისუფლების „პროვინციულ ფაშიზმად“ გამოცხადება და მის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, რეაბილიტაცია, სამშობლოში გადმოსვენება და მთაწმინდის პანთეონში დაკრძალვა, ეროვნული გმირის წოდების მინიჭება, მისი სახელის ერთგვარი ხელშეუხებლობა.

ჯაბა იოსელიანმა – „ყოველთვის გამოწვეპილმა და მომხიბლავმა კანონიერმა ქურდმა“ - განვლო გზა ციხეებიდან პროფესიონალიზმამდე, შეიარაღებული ფორმირების ლიდერობიდან კანონიერი ხელისუფლების დამხობის ერთ-ერთ აქტიურ შემოქმედამდე, აფხაზეთში საომარ მოქმედებებში მონაწილეობიდან ჟენევის სამშვიდობო მოლაპარაკებებში საქართველოს წამომადგენლობამდე, პარლამენტის წევრობიდან კვლავ ციხეში, შეწყალებიდან 75 წლის იუბილის საზეიმო აღნიშვნამდე. საბოლოოდ, „ავანტიურისტი, რაინდი, დაუნდობელი, ქარიზმატული, თავზეხელაღებული, ფათერაკების მაძიებელი, ადრენალინის მოყვარული, მეოცნებე, ცოტა ღონ კიხოტი, ცოტა რობინ ჰუდი, ცოტა უილენშპიგელი“ ჯაბა იოსელიანი დიდუბის პანთეონში დაკრძალეს. მისი საფლავი, ისევე როგორც მისი სახე, არაერთხელ იქცა იმ „წარსულთან ანგარიშსწორების“ ადგილად, რომელიც მის სახელს უკავშირდება.

კვლევა აჩვენებს, რომ ზვიად გამსახურდია და ჯაბა იოსელიანი კოლექტიურ მეხსიერებაში განსხვავებული, თუმცა საკამათო იმიჯებით არიან წარმოდგენილი. პირველი პეროიზებულია როგორც დამოუკიდებლობისა და სახელმწიფოებრიობისათვის ბრძოლის სიმბოლო, თუმცა მისი პიროვნება და პოლიტიკური მემკვიდრეობა სადავო საკითხად რჩება. მეორე საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილის მიერ აღიქმება როგორც ანტიგმირი - ძალადობისა და განუკითხაობის განსახიერება, თუმცა ზოგიერთი სოციალური ჯგუფის თვალში ინარჩუნებს ძლიერი, ქარიზმატული

ფიგურისა და გმირის მახასიათებლებსაც კი. გმირები და ანტიგმირები არა მხოლოდ წარსულს ასახავს, არამედ წარმოდგენს აწმყოს გააზრების ინსტრუმენტსაც, მათთან დაკავშირებული მეხსიერების ადგილები კი არა მხოლოდ წარსულის საცავებია, არამედ მისი ინტერპრეტაციისთვის მუდმივი ბრძოლის სივრცეებიც.

საკვანძო სიტყვები: გმირები და ანტიგმირები; კოლექტიური მეხსიერება; იდენტობა; ჰანტუონი; ზვიად გამსახურდია; ჯაბა იოსელიანი.

ეროვნული გმირის ორმაგი სახე: ილია ჭავჭავაძის ორი საბჭოთა იუბილე⁵

ირაკლი ჩხაიძე

ასოცირებული პროფესორი

თსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

კულტურის კვლევების სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტი

ილია ჭავჭავაძე (1837-1907) ეროვნული ფიგურაა საქართველოს საზოგადოების განსხვავებული ჯგუფებისთვის. როგორც ფართო საზოგადოებრივ დონეზე, ასევე ინტელექტუალურ წრეებში, ბევრს საუბრობენ მის მიერ დატოვებული მემკვიდრეობის მნიშვნელობაზე, თუმცა, ილია ჭავჭავაძის საყოველთაო აღიარება არ არის საზოგადოებრივი კონსენსუსის საფუძველი. ჯგუფებს, რომელთათვისაც ილია საკულტო მოღვაწეა, განსხვავებული ხედვები აქვთ საქართველოს სახელმწიფოსთვის ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებზე, როგორებიცაა ერის მშენებლობის ფორმები, საზოგადოების განვითარების მოდელები, მიმართულებები და სხვა. ილია ჭავჭავაძის ფიგურა ხშირად არის გამოყენებული ეროვნული იდენტობის განსხვავებული დისკურსების მხარდასაჭერად – ზოგისთვის ილია ტრადიციულ, კონსერვატულ ფასეულობებს გამოხატავს, ზოგისთვის საქართველოს ევროპული იდენტობის მთავარი სიმბოლოა, ზოგისთვის სეკულარული ქართველი ერის მშენებელი, ზოგისთვის კი მართლმადიდებლური ეკლესიის მიერ კანონიზებული წმინდა ილია მართალი.

ილია ჭავჭავაძე აღიარებულია ქართული ნაციონალიზმისა და თანამედროვე ქართველი ერის მშენებლობის მესაძირკვედ. 1860-იანი წლებიდან ილიასა და მისი თანამოაზრეების (თერგდალეულების) მიერ დაწყებული მოძრაობა მიზნად ისახავდა ქართული საზოგადოების ტრანსფორმაციას და მოდერნული ეპოქის შესაბამისი ერთობის შექმნას. მრავალმხრივმა საზოგადოებრივმა და შემოქმედებითმა აქტივობამ იგი სიცოცხლეშივე აქცია გამორჩეულ ფიგურად. მოგვიანო პერიოდში, საქართველოში მარქსისტული იდეოლოგიის გაძლიერებამ მნიშვნელოვნად დააზარალა ილიას იმიჯი საზოგადოების თვალში. 1900-იანი წლებიდან სოციალ-დემოკრატიულმა იდეოლოგიამ თანდათან დაიმკვიდრა გაბატონებული ადგილი საქართველოს საზოგადოებაში. ამ ფაქტმა ილია ჭავჭავაძის ფიგურისგან ერთგვარი დისტანცირება განაპირობა. ამ დროიდან მოყოლებული, 1930-იან წლებამდე, ილია ჭავჭავაძის გარშემო აქტიურად იქმნებოდა წინააღმდეგობრივი ნარატივები, იმართებოდა მწვავე დებატები საჯარო სივრცეში. 1930-იან წლებში, ახალი ეროვნული პოლიტიკის ფარგლებში, განხორციელდა ილია ჭავჭავაძის სრული საბჭოთა რეაბილიტაცია. იგი კოლექტიურ მეხსიერებაში განთავსდა როგორც საყოველთაოდ აღიარებული ფიგურა, რომელმაც გაამყარა საქართველოში სოციალიზმის ისტორია.

⁵ კვლევა მომზადდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით (გრანტის ნომერი - FR-24-10670).

1980-იანი წლების ბოლოს, საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის საწყის ეტაპზე, ილია ჭავჭავაძე გახდა ყველაზე პოპულარული ფიგურა წარსულიდან, რომელიც დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის მთავარ სიმბოლოდ იქცა.

პარადოქსულია, რომ საქართველოში „სოციალიზმის მამად“ გამოცხადებულმა ილიამ სოციალისტურ სისტემასთან რადიკალურად დაპირისპირებულთა ბანაკში „გადმოინაცვლა“ და „ერის მამად“ ტრანსფორმირდა. ამავდროულად, ილია ჭავჭავაძე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მიერ წმინდანად შეირაცხა - მისი ფიგურა კიდევ ერთი, რელიგიური შინაარსით შეივსო. აღნიშნულ წინააღმდეგობრივ ინტერპრეტაციებთან ერთად, ილია ჭავჭავაძემ შეინარჩუნა ის შინაარსი, რომელიც მან კომუნისტურ ეპოქაში შეიძინა. მისი ფიგურის კომუნისტური ინტერპრეტაციები ასევე არაერთგვაროვანია, ტოტალიტარული ეპოქის შიდა ტრანსფორმაციებიდან და განსხვავებული პოლიტიკური და სოციალური კონტექსტებიდან გამომდინარე.

მოხსენების მიზანია, ილია ჭავჭავაძის ორი იუბილეს – დაბადებიდან 100 (1937) და 150 (1987) წლების – აღნიშვნაზე დაკვირვებით გაანალიზოს საბჭოთა ეპოქაში ილია ჭავჭავაძის ინტერპრეტაციების დინამიკა და განსხვავებული აქცენტები. კვლევაში ასევე ნაჩვენებია, თუ როგორ რეკონსტრუირდა ილია ჭავჭავაძის ფიგურა 1980-იანი წლების ეროვნული მოძრაობის კონტექსტში.

საკვანძო სიტყვები: ილია ჭავჭავაძე, გმირი, იდენტობა, საბჭოთა სისტემა, ტრანსფორმაცია.

საქართველო ანტიკური სამყაროს გზაჯვარედინზე: ბერძნულ და რომაულ სამყაროსთან ურთიერთობის ისტორიული ასპექტები⁶

დავით ჩოჩიშვილი

*ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

ნაშრომში განხილულია საქართველოს, როგორც ანტიკური სამყაროს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკონტაქტო სივრცე, ისტორიული განვითარების საკითხები და ყურადღება გამახვილებულია ბერძნულ და რომაულ სამყაროსთან მის მრავალმხრივ ურთიერთობებზე. კვლევის მიზანია, გამოიკვეთოს ის პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო და კულტურული პროცესები, რომლებმაც განაპირობა საქართველოს ისტორიული სივრცის ჩართულობა ანტიკური ცივილიზაციების ურთიერთქმედებაში. ამ კონტექსტში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს პოლიტიკურ ერთეულებს, მათ შორის კოლხეთსა (ეგრისი) და ქართლის (იბერიის) სამეფოებს, რომლებიც სხვადასხვა ეტაპზე ბერძნულ, ელინისტურ და რომაულ სამყაროსთან განსხვავებული ინტენსივობის ურთიერთობებში იმყოფებოდნენ.

კვლევაში ბერძნულ სამყაროსთან ურთიერთობა განხილულია არა მხოლოდ პოლიტიკური კონტაქტების, არამედ შავიზღვისპირეთში არსებული ბერძნული კოლონიების, სავაჭრო ურთიერთობებისა და კულტურული გაცვლის პროცესების ჭრილში. ბერძნული კოლონიზაციის შედეგად აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში ჩამოყალიბებულმა ქალაქურმა ცენტრებმა მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ადგილობრივი მოსახლეობისა და ეგეოსურ-შავიზღვისპირა სამყაროს ურთიერთდაკავშირებაში. ამ პროცესებმა ხელი შეუწყო მატერიალური კულტურის, სავაჭრო პრაქტიკისა და კულტურული ელემენტების გავრცელებას და საქართველოს ისტორიული სივრცის ანტიკური სამყაროს ფართო ეკონომიკურ-კულტურულ ქსელში ჩართვას. ქართლის

⁶ კვლევა განხორციელდა სსიპ შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით გრანტის ფარგლებში: „საქართველო (იბერია, კოლხეთი) რომის პოლიტიკურ სისტემაში“ (გრანტის ნომერი GSDP-26-1519).

სამეფოს ჩამოყალიბებაც მნიშვნელოვანწილად განპირობებული იყო ელინისტურ სამყაროში მიმდინარე პოლიტიკური და გეოსტრატეგიული პროცესებით, რომლებმაც სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკური სივრცის გარდაქმნისა და ადგილობრივი სახელმწიფოებრივი ცენტრების კონსოლიდაციის პირობები შექმნა.

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ქართლის სამეფოს ურთიერთობას ელინისტურ და რომაულ სამყაროსთან. ქართლის გეოგრაფიული მდებარეობა მას მნიშვნელოვან სტრატეგიულ სივრცედ აქცევდა, რომელიც აკავშირებდა სამხრეთ კავკასიას წინა აზიისა და შავი ზღვის რეგიონებთან. შესაბამისად, ქართლის პოლიტიკური ისტორია სულ უფრო მეტად ექცეოდა იმ საერთაშორისო პროცესების გავლენის ქვეშ, რომლებიც დაკავშირებული იყო ელინისტური სახელმწიფოების კონკურენციასა და შემდგომ რომის აღმოსავლურ პოლიტიკასთან.

ნაშრომში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა რომის აღმოსავლურ პოლიტიკას და რომსა და საქართველოს ისტორიულ ურთიერთობებს. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მითრიდატულ ომებს და ფლავიუსების დინასტიის დამოკიდებულებას აღმოსავლური პროვინციების და კონკრეტულად ქართლის სამეფოს მიმართ. რომის სამხედრო-პოლიტიკურმა ექსპანსიამ რეგიონში ახალი პოლიტიკური რეალობა შექმნა, რომელმაც ქართლის სამეფო აღმოსავლური სამხედრო ძალის წინააღმდეგ ბრძოლის პლაცდარმად აქცია. ამ პროცესების შესწავლა შესაძლებლობას იძლევა, უკეთ განისაზღვროს ქართლის ადგილი ანტიკური სამყაროს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში.

ქართლის სამეფოს რომაულ სამყაროსთან ურთიერთობის შესწავლისას ქართლის სამეფო უნდა განვიხილოთ არა მხოლოდ რომაული პოლიტიკის გავლენის ქვეშ მყოფ ტერიტორიად, არამედ აქტიურ პოლიტიკურ და გეოსტრატეგიულ მოთამაშედ, რომელსაც საკუთარი ინტერესების შესაბამისად შეეძლო რომთან ურთიერთობის ფორმების განსაზღვრა (მაგ. ფარსმან მეორის დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკა). ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ქართლის ფუნქციას სამხრეთ კავკასიის სივრცეში, როგორც რომაულ, სომხურ, პონტოურ და ჩრდილოკავკასიურ მიმართულებებს შორის დამაკავშირებელ ძალას. ასევე მნიშვნელოვანია სავაჭრო-საკომუნიკაციო მარშრუტები, სატრანზიტო გზები და მათში ქართლის ჩართულობა. შეიძლება ითქვას, რომ რომისა და ქართლის ურთიერთობები წარმოადგენდა ორმხრივი ინტერესებით განპირობებულ პროცესს, სადაც იმპერიულ პოლიტიკასთან ადაპტაცია, ადგილობრივი პოლიტიკური სტრატეგიები და კულტურული ურთიერთქმედება ერთმანეთთან მჭიდროდ იყო დაკავშირებული.

შეიძლება ვთქვათ, რომ საქართველო ანტიკურ ეპოქაში არ წარმოადგენდა იზოლირებულ ისტორიულ სივრცეს. პირიქით, მისი სხვადასხვა პოლიტიკური და კულტურული ცენტრი ჩართული იყო ბერძნული, ელინისტური და რომაული სამყაროს ფართო ურთიერთობებში. ამ ურთიერთობებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა საქართველოს პოლიტიკური ისტორიის, ეკონომიკური განვითარების, ქალაქური კულტურისა და მატერიალური სამყაროს ჩამოყალიბებაზე. შესაბამისად, საქართველოს ისტორიის ანტიკური პერიოდის შესწავლა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის ცივილიზაციური ურთიერთქმედების უფრო ფართო ისტორიული პროცესის გასააზრებლად.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, ანტიკური სამყარო, ბერძნულ-რომაული ურთიერთობები, კოლხეთი, ქართლი, რომის იმპერია.

1832 წლის შეთქმულთა საიდუმლო მიმოწერის ერთი მეთოდი, როგორც საშვიდობიანი სისხლის

მაია ცერცვაძე

ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

1832 წლის შეთქმულება რუსეთის იმპერიის დამპყრობლური პოლიტიკისა და მმართველობის წინააღმდეგ საქართველოს ორსაუკუნოვანი ბრძოლის უმნიშვნელოვანესი და მეტად საყურადღებო აქტია. ის, ისევე როგორც ყოველი ისტორიული შეთქმულება, ბუნებრივია, გულისხმობდა შეთქმულთა შორის ფარული კომუნიკაციისა და მისი მეტად გავრცელებული სახეობის – საიდუმლო მიმოწერის ფორმათა არსებობას. ამ უკანასკნელთაგან ერთ-ერთი, რომელიც შეთქმულების მთავარ ინიციატორთა და ორგანიზატორთა, მეფე ერეკლე II-ის (1720-1798) იმხანად რუსეთში გადასახლებული შვილიშვილების, დიმიტრი იულონის ძე (1803-1845) და ოქროპირ გიორგის ძე (1795-1857) ბაგრატიონების (ბატონიშვილების) მიერ იყო შეთავაზებული განდობილთათვის, უმთავრესად განუთვნილი იყო საიდუმლო ინფორმაციის გასაცვლელად შეთქმულების თბილისურ, პეტერბურგულ და მოსკოვურ წრეთა შეთქმულებს შორის. არსი მეთოდისა, რომლითაც მიმოწერა ერთგვარი ქაღალდის ტრაფარეტის გამოყენებით ხორციელდებოდა, მდგომარეობდა შემდეგში:

მიმოწერის ადრესანტი და ადრესატი ფლობდნენ ზუსტად ერთნაირ ქაღალდის ტრაფარეტს - ალაგ-ალად ამოჭრილ ფოსტის ქაღალდის ნახევარს, რომლის დახმარებითაც ხდებოდა გადასაცემი ინფორმაციის შიფრაცია და დეშიფრაცია. ადრესანტი ადებდა ამ ტრაფარეტს (კრიპტოგრაფიული ტერმინოლოგიით „გასაღებს“) ჩვეულებრივ ცარიელ საფოსტო ქაღალდს და მის ჭრილებში ათავსებდა გადასაცემი საიდუმლო ინფორმაციის ფრაგმენტებს (სიტყვებს), შემდეგ ის ამ ტრაფარეტს აცილებდა ქვედა ფურცელს და იწყებდა მასზე წერას იმგვარად, რომ ტრაფარეტის ჭრილებში უკვე ჩასმული სიტყვები ორგანულად მიიბმოდა მთლიანი ბარათის სხვა (არასაიდუმლო) ტექსტს. წერილის მიღებისას ადრესატი დაადებდა მას იმავე ტრაფარეტის ზუსტ ასლს და მისი საშუალებით ამოიკითხავდა საიდუმლო ინფორმაციას.

ჩვენს წინარე ნაშრომებში საიდუმლო მიმოწერის ეს საშუალება გავაანალიზეთ და შევისწავლეთ კრიპტოგრაფიული და სტეგანოგრაფიული მიმართულებებით.

კრიპტოგრაფიული კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ საიდუმლო მიმოწერის ეს საშუალება ანუ დამიფრული ინფორმაციის გადაცემა ქაღალდის ტრაფარეტის (ე. წ. „ჩარჩოს («Рамка»)“, როგორც მას თავად შეთქმულნი უწოდებდნენ) გამოყენებით, წარმოადგენს სიმეტრიულ კრიპტოსისტემას, რომელსაც აქვს თავისი შიფრი, დია ტექსტი, შიფროტექსტი და გასაღები, ხოლო მისი მონაწილენი თანამიმდევრობით და უპირობოდ ასრულებენ წესების ერთობლიობას, ე. წ. კრიპტოგრაფიულ პროტოკოლებს. მეთოდის თანამედროვე სტეგანოგრაფიული კრიტერიუმებით შეფასებამ კი აჩვენა, რომ იგი უზრუნველყოფდა საიდუმლო ინფორმაციის გადაცემის თავად ფაქტის დამალვისა და აღმოუჩენლობის მაღალ ხარისხს.

ამგვარად, განსახილველი მეთოდი შეიძლება მივიჩნიოთ როგორც კრიპტოგრაფიული, ისე სტეგანოგრაფიული ფუნქციის მქონე საიდუმლო მიმოწერის საშუალებად.

1832 წლის შეთქმულთა ფარული მიმოწერის აღნიშნული მეთოდის კრიპტოგრაფიული ანალიზისა და სტეგანოგრაფიული ფუნქციის შესწავლის შემდეგ, წინამდებარე კვლევის ფარგლებში საყურადღებოდ გვესახება საკითხი: შეიძლება თუ არა ამ მეთოდის სემიოტიკურ სისტემად განხილვა და, დადებითი პასუხის შემთხვევაში, რას წარმოადგენენ მისი შემადგენელი ელემენტები, რა ბუნება აქვთ მათ სემიოტიკის ცნობილი კლასიფიკაციების მიხედვით, რა ურთიერთმიმართება არსებობს მათ შორის და როგორ შეიძლება მათი დახასიათება სემიოტიკური კატეგორიების – აღსანიშნის, აღმნიშვნელისა და დენოტატის - მიხედვით.

წინამდებარე კვლევა საკითხის პირველადი, ზოგადი დასმის ხასიათს ატარებს და წარმოადგენს უფრო ფართო კვლევითი მიმართულების საწყის ეტაპს. მისი მიზანია არა მეთოდის ყველა სემიოტიკური ასპექტის ამომწურავი ანალიზი, არამედ მისი, როგორც სემიოტიკური სისტემის, შესაძლო სტრუქტურის გამოვლენა და შემდგომი, უფრო დეტალური კვლევის ძირითადი ასპექტების განსაზღვრა.

ამ პირველ ეტაპზე წარმოდგენილი საკითხების ანალიზი ქმნის საფუძველს ისტორიული ფარული კომუნიკაციის ერთ-ერთი ფორმის სემიოტიკური შესწავლისთვის და ამით ხსნის ინტერდისციპლინური კვლევის ახალ მიმართულებას.

საკვანძო სიტყვები: 1832 წლის შეთქმულება; ფარული კომუნიკაცია; საიდუმლო მიმოწერა; კრიპტოგრაფია; სტეგანოგრაფია; სემიოტიკური სისტემა.

სახარების ლაკონიურობიდან სიმბოლური ინფორმაციამდე: ფსევდო-ათანასესელი ჰომილია „აღწერისათვის ღმრთისმშობელისა და იოსებისთვის“

ილია ცეცხლაძე

დოქტორანტი, მოწვეული ლექტორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქართულ ხელნაწერ ტრადიციაში ათანასე ალექსანდრიელის სახელით ცნობილი ფსევდო-ათანასესელი ჰომილია „სიტყუა აღწერისათვის ყოვლადწმიდისა ქალწულისა და ღმრთისმშობელისა მარიამისა და იოსებისთვის, რომელმან მიითხოვა იგი“ ლუკას სახარების 2, 1-7 მუხლების განმარტებას წარმოადგენს და ქრისტეშობის ამბავს ისტორიულ, ეგზეგეტიკურ და სიმბოლურ-სადმრთისმეტყველო ქრილში ავითარებს. თხზულების მთარგმნელად ეფრემ მცირეა მიჩნეული, რომელმაც ტექსტი ქრისტეშობის წინა დღის საკითხავად ჰიმნოგრაფიულ-ჰაგიოგრაფიულ კრებულში შეიტანა. ამ გარემოებით ჰომილია მნიშვნელოვანია, როგორც ბიზანტიური ჰომილეთიკურ-ეგზეგეტიკური ტრადიციის ქართულ კულტურულ სივრცეში ათვისების ერთ-ერთი ნიმუში.

კვლევის მიზანია განისაზღვროს, როგორ იქცევა სახარების ლაკონიურობა ჰომილიის ავტორ-კომპილატორის ინტერპრეტაციის საწყის პრინციპად და როგორ იშლება ამ პრინციპიდან ქრისტეშობის ნარატივის მხატვრული და სიმბოლურ-სადმრთისმეტყველო განვრცობა. საკვლევ პრობლემას წარმოადგენს ურთიერთმიმართება სახარების მოკლე მონათხრობს, ავტორის წარმოსახვით შევსებულ ეპიზოდებსა და ქრისტეშობის მოვლენათა ალეგორიულ-ლიტურგიკულ ინტერპრეტაციას შორის. კვლევა ეფუძნება ჰომილიის ბერძნული ტექსტისა და ძველი ქართული თარგმანის შედარებით-ფილოლოგიურ, ტექსტოლოგიურ და ინტერპრეტაციულ ანალიზს; ცალკეული პასაჟები განიხილება მათესა და ლუკას სახარებებისა და შესაბამისი პატრისტიკული განმარტებების კონტექსტშიც.

ჰომილიის ჰერმენევტიკულ პრინციპს გამოხატავს განმეორებადი ფორმულა – „მცირე არიან სიტყუანი და დიდ საიდუმლოთა დაფარულებანი“. ავტორი სახარების განმმარტებელს ოქროს მაძიებელს ადარებს: როგორც მცირე ძარღვის აღმოჩენა უბიძგებს მემალაროეს დაფარული სიმდიდრის ძიებისკენ, ასევე უნდა გამოიკვლიოს მკითხველმა სახარების მოკლე სიტყვებში დაფარული მნიშვნელობა. საგულისხმოა, რომ ბერძნული ტექსტი საიდუმლოთა სიღრმეზე აკეთებს აქცენტს, ძველი ქართული თარგმანი კი ფორმულირებით „საიდუმლოთა დაფარულებანი“ მათი დაფარულობის სემანტიკასაც აძლიერებს. ამავე პრინციპის პრაქტიკულ განხორციელებად შეიძლება განვიხილოთ იოსების შემეცნებითი გზა: ტექსტის დასაწყისში გამოცხადებული „ძიების“

მოდელი მოგვიანებით ნარატიულ სახეს იღებს და ბეთლემისკენ ფიზიკურ მოძრაობას გონების „ზეცად ამალღებასთან“ აკავშირებს.

ამ პრინციპის ნარატიული გამოვლინებაა იოსებისა და ღმრთისმშობლის ბეთლემის გზაზე წარმართული წარმოსახვითი დიალოგი, რომელიც კანონიკურ სახარებებში არ გვხვდება. ფსევდო-ათანასე მათესა და ლუკას ცნობებს აერთიანებს, ავითარებს იოსების ეჭვისა და შინაგანი გარდატეხის სურათს და „მრჩობლი გზის“ მოტივით ფიზიკურ მგზავრობას სულიერი შემეცნების პროცესად გარდაქმნის. იგივე ინტერპრეტაციული პრინციპი ქრისტეშობის სივრცის სიმბოლურ გააზრებაშიც ვლინდება: გამოქვაბული ეკლესიის სახედ, ბაგა საკურთხევლად, მწყემსები დიაკვნებად, ანგელოზები მღვდლებად, ქრისტე მღვდელმთავრად, ხოლო ღმრთისმშობელი საყდრად არის წარმოდგენილი. ბერძნულ-ქართული შეპირისპირება აქაც მნიშვნელოვანია: მაგალითად, ბერძნული ἁγίαμερεις, რომელიც ეკლესიის ან მონასტრის მსახურს აღნიშნავს, ქართულ თარგმანში „მგალობლად“ არის გადმოცემული. ასეთი შემთხვევები გვიჩვენებს, რომ ქართული ტექსტი არა მხოლოდ შინაარსის მატარებელია, არამედ დამოუკიდებელი ფილოლოგიური დაკვირვების წყაროც.

კვლევის შედეგად იკვეთება, რომ ფსევდო-ათანასესთვის სახარების ლაკონიურობა ინფორმაციული ნაკლებობა კი არა, ეგზეგეტიკური შესაძლებლობაა: მოკლე ბიბლიური ნარატივი მისთვის საფუძვლად იქცევა მხატვრული განვრცობისა და საღმრთისმეტყველო სიმბოლიზაციისთვის. კვლევის სამეცნიერო სიახლეს განსაზღვრავს ამ სამი კომპონენტის – ლაკონიურობის თეორიული გააზრების, ნარატიული შევსებისა და სიმბოლური ინტერპრეტაციის – ერთიან ჰერმენევტიკულ მოდელად განხილვა, ასევე ბერძნულ და ქართულ ტექსტებს შორის სემანტიკური აქცენტების შეფასება. თემის აქტუალობას განსაზღვრავს ფსევდოეპიგრაფიკული ბერძნული ტექსტების ქართული რეცეფციის კვლევის მნიშვნელობა, რადგან ამგვარი თარგმანები ცხადყოფს, როგორ ითვისებდა შუა საუკუნეების ქართული მწერლობა ბიზანტიურ ეგზეგეტიკურ მემკვიდრეობას და როგორ გადაამუშავებდა მას საკუთარი ენობრივი და სამწერლობო ტრადიციის ფარგლებში. ამგვარად, ძველი ქართული თარგმანი წარმოჩნდება არა მხოლოდ ბერძნული ჰომილიის ტექსტური გადმოცემის, არამედ მისი ინტერპრეტაციული მოდელის ქართულ სამწერლობო ტრადიციაში დამკვიდრების მნიშვნელოვან მოწმობად.

საკვანძო სიტყვები: ფსევდო-ათანასე; ძველი ქართული თარგმანი; ქრისტეშობა; ეგზეგეზა; სახარების ლაკონიურობა; სიმბოლიკა.

საბჭოთა საქართველო ანდრე ჟიდისა და ჯონ სტაინბექის სამოგზაურო ნარატივებში

მარიამ ცქიტიშვილი

რუსეთისმცოდნეობის მაგისტრი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

XX საუკუნის 30-40-იან წლებში საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში შემავალი რესპუბლიკა იყო, რომლის საზოგადოებრივი, პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრება საბჭოთა მმართველობის, იდეოლოგიური კონტროლისა და სახელმწიფოს მიერ საზოგადოებრივი სივრცის მკაცრი რეგულირების პირობებში ვითარდებოდა. ამ პერიოდის საქართველოს შესწავლისთვის მნიშვნელოვანი წყაროა უცხოელი მწერლებისა და ინტელექტუალების მიერ შექმნილი სამოგზაურო ტექსტები, რომლებიც საბჭოთა რეალობას არა მხოლოდ ოფიციალური დისკურსის, არამედ უცხოელი დამკვირვებლის პირადი გამოცდილებისა და უშუალო დაკვირვების საფუძველზე წარმოაჩენს. საინტერესოა ანდრე ჟიდისა და ჯონ სტაინბექის საქართველოში მოგზაურობისა და

მათი ტექსტების შედარება. ჟიდი საქართველოს 1936 წელს ეწვია, სტაინბეკი კი – 1947 წელს. მათი მოგზაურობები ათი წლის ინტერვალით განხორციელდა და შესაბამისად, განსხვავებულ პოლიტიკურ, სოციალურ და ისტორიულ კონტექსტებს ასახავს.

კვლევის მიზანია ანდრე ჟიდისა და ჯონ სტაინბეკის სამოგზაურო ნარატივებში საბჭოთა საქართველოს წარმოდგენის შედარებითი ანალიზი. კვლევის ძირითადი პრობლემაა იმის დადგენა, როგორ აღიქვას და აღწერეს ავტორებმა ქართული საზოგადოება, კულტურა, ყოველდღიური ცხოვრება და საბჭოთა პოლიტიკური და სოციალური გარემო; რა გავლენას ახდენდა მათი გამოცდილების ფორმირებაზე ვიზიტის ისტორიული კონტექსტი და რა მსგავსებები და განსხვავებები იკვეთება მათ შეფასებებსა და დაკვირვებებს შორის. კვლევა მიზნად ისახავს იმის წარმოჩენასაც, თუ რამდენად განსხვავებულად შეიძლება ყოფილიყო აღქმული საბჭოთა საქართველო დასავლელი ავტორების მიერ და როგორ იცვლებოდა ეს აღქმა ომამდელი და ომისშემდგომი რეალობის პირობებში.

კვლევა ეფუძნება შედარებით-ისტორიულ და ტექსტოლოგიურ მეთოდებს. ანალიზის პროცესში ყურადღება გამახვილებულია ავტორთა მიერ საქართველოს შესახებ გაკეთებულ დაკვირვებებზე, მათ მიერ შერჩეულ თემებსა და აღწერის ფორმებზე, აგრეთვე ტექსტებში ასახულ შეფასებებსა და ინტერპრეტაციებზე. ყურადღება ეთმობა ადგილობრივი მოსახლეობის ყოფას, ადამიანურ ურთიერთობებს, კულტურულ გარემოს, სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობას, საბჭოთა სახელმწიფოს გავლენასა და ომის ფაქტორს. აღნიშნული მიდგომა საშუალებას იძლევა, სამოგზაურო ჩანაწერები განხილულ იქნეს არა მხოლოდ როგორც პირადი შთაბეჭდილებების კრებული, არამედ როგორც ისტორიული წყარო, რომელიც კონკრეტული ეპოქის უცხოურ აღქმას ასახავს.

ანდრე ჟიდის 1936 წლის ჩანაწერები მნიშვნელოვანია ომამდელი საბჭოთა საქართველოს საზოგადოებრივი და კულტურული გარემოს შესასწავლად. ჟიდი საქართველოში იმყოფებოდა სტალინური რეჟიმის გაძლიერებისა და რეპრესიული პოლიტიკის გამწვავების პერიოდში. იგი შეხვდა ქართველ მწერლებსა და კულტურის წარმომადგენლებს, დააკვირდა ადგილობრივ გარემოს და ყურადღება გაამახვილა ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, ადამიანურ ურთიერთობებსა და კულტურულ გარემოზე. მისი თავდაპირველი დაკვირვებები თანდათან უკავშირდება საბჭოთა პოლიტიკური და სოციალური რეალობის კრიტიკულ გააზრებას.

ჯონ სტაინბეკის 1947 წლის მოგზაურობა უკვე მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ საქართველოს წარმოაჩენს. „რუსულ დღიურში“ იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ადგილობრივი მოსახლეობის ყოფას, სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობას, კულტურასა და ომის გავლენას. საქართველოს აღწერისას სტაინბეკისთვის მნიშვნელოვანი ხდება ადამიანების ყოველდღიური გამოცდილება და მათთან უშუალო ურთიერთობა, რაც მის ნაშრომს ომისშემდგომი საბჭოთა საზოგადოების დასავლური აღქმის შესწავლის მნიშვნელოვან წყაროდ აქცევს.

ტექსტების შედარებითი ანალიზი აჩვენებს, რომ ორივე ავტორისთვის საქართველოს აღქმის მნიშვნელოვანი საფუძველი ადგილობრივი მოსახლეობისა და ყოველდღიური ცხოვრების უშუალო დაკვირვებაა, თუმცა მათი აღწერები განსხვავებული ისტორიული გამოცდილებისა და პოლიტიკური კონტექსტის გავლენით ყალიბდება. ჟიდის ტექსტში უფრო მკაფიოდ იკვეთება საბჭოთა პოლიტიკური და სოციალური სისტემის კრიტიკული გააზრების პროცესი, მაშინ როდესაც სტაინბეკის ყურადღება მეტად არის მიმართული ომისშემდგომი საზოგადოების ყოფით, სოციალურ და ადამიანურ გამოცდილებაზე. ამ განსხვავებების მიუხედავად, ორივე ნარატივში საქართველო წარმოჩნდება როგორც საბჭოთა ქვეყნის ნაწილი, რომლის ადგილობრივი საზოგადოებრივი და კულტურული თავისებურებები უცხოელი ავტორების დაკვირვებაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

კვლევის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს ჟიდისა და სტაინბეკის ტექსტებში საბჭოთა საქართველოს წარმოდგენების ერთიან შედარებით ჩარჩოში განხილვაში და 1936-1947 წლების ისტორიული ინტერვალის გათვალისწინებით მათი გამოცდილებების ანალიზში. კვლევა აჩვენებს,

რომ აღნიშნული სამოგზაურო ტექსტები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ მათი ავტორების პირადი მთაბეჭდილებების შესასწავლად, არამედ საბჭოთა საქართველოს შესახებ დასავლური წარმოდგენების ფორმირების, განსხვავებებისა და ისტორიულ კონტექსტთან მათი ცვლილების გასაანალიზებლად.

საკვანძო სიტყვები: საბჭოთა საქართველო; ანდრე ჟიდი; ჯონ სტაინბეკი; საბჭოთა რეალობა; სამოგზაურო ჩანაწერები; ქართული საზოგადოება.

პოლიტიკური ფიგურა კოლექტიურ მეხსიერებაში: ედუარდ შევარდნაძე

ივანე წერეთელი

ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ყოველი ეპოქა დაკავშირებულია არა მხოლოდ განმსაზღვრელ მოვლენებთან, არამედ კონკრეტულ პიროვნებებთან თუ ფიგურებთანაც. მათი მნიშვნელობა განსაკუთრებით იზრდება გარდამავალ პერიოდებში, რადგან ერთი მხრივ ისინი გავლენას ახდენენ მიმდინარე პროცესებზე, მეორე მხრივ კი მათი იმიჯი ყალიბდება სწრაფი პოლიტიკური და სოციოკულტურული ცვლილებების პირობებში.

წინამდებარე ნაშრომი განიხილავს იმ პროცესს, თუ როგორ ყალიბდება პოლიტიკური ფიგურა – ედუარდ შევარდნაძე – მეხსიერების ადგილად კოლექტიური მეხსიერების თეორიის მიხედვით.

1980–1990-იანი წლების მოვლენებმა გადამწყვეტი როლი შეასრულა საქართველოს ისტორიაში და განსაზღვრა მისი მომავალი განვითარება. ამ პერიოდის გააზრება სამეცნიერო და შემოქმედებით სფეროებში დღესაც მიმდინარეობს. სხვადასხვა დარგში შეიქმნა მნიშვნელოვანი ნაშრომები, გამოქვეყნდა მრავალფეროვანი მასალები (ისტორიული, მხატვრული, პუბლიცისტური წერილები, ფოტო, აუდიო და ვიდეო მასალები). თუმცა ამ მოვლენების ასახვა კოლექტიურ მეხსიერებაში ჯერ კიდევ არ არის საფუძვლიანად შესწავლილი, მაშინ როცა სწორედ ამ მეხსიერებამ მნიშვნელოვნად განსაზღვრა ამ პერიოდის სოციალური ურთიერთობები, სიმბოლოები და ნორმები.

ამ მნიშვნელოვანი მოვლენების გარდა, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ იწყება კოლექტიური მეხსიერების ტრანსფორმაცია და წარსულის გადახედვა. ამ პერიოდში იწყება იმის გადაფასება, თუ ვინ უნდა ჩაითვალოს დადებით ან უარყოფით ფიგურად საქართველოს ისტორიაში.

საკვანძო სიტყვები: კოლექტიური მეხსიერება, საქართველო, პოლიტიკური ფიგურა, ედუარდ შევარდნაძე

**უმაღლესი განათლება და საქართველოს ევროპეიზაცია:
ევროპული ღირებულებები და ეროვნული იდენტობა თანამედროვე საქართველოში⁷**

გურანდა ჭელიძე

*ისტორიის დოქტორი, კავკასიის უნივერსიტეტი,
პროფესორი, ჟან მონეს პროფესორი*

წინამდებარე კვლევა შეისწავლის უმაღლესი განათლების როლს საქართველოს ევროპეიზაციისა და ევროპული ღირებულებების დამკვიდრების პროცესში, კავკასიის უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა სკოლაში განხორციელებული ჟან მონეს აქტივობების – 2019-2021 წლების Erasmus+ ჟან მონეს პროექტის „ევროპული სწავლების სამკუთხედი“ (TEESS) და 2024 წლიდან 2027 წლამდე მოქმედი ჟან მონეს კათედრის „ევროპის კავშირი მშვიდობის, კეთილდღეობისა და უსაფრთხოებისათვის“ (EU-PPS) – მაგალითზე. თემის აქტუალობას განაპირობებს ის გარემოება, რომ საქართველოს ევროპული ინტეგრაციის პროცესი დღეს ერთდროულად წარმოადგენს როგორც საზოგადოებრივი კონსენსუსის, ისე პოლიტიკური პოლარიზაციის საგანს, რაც კვლევის ობიექტს – უმაღლეს განათლებას, როგორც ევროპეიზაციის წყაროს – განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს. კვლევის მიზანია გამოვლინდეს, თუ როგორ გარდაიქმნება დროით შემოსაზღვრული საგანმანათლებლო ინიციატივა მდგრად ინსტიტუციურ პრაქტიკად და როგორ უკავშირდება ეს პროცესი თანამედროვე საქართველოში მიმდინარე საზოგადოებრივ დებატს ევროპეიზაციისა და ეროვნულ იდენტობას შორის.

კვლევის ფოკუსი მიმართულია პრობლემაზე, რომელიც სცილდება ცალკეული საგანმანათლებლო პროექტის ტექნიკურ განზომილებას და ეხება თანამედროვე ქართული საზოგადოებისთვის პრინციპულ კითხვას: შესაძლებელია თუ არა ევროპული ღირებულებების შეთვისება ეროვნული იდენტობის დაკარგვის გარეშე, ანდა, პირიქით, წარმოადგენს თუ არა ევროპეიზაცია ეროვნული თვითმყოფადობის გამოხატვის ერთ-ერთ თანამედროვე ფორმას. ამ კითხვაზე პასუხის ძიება მოითხოვს არა მხოლოდ პოლიტიკურ თუ თეორიულ მსჯელობას, არამედ კონკრეტული საგანმანათლებლო პრაქტიკის ემპირიულ შესწავლას, რამდენადაც სწორედ საგანმანათლებლო სივრცე აყალიბებს იმ თაობას, რომელიც განსაზღვრავს ქართული საზოგადოებისა და კულტურის შემდგომ ევროპულ განზომილებას.

მეთოდოლოგიურად კვლევა ეფუძნება თვისებრივ ქეის-სტადის დიზაინს, რომელიც აერთიანებს სამ ურთიერთდაკავშირებულ მიდგომას: ინსტიტუციური დოკუმენტაციისა და პროექტის ანგარიშების ანალიზს, ხუთწელზე მეტი ხნის განმავლობაში განხორციელებული საგანმანათლებლო საქმიანობის – საუნივერსიტეტო კურსების, სკოლის მოსწავლეთა საკვირაო სკოლების, საერთაშორისო ექსპერტების ვიზიტებისა და აკადემიური პერსონალის გადამზადების – შინაარსობრივ მიმოხილვას და მონაწილეთა (სტუდენტების, მოსწავლეების, მასწავლებლების და აკადემიური პერსონალის) უკუკავშირის თემატურ ანალიზს. ეს მიდგომა შესაძლებელს ხდის ერთდროულად დაფიქსირდეს როგორც ინსტიტუციური, ისე ინდივიდუალური დონის ცვლილებები, მათ შორის ის, თუ როგორ აისახება საგანმანათლებლო გამოცდილება მონაწილეთა საზოგადოებრივ და კულტურულ თვითაღქმაში.

კვლევის ძირითადი შედეგები აჩვენებს, რომ ევროპული სწავლების მდგრადობა არ მიიღწევა ცალკეული დონის ძიებების მექანიკური გამეორებით, არამედ პროექტული გამოცდილების ინსტიტუციონალიზაციით – სტუდენტების, სკოლის მოსწავლეების, მასწავლებლების, აკადემიური პერსონალისა და საერთაშორისო პარტნიორების მრავალდონიან, უწყვეტ ჩართულობაში. ასევე

⁷ დაფინანსებულია ევროკავშირის მიერ. გამოხატული შეხედულებები და მოსაზრებები ეკუთვნის, მხოლოდ და მხოლოდ, ავტორ(ებ)ს და შესაძლოა, არ გამოხატავდეს ევროკავშირის ან ევროპის განათლების და კულტურის აღმასრულებელი (EACEA) სააგენტოს მოსაზრებებს. არც ევროკავშირი და არც გრანტის გამცემი ორგანო არ შეიძლება ჩაითვალოს პასუხისმგებელ პირებად.

ირკვევა, რომ მონაწილეები ევროპულ ღირებულებებს არ აღიქვამენ როგორც საქართველოს გამოცდილებისთვის უცხო საკითხს, არამედ როგორც ჩარჩოს, რომელშიც საკუთარი ეროვნული ისტორია და კულტურული მემკვიდრეობა ევროპეიზაციასა და ეროვნულ იდენტობას შორის კონკურენციის ნაცვლად, თანაარსებობის მოდელზე მიუთითებს.

კვლევის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს მდგრადი საგანმანათლებლო ევროპეიზაციის კონცეპტის შემუშავებაში, რომელიც ერთი კონკრეტული ქართული უნივერსიტეტის მაგალითზე აჩვენებს, თუ როგორ გარდაიქმნება დროებითი საერთაშორისო საგანმანათლებლო პროექტი მუდმივმოქმედ, საზოგადოებრივი და კულტურული მნიშვნელობის მქონე ინსტიტუციურ პლატფორმად. დასკვნის სახით, კვლევა ამტკიცებს, რომ უმაღლესი განათლების დაწესებულებები, კერძოდ ჟან მონეს ტიპის საგანმანათლებლო აქტივობებით, უნდა განვიხილოთ არა მხოლოდ როგორც ევროპული პროექტების ბენეფიციარები, არამედ როგორც თანამედროვე საქართველოში ევროპული ღირებულებებისა და ეროვნული იდენტობის თანაარსებობის გააზრების აქტიური ინსტიტუციური სუბიექტები. ეს დასკვნა პირდაპირ უკავშირდება სიმპოზიუმის თემატიკას – თანამედროვე საქართველო: საზოგადოება, კულტურა, განათლება და ეროვნული იდენტობა, რადგან ნაშრომი აჩვენებს განათლების, როგორც საზოგადოებრივი და კულტურული ცვლილების ინსტიტუციური მექანიზმის როლს ეროვნული თვითმყოფადობის თანამედროვე გააზრებაში.

საკვანძო სიტყვები: ევროპეიზაცია; ევროპული ღირებულებები; ეროვნული იდენტობა; Erasmus+ ჟან მონე; უმაღლესი განათლება; ინსტიტუციური მდგრადობა.

დამოუკიდებელი საქართველოს დედაქალაქის ყოველდღიური ყოფა (1918-1921)

მირიან ხოსიტაშვილი

*ეთნოლოგიის დოქტორი, საქართველოს საპატრიარქოს
წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის
ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი*

თბილისი განსაკუთრებული მოვლენაა არა მხოლოდ საქართველოსთვის, არამედ როგორც ევროპისა და აზიის გზაგასაყარზე არსებული ქალაქი. მასზე ბევრი თქმულა და დაწერილა. მათ შორის მხატვრული, დოკუმენტური, პუბლიცისტური, სამეცნიერო, პოპულარული თუ სხვა ხასიათის ნაშრომები, რომელთა რაოდენობა რამდენიმე ასეულსაც კი მოითვლის.

ამ მრავალფეროვან ლიტერატურაში, სამწუხაროდ, ნაკლებად შეხვდებით 1918-1921 წლების მონაკვეთის ამსახველ პუბლიკაციებს, არადა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის ეს სამწლიანი პერიოდი ქვეყნის დედაქალაქის ისტორიის განუყოფელი ნაწილია, მეტად შინაარსიანი, საინტერესო ფაქტებითა და მოვლენებით აღსავსე დროა, რომელმაც წარუშლელი კვალი დააჩნია თბილისის ცხოვრებასა და განვითარებას. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოს დედაქალაქის ყოველდღიური ყოფის შესწავლა, როგორც ცხოვრობდა ქალაქი და როგორი განვითარების გზას ადგა იგი.

თბილისის ყოველდღიურობა, ერთობ მრავალმხრივი და საინტერესო იყო. როგორც ყველა დიდ ქალაქში, ცხოვრება აქაც გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდებოდა. დამოუკიდებლობამოპოვებული ქვეყნის დედაქალაქში ცხოვრების სტილი გარკვეულ ინდივიდუალურ ხასიათს ატარებდა და ნელ-ნელა ემსგავსებოდა ევროპული ყაიდის ქალაქს, თავისი წარმატებებით თუ პრობლემებით, სიახლეებით, განვითარებით, დემოკრატიული მიდგომებითა თუ პოლიტიკურ-ეკონომიკური კრიზისებით.

საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ თბილისის ყოველდღიური ყოფაც შეიცვალა, დამპყრობლის მარწმუნებში მოქცეულმა საქალაქო ცხოვრებამ ნირი იცვალა და დაკარგა თავისუფალი განვითარების მეტ-ნაკლებიად ლაღი ინერცია. ამ მხრივ კიდევ უფრო საინტერესოა ქალაქური კოლორიტის გავლენა მის მოსახლეობაზე. თბილისის ყოფისა და კულტურის მდგომარეობის გააზრება ერთობ მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია.

საკვანძო სიტყვები: დედაქალაქი, თბილისი, საქალაქო ცხოვრება, ყოფა, ყოველდღიურობა.

კარდინალ ბესარიონისა და სულხან საბა ორბელიანის გეოპოლიტიკური და ეგზისტენციალური არჩევანი

ლეილა ხუბაშვილი

*ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

მოსვენებაში შედარებითი ანალიზის საფუძველზე განიხილულია ორი უდიდესი აღმოსავლურ-ქრისტიანული ინტელექტუალისა და დიპლომატის – კარდინალ ბესარიონისა (XV ს.) და სულხან საბა ორბელიანის (XVIII ს.) მოღვაწეობა საერთო გეოპოლიტიკურ კონტექსტსა და კულტურულ მეშვიდროებაში, რომელიც დღესაც ინარჩუნებს აქტუალობას. მაშინ, როდესაც ბიზანტიის იმპერიასა და საქართველოს სამეფო-სამთავროებს ისლამური ექსპანსიის პირობებში ფიზიკური განადგურების საფრთხე ემუქრებოდათ, ორივემ მიმართა რეალპოლიტიკის (Realpolitik) უკიდურეს ფორმას – დოგმატური იდენტობის ტრანსფორმაციას დასავლური სამხედრო-პოლიტიკური მხარდაჭერის მოსაპოვებლად.

XV საუკუნის შუახანებში ქრისტიანული სამყარო უდიდესი გეოპოლიტიკური კატასტროფის წინაშე იდგა. აღმოსავლეთით, ათასწლოვანი ბიზანტიის იმპერია ოსმალეთის მზარდი ძალის ჩრდილში უკანასკნელ დღეებს ითვლიდა, ხოლო დასავლეთით, რენესანსის მოლოდინში მყოფი ევროპა შიდა ომებსა და პოლიტიკურ ფრაგმენტაციაში იყო ჩაძირული. ამ ორ რადიკალურად განსხვავებულ კულტურულ და რელიგიურ რეალობას შორის ხიდის როლი იკისრა ერთმა ადამიანმა – ნიკეის მართლმადიდებელმა მიტროპოლიტმა (1437-1439) და შემდგომში კათოლიკე კარდინალმა (1439-1472) ბასილი ბესარიონმა, რომელმაც საკუთარი რელიგიური იდენტობა შესწირა სამშობლოს გადარჩენის იდეას.

კარდინალ ბესარიონის გეოპოლიტიკურ ხედვაში საქართველოს მნიშვნელოვანი როლი ჰქონდა; მას აღმოსავლეთში მეორე ფრონტი უნდა გაეხსნა ტრაპიზონის იმპერიასთან და უზუნ-ჰასანთან ერთად. ბესარიონის, როგორც პაპის ლეგატის რეკომენდაციით, ქართველი ელჩობა კათოლიკოს-პატრიარქის ნაცვალის ნიკოლოზ თბილელის მეთაურობით ბურგუნდიის გავლენიანმა ჰერცოგმა ფილიპ კეთილმა დიდი პატივით მიიღო. ქართველმა ელჩებმა ლუი XI-ს გადასცეს გიორგი VIII-ის წერილი. ვენეციის სახელმწიფო არქივში (Senato Mar) დაცული დოკუმენტები ადასტურებს ბესარიონის შუამავლობას ქართველებსა და ვენეციის სენატს შორის. მაგრამ მიუხედავად ბესარიონის ტიტანური შრომისა და ქართველი ელჩების აქტიურობისა, ეს მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური პროექტი ჩაიშალა; ბესარიონის წერილები და ქართველი ელჩების დიპლომატიური მისია პირველი და უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტური მტკიცებულებაა იმისა, რომ საქართველო ჯერ კიდევ XV საუკუნეში განიხილებოდა როგორც ევროპული უსაფრთხოების სისტემის სრულუფლებიანი და სტრატეგიული პარტნიორი.

კარდინალ ბესარიონის ეგზისტენციალური არჩევანი ძალიან ჰგავს სულხან საბა ორბელიანის არჩევანს. ისტორიული კონტექსტში თუ განვიხილავთ, ორივეს მიზანი ევროპული კოალიციის შექმნა იყო ისლამური ექსპანსიის წინააღმდეგ. სულხან-საბა ორბელიანის

დიპლომატიური მისია ევროპაში (1713-1716 წლებში) ქართული დიპლომატიის ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე დრამატული და მნიშვნელოვანი მოვლენაა და განპირობებული იყო ირან-ოსმალეთის მიერ საქართველოს საბოლოო განადგურების საფრთხით. მაგრამ ორივე მათგანის კარგად დაგეგმილი მისია ევროპის შიდა პოლიტიკური კრიზისის გამო, წარუმატებლად დამთავრდა. გარდა ამისა, ევროპულ სახელმწიფოებს არ სურდათ ოსმალეთის იმპერიასთან ურთიერთობის გამწვავება შორეული კავკასიის გამო.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია კარდინალ ბესარიონისა და სულხან საბა ორბელიანის როლი კულტურულ მემკვიდრეობაში. თავისი საქმიანობით კარდინალმა ბესარიონმა ცივილიზაციური ხიდი ააგო და დასავლეთ ევროპას დაანახა, რომ ბიზანტიის ინტელექტუალური მემკვიდრეობა საერთო ქრისტიანული და ევროპული კულტურის განუყოფელი ნაწილი იყო. მაგრამ სიცოცხლის ბოლომდე დარჩა ორ ცეცხლს შუა მყოფ ფიგურად; ბერძნული სამყაროსთვის ის იყო „ლათინოფრონი“ (გალათინებული მოღალატე), ხოლო დასავლური სამყაროსთვის კი „უცხო ბერძენი“, რომელსაც წვერის ტარებასაც კი საყვედურობდნენ და სწორედ ამ კულტურული ქსენოფობიის გამო, ორჯერ უთხრეს უარი პაპის ტიარაზე.

სულხან საბამ შექმნა ქართული ენის პირველი განმარტებითი ლექსიკონი „სიტყვის კონა“, იგავ-არაკების კრებული. დაწერა უმნიშვნელოვანესი დიდაქტიკური ნაწარმოები „წიგნი სიბრძნე სიცრუისა“. რითაც საფუძველი ჩაუყარა ქართულ განმანათლებლობას. მისი წიგნი „მოგზაურობა ევროპაში“ დოკუმენტური ჟურნალისტიკის პირველი ნიმუშია, სადაც მან ობიექტური სიზუსტით აღწერა ევროპული პროგრესი და ჩვენი ქვეყნის იზოლაცია.

ბესარიონიც და სულხან საბაც თავიანთი ეპოქების გეოპოლიტიკური რეალისტები იყვნენ, რომლებმაც გახედეს და რელიგიური დოგმატიზმი სახელმწიფოებრივ გადარჩენაზე მაღლა დააყენეს. ბესარიონმა ფლორენციის უნიით, ხოლო სულხან საბამ ვერსალის მისიით, ევროპას შესთავაზეს იდენტობის კომპრომისი სამხედრო ალიანსის სანაცვლოდ. ორივე მათგანის მარცხი არ ყოფილა მათი იდეის მცდარობა – ეს იყო დასავლეთის გეოპოლიტიკური სიბეცე, რომელმაც აღმოსავლეთ ქრისტიანობის ფორპოსტები (ბიზანტია და საქართველო) მარტო დატოვა ისლამური ექსპანსიის წინაშე. ბესარიონისა და სულხან საბას ცხოვრება ნათელი მაგალითია იმისა, თუ როგორი ტრაგიკული ბედი ჰქონდა ორმაგ იდენტობას, რომელიც იყო არა იდეოლოგიური კაპიტულაცია, არამედ პრაგმატული სტრატეგია ეროვნული და კულტურული თვითმყოფადობის გადასარჩენად. მაგრამ მიუხედავად ამისა, მათ სამშობლოში რელიგიური კომპრომისი არ აპატიეს და მოღალატეებად შერაცხეს, დასავლეთმა კი ისინი გეოპოლიტიკური გათვლების გამო მიატოვა. ეს არის მცირე ერების ინტელექტუალური ელიტის მარადიული ტრაგედია, რომელიც დღესაც, XXI საუკუნეში, აქტუალურობას არ კარგავს.

საკვანძო სიტყვები: კარდინალი ბესარიონი, სულხან საბა ორბელიანი, ბიზანტია, ვატიკანი, ისლამური ექსპანსია, ევროპა.

ავანის ეალკადონიური ანთი-კათალიკოსატი და საქართველოს ეკლესია (591-611 წწ.): ურთიერთობის პრობლემები

პარუთიუნ ხუდანიანი
უმცროსი მეცნიერ-თანამშრომელი
სომხეთის ისტორიის ინსტიტუტი

სამხრეთ კავკასიის საეკლესიო ისტორია VI-VII საუკუნეების მიჯნაზე ხასიათდებოდა ღრმა სტრუქტურული ცვლილებებით საეკლესიათმორისო დიპლომატიაში, რამაც საბოლოოდ სომხურ და ქართულ ეკლესიებს შორის თანდათანობითი განხეთქილება გამოიწვია (607-609 წწ.).

წინამდებარე კვლევა განიხილავს ავანის ქალკედონიტური ანტი-კათალიკოსატის – სამხრეთ კავკასიაში ქალკედონიტური მიმართულების პირველი ოფიციალური ინსტიტუტის (დაარსდა 591 წელს, ბიზანტიის იმპერატორ მაკრიკის მმართველობის პერიოდში) – ინსტიტუციურ როლს და ხელახლა აფასებს მის პირდაპირ და არაპირდაპირ კავშირებს საქართველოს ეკლესიასთან ამ გარდამავალ და დაძაბულ პერიოდში. კვლევის მთავარი მიზანია იმ ტრადიციული, გამარტივებული ისტორიოგრაფიული პარადიგმის გადახედვა, რომელიც განხეთქილებას განიხილავს როგორც უეცარ თეოლოგიურ გათიშვას, გამოწვეულს ერთი კონკრეტული დოქტრინალური დადგენილებით. ნაშრომი პასუხს სცემს ორ ძირითად კითხვას: არსებობდა თუ არა პირდაპირი ინსტიტუციური კოორდინაცია ბიზანტიის მომხრე ანტი-კათალიკოს ჰოვჰანეს ბაგარანცსა და მცხეთის კათალიკოს კირიონს შორის და რა გავლენა მოახდინა რეგიონულმა ტერიტორიულმა დავებმა საეკლესიო განცალკევების პროცესზე?

ისტორიულ-კრიტიკული და ტექსტოლოგიური მეთოდოლოგიის გამოყენებით, კვლევა ხელახლა აანალიზებს ძველსომხურ კრებულში – „წერილთა წიგნი“ (Girk Tghtots) –შემონახულ თანადროულ პირველწყაროებს და მათ რეგიონულ გეოპოლიტიკურ კონტექსტსა და საეკლესიო კანონიკურ ნორმებთან მიმართებაში განიხილავს.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ მიუხედავად ბიზანტიური ქალკედონიზმისადმი საერთო ორიენტაციისა და ღვინის საყდრის ავტორიტეტისადმი ოპოზიციური განწყობისა, არსებული წყაროები არ იძლევა პირდაპირი ადმინისტრაციული თანამშრომლობის ან ინსტიტუციური კოორდინაციის დამადასტურებელ უტყუარ მტკიცებულებებს ანტი-კათალიკოს ჰოვჰანეს ბაგარანცსა და კათალიკოს კირიონს შორის. ამასთანავე, ანალიზი ცხადყოფს, რომ კირიონის საქმიანობა საზღვრისპირა რეგიონებში უფრო მეტად რეგიონული საეკლესიო ქსელების რთულ ურთიერთკავშირზე მიუთითებს (განხეთქილებამდე პერიოდში), ვიდრე ცენტრალიზებულ და ერთიან პოლიტიკაზე. შესაბამისად, კვლევის აქცენტი გადატანილია სასაზღვრო რეგიონზე – წურთაზე, რომელიც წარმოადგენდა ურთიერთქმედებისა და დაპირისპირების მნიშვნელოვან კერას სომხურ და ქართულ კანონიკურ იურისდიქციებს შორის. ცურსში სომხურენოვანი ქრისტიანული მოსახლეობისა და სომხური ლიტურგიული ტრადიციების შენარჩუნება ცხადყოფს, რომ საეკლესიო საზღვრები ყოველთვის ზუსტად არ ემთხვეოდა ცვალებად პოლიტიკურ თუ ეთნოლინგვისტურ საზღვრებს; ადგილობრივი დაპირისპირება მოიცავდა მრავალმრიან ქრისტოლოგიურ დებატებს, სადავო საეკლესიო დანიშნებსა და ლიტურგიულ თავისებურებებს.

კვლევა ასკვნის, რომ ავანის ანტიკათალიკოსატი არ შეიძლება განიხილებოდეს სომხურ-ქართული საეკლესიო განხეთქილების უშუალო ან განმსაზღვრელ მიზეზად. მიუხედავად ამისა, სომხური ქალკედონიზმის ინსტიტუციონალიზაციითა და სტრუქტურული ლეგიტიმაციით, ავანმა მნიშვნელოვნად შეცვალა რეგიონის საეკლესიო ლანდშაფტი. სომხურ ქალკედონურ ქსელებთან, ცურთავის სადავო იურისდიქციასთან, კიურიონის სტრატეგიულ საეკლესიო არჩევანსა და ქართული ეკლესიის ბიზანტიური ორიენტაციის გაძლიერებასთან ერთად, ავანი მნიშვნელოვან სტრუქტურულ კატალიზატორად იქცა. საბოლოო ჯამში, ნაშრომი 607-609 წლების განხეთქილებას განიხილავს არა როგორც იზოლირებულ თეოლოგიურ გადაწყვეტილებას, არამედ როგორც რეგიონული ინსტიტუციური ტრანსფორმაციების თანდაყოლილ და მრავალეტაპიან პროცესის კუმულაციურ შედეგს.

საკვანძო სიტყვები: ავანის ანტიკათალიკოსატი, ქართული ეკლესია, სომხური ქალკედონიზმი, „ეპისტოლეთა წიგნი“, ცურთავი, საეკლესიო განხეთქილება.

ქართველთა და ხმელთაშუაზღვის აუზის ხალხების კვების სისტემის შედარებითი ანალიზი

ქეთევან ხუციშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საკვები და კვების კულტურა ადამიანთა ყოფის საყრდენი ელემენტია. კვების სისტემა მრავალგანზომილებიანია (მატერიალური, სოცოკულტურული, ნუტრიციოლოგიური, სამედიცინო და სხვ.). იგი, როგორც კულტურული კონსტრუქტი, ადამიანთა შორის ინტერაქციის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს. გეოგრაფიული გარემო, გეოპოლიტიკური მიმართებები, ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესები ის ფაქტორებია, რომელთა გავლენითაც ხდება კვების სისტემის მუდმივი განვითარება და ტრანსფორმაცია. ტრადიციული კვების სისტემა საწარმოო კულტურასთან (მეურნეობის ფორმები) ერთად ყალიბდება და ღირებულებათა სისტემისა და იდენტობის ფორმირებაში მონაწილეობს. კვების სისტემა ინახავს ინფორმაციას საზოგადოების, კულტურის, მისი ინსტიტუტების, ღირებულებათა, რელიგიისა და რწმენა-წარმოდგენების, სოციალური სტრუქტურისა და ა.შ. შესახებ. ამასთან ერთად, რიგი ფაქტორების გავლენით მუდმივად მიმდინარეობს კვების სისტემის სტანდარტიზაციის პროცესი. საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა განაპირობებდა სხვადასხვა ეპოქაში მის ჩართულობას კულტურული გაცვლის აქტიურ პროცესებში. საქართველო იყო დიდი აბრეშუმის გზის ნაწილი, სხვადასხვა დროს აქ ვრცელდებოდა დიდი იმპერიების გავლენები, რაც ბუნებრივია, იწვევდა კულტურულ გაცვლასაც და გარკვეულწილად ზემოქმედებას ახდენდა კვების სისტემაზეც. საქართველოს ტერიტორიაზე უძველესი დროიდან დასტურდება მაღალგანვითარებული სამიწათმოქმედო კულტურის არსებობა. ესაა ტერიტორია, რომელიც მიჩნეულია ხორბლისა და ღვინის სამშობლოდ. სწორედ პურის, ღვინისა და ზეთის მაღალგანვითარებული წარმოება იძლევა საშუალებას ქართული კვების სისტემა ხმელთაშუაზღვის აუზის ხალხების კვების სისტემის ფარგლებში განვიხილოთ, რომელიც მარცვლეულის, ღვინისა და ზეთის ე.წ. ტრიადას ეფუძნებოდა. არსებობს სხვადასხვა მოსაზრებები თუ რომელი რეგიონისა თუ კულტურის გავლენით დამკვიდრდა ხმელთაშუაზღვის ხალხების კვების რაციონის საფუძვლები, რაც დღესაც განსაზღვრავს რეგიონის ხალხების კვების სისტემებს.

საქართველო დიდი და მცირე კავკასიონის ქედებს შორის, დასავლეთ აზიასა და აღმოსავლეთ ევროპის დამაკავშირებელ გზაჯვარედინზე მდებარეობს და ხმელთაშუაზღვას უკავშირდება შავი ზღვის მეშვეობით. ეს ტერიტორია უძველესი დროიდანაა დასახლებული. არქეოლოგიური და პალეო-ანთროპოლოგიური აღმოჩენები ადასტურებს, რომ აქ მიმდინარეობდა ანთროპოგენეზის პროცესები. გეოგრაფიული გარემო ხელსაყრელი იყო მიწათმოქმედების განვითარებისთვის და შესაბამისად უძველესი დროიდანვე გვხვდება ინტენსიური მიწათმოქმედების არსებობის კვალი. ხორბლის კულტივირება აქ ნეოლითის პერიოდიდან დასტურდება (არუხლო, ხრამიგორა, შულავერი, ჩიხორი). ხორბლის 5 ენდემური ჯიშით ქართულია (მახა, ჩელტა, დიკა, ზანდური და ასლი). ასეთივე ძველია ვენახი და ღვინის წარმოება, რომელსაც საქართველოში 8000 წლის ისტორია აქვს და ყურძნის ადგილობრივი ჯიშებიდან 500-ზე მეტი სახეობის ღვინო მზადდება. განსაკუთრებულია ქვევრში ღვინის დაყენების ტექნოლოგიაც. რაც შეეხება ზეთს, საქართველოს ტერიტორიაზე ხარობს სელი, კანაფი, წიფელი, ნიგოზი და სხვ. და კარგად იყო განვითარებული ზეთის ხდის ტექნოლოგია. არსებობდა შესაბამისი ინვენტარი (ღუმელი, საზეთე წისქვილი, წნეხი), რომლიც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში დასტურდება. ადამიანთა ყოფისთვის განსაკუთრებული სამი ელემენტის მნიშვნელობაა ხაზგასმული იოანე ბატონიშვილის ნათქვამში: „ღმერთმა არ შემოგაკლოთ ფქვილი, ზეთი და ღვინო“. ცხადია, რომ როგორც ხმელთაშუაზღვის აუზის ხალხებისთვის, ქართველებისთვისაც ცნობილი იყო

ნახშირწყლების, ცხიმისა და ცილის მნიშვნელობა და ამ კომპონენტებს ეყრდნობოდა კვების მთელი სისტემა

მოხსენებაში ქართული და ხმელთაშუაზღვის აუზის კულტურების (როგორც ევროპული ისე ლევანტის ნაწილის), ეთნოგრაფიული მასალა შედარებულია და გაანალიზებულია სემიოტიკური და სტრუქტურალისტური თეორიების ჩარჩოში. საკითხის ამ პერსპექტივით წარმოდგენა თვალნათელს ხდის კვების სისტემაში ქართულ და ხმელთაშუაზღვის აუზის კულტურებს შორის პარალელების არსებობას, რისი კვლევაც საინტერესო პერსპექტივას აჩენს საქართველოს გარე სამყაროსთან ურთიერთობის ვექტორების გასააზრებლად.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, ხმელთაშუაზღვა, კვების სისტემა, ხორბალი, ღვინო, ზეთი.

საქართველო „იმპერია-პერიფერიისა“ და „მემროპოლია-კოლონიის“ კონტექსტში (1801-1917 წწ.)⁸

ოთარ ჯანელიძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

რუსულ ისტორიოგრაფიასა და ნაწილობრივ დასავლურ სამეცნიერო კვლევებში (ა. გორდონი, ა. მილერი, ა. ეტკინდი, ა. კაპელერი, რ. პაიპსი და სხვ.) გაბატონებულია თვალსაზრისი, რომ რუსეთის იმპერია აგებული იყო ასიმეტრიული პრინციპით. ეს თითქმის განპირობებული იყო ქვეყნის მრავალფეროვნებითა და არაჰომოგენურობით, რის გამოც იმპერიაში შემავალ სხვადასხვა სტატუსის მქონე ტერიტორიებს ცენტრი განსხვავებული წესებით მართავდა. და რომ, რუსეთის საიმპერიო ხელისუფლების პოლიტიკა მის არარუსულ სამფლობელოებში თითქმის დაბალანსებული იყო ინტეგრაციასა და ადგილობრივ ავტონომიებს შორის.

რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ მოწყობაში ერთი შეხედვით, მართლაც შეიმჩნევა ასიმეტრიული პრინციპი. მაგრამ კვლევა აჩვენებს, რომ ასეთ პირობებშიც კი, სახელმწიფო უნიტარიზმს ინარჩუნებდა და მმართველობა მკაცრ ბიუროკრატიზაციას ეფუძნებოდა. ქვეყნის ყველა განაპირა მხარეში ძალაუფლების ვერტიკალი ერთგვაროვანი, ხოლო ცენტრალიზაცია იმდენად ძლიერი იყო, რომ ასიმეტრიის პრინციპი ხშირად ირღვეოდა და ავტონომიურობას დიდწილად ფორმალური ხასიათი ჰქონდა.

საქართველოს გამოცდილება ცხადყოფს, რომ კოლონიური ხალხებისადმი რუსეთის იმპერიის დამოკიდებულების ზოგადი პრინციპები საქართველოში მხოლოდ ნაწილობრივ თუ იყო დაცული. ქართლ-კახეთში არათუ ეროვნული ადმინისტრაცია დატოვეს, ქართველი მეფის ინსტიტუტი დე ფაქტო იმაზე ადრე გააუქმეს, ვიდრე თბილისში რუსული საგუბერნიო მმართველობა ოფიციალურად გამოცხადდებოდა. ფინეთის ან პოლონეთისაგან განსხვავებით, რომელთაც გარკვეული დროით შეინარჩუნეს კონსტიტუციური ელემენტები, საქართველოში ძველი სახელმწიფოებრივი სტრუქტურები მთლიანად გაუქმდა. ქვეყანა ერთიან იმპერიულ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სივრცეში მოექცა და გუბერნიებად დაიყო (თბილისის და ქუთაისის). ადმინისტრაციული უნიფიკაციის შედეგად ადგილობრივი ტრადიციული მმართველობა რუსული საგუბერნიო ინსტიტუტებით ჩანაცვლდა.

⁸ კვლევა განხორციელდა სსიპ მოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით გრანტის ფარგლებში: „ანტიიმპერიული მოძრაობები და თანამედროვე ეროვნული იდენტობის ფორმირება საქართველოში 1860-იანი წლებიდან 1917 წლამდე“ (მიფრი № FR-24-17422).

პერიფერია ქვეყნის, ქალაქის ცენტრალური ნაწილიდან დაშორებულ ადგილს ნიშნავს, მაგრამ იმპერიულ რუსეთში განაპირობა-პერიფერიულობა ამა თუ იმ ტერიტორიის ცენტრიდან გეოგრაფიულ დაშორებას კი აღარ გამოხატავდა, არამედ ცენტრზე – მეტროპოლიაზე დაქვემდებარებას გულისხმობდა. დაქვემდებარება კი ვლინდებოდა ცენტრის პოლიტიკურ და კულტურულ დომინანციაში, მეტროპოლიასთან შედარებით, პერიფერიების ეკონომიკურ და ინოვაციურ ჩამორჩენაში, ნაკლებად განვითარებულ ინფრასტრუქტურაში და ა. შ.

ცენტრში პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სამხედრო თუ კულტურულ სფეროებში ძალაუფლების გამტარებელი ინსტიტუტები მოიპოვებდა. პერიფერია კი საზოგადოების ის ნაწილია, რომელიც ცენტრის მიერ შემუშავებულ წესრიგით იმართებოდა და ცხოვრობდა.

საქართველოს პერიფერიული სტატუსი რუსეთის იმპერიულ ეკონომიკაში მისი მოკრძალებული როლითაც განისაზღვრებოდა: რეგიონი ძირითადად გამოიყენებოდა როგორც იაფი ნედლეულისა და სამუშაო ძალის ბაზა, ასევე, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წყარო, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავდა მის ვაჭრობას და ადგილობრივ წარმოებას.

საყოველთაოდ ცნობილი იმპერიების ორ ტიპიდან რუსეთი თელუროკრატიული ანუ სახმელეთო, კონტინენტური იმპერია იყო და განსხვავდებოდა თალასოკრატიული (საზღვაო, ანუ ოკეანური) იმპერიებისაგან (ინგლისი, საფრანგეთი, ესპანეთი), რომლებშიც ცენტრი მეტროპოლიის როლშიც გამოდიოდა. რუსეთს არ ჰქონია ზღვებსა და ოკეანებს იქითა სამფლობელოები, მაგრამ თავისი სამხრეთ და აღმოსავლური პერიფერიების, როგორც კოლონიების მიმართ, ისიც მეტროპოლიად გვევლინებოდა.

რუსეთშიც „მეტროპოლია-კოლონიის“ მოდელი დაპყრობილი ტერიტორიების ეკონომიკური ექსპლუატაციისა და იურიდიული უთანასწორობის პრინციპებს ეფუძნებოდა. ეს იყო ხისტი „დომინირება-დაქვემდებარებითი“ ურთიერთობა, სადაც კოლონია ნედლეულის წყაროსა და გასაღების ბაზარს წარმოადგენდა ყოველგვარი პოლიტიკური უფლებების გარეშე. მეტროპოლია კი კოლონიების ბუნებრივ რესურსებს საკუთარი გამდიდრებისა და გეოპოლიტიკური ძალაუფლების გასაძლიერებლად იყენებდა.

არც ერთი ხსენებული პრინციპი საქართველოსათვის უცხო არ ყოფილა და ყველა მათგანი 1801-1917 წლების ქართულ სინამდვილესაც ესადაგება.

სტატიაში მოცემულია ცდა, დასაბუთდეს, რომ რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მყოფი საქართველო „იმპერია-პერიფერიისა“ და „მეტროპოლია-კოლონიის“ ორივე მოდელს შეესაბამებოდა. რესურსების წყაროსა და პოლიტიკური დამორჩილების თვალსაზრისით იგი ტიპურ კოლონიას წარმოადგენდა, მაგრამ იმავდროულად, იმპერიული პერიფერიის ფუნქციასაც ასრულებდა, როგორც ახლო აღმოსავლეთსა და სპარსეთში რუსეთის ექსპანსიის სტრატეგიული პლაცდარმი.

ნაშრომის თეორიულ ჩარჩოდ შერჩეულია „შიდა კოლონიზაციის თეორია“, რომელიც რუსეთთან მიმართებით ცნობილ ისტორიკოსსა და კულტუროლოგს, პროფესორ ალექსანდრ ეტიკინდს ეკუთვნის. ეს თეორია საშუალებას იძლევა გავიაზროთ, რომ კოლონიური მეთოდები ყოველთვის არ არის დაკავშირებული საზღვრების გადაკვეთასა და ოკეანის გაღმა ტერიტორიების დაპყრობასთან; ის შეიძლება მოქმედებდეს ერთი სახელმწიფოს შიგნითაც. კლასიკური კოლონიური იმპერიებისაგან განსხვავებით, რუსეთი ახალი მიწებსა და ხალხებს იპყრობდა არა ოკეანეების იქით, არამედ მიმდებარე ტერიტორიებზე და ვითარდებოდა „გარედან შიგნით“.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, რუსეთი, იმპერია, პერიფერია, კოლონია.

სარჩევი

პროგრამა	3
თეზისები	13
ზვიად აბაშიძე — ეროვნული/ეთნიკური უმცირესობების კონცეფცია და პოსტ-საბჭოთა საქართველო	14
მარიამ ადამაშვილი — ქართული ეროვნული იდენტობის ასახვა თანამედროვე ქართულ ტელემედიაში: რელიგია, კულტურული მეხსიერება და ეროვნულობის ნარატივები	15
ომარ არღაშელია — აფხაზეთის საკითხი სამხრეთ კავკასიის რეგიონული უსაფრთხოების კომპლექსში: აქტორთა მიდგომები და მშვიდობის მშენებლობის პერსპექტივები	16
ლია ახალაძე — კიდურწაისრული ქართული ეპიგრაფიკული ტრადიციის ფორმირება: ქრონოლოგია, მხატვრული თავისებურებები და პარალელები	17
ანა ბაგრატიონი — ინტერკულტურული ურთიერთობები წალკის მუნიციპალიტეტში	19
კონსტანტინე გამსახურდია — ქართული ნაბეჭდი წიგნი და ეროვნული ბიბლიოთეკა	20
კონსტანტინე გერლიანი — ფრედერიკ არტურ მაკკენზის ნარატივი 1905 წლის კავკასიის რევოლუციური პროცესებისა და ეთნიკური კონფლიქტების შესახებ	21
თენგიზ ჯუმბერიძე — კუნძულ კრეტის საკითხი ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტურ წერილებში	23
როზეტა ჯუჯუაიანი — ქართულ-ევროპული კულტურული პარალელები (ხალხურ დღესასწაულთა და რწმენა-წარმოდგენათა სისტემა)	24
მანანა დარჩაშვილი — ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობა თანამედროვე საქართველოში: საარჩევნო პროცესების ანალიზი	25
რუსუდან დაუშვილი — ქართველოლოგიური ცენტრები, გამოცემები ევროპაში და ქართული ემიგრაცია (1920-1930)	27
თამარ დოლიძე — ბედისწერის სტიქიიდან სულის სიმბოლომდე: ზღვის თემატიკა ჰომეროსთან, გალაკტიონ ტაბიძესთან და გოდერძი ჩოხელთან	28
მაკა დოლიძე — ქართული კულტურული მემკვიდრეობის მედია-რეპრეზენტაცია ქართულ ონლაინ მედიაში	29
ელისო ელიზბარაშვილი — წმინდა ნინო როგორც „ტყვე ქალი“ და „მოციქულთა სწორი“	30
თამარ ვეფხვაძე — თარგმანი, პოლიტიკა და „ურწმუნოების“ ბრალდება: ბერძნულ-ქართული განმანათლებლური კავშირები და ეროვნული იდენტობის დისკურსი	31
თეა თვალავაძე — ივანე მაჩაბლის პუბლიცისტიკა და „გარე სამყარო“: ტექსტოლოგიური კვლევა და ავტორობის ატრიბუცია	33
დალი კანდელაკი — საქართველო „ORDINARI-MÜNCHNER-ZEITUNGEN“-ის ფურცლებზე (1764-1766 წლები)	34
კახა კვაშილავა — სოხუმის ბერძნული დიასპორა 1917-1921 წლებში	35

პიროტაკე მაედა; ოქროპირ ჯიქური — 1680 წლის კარაკალას სახარება და თავად აშოტ ბაგრატიონის ათონური შეწირულობანი	37
როინ მალაყმაძე; თამილა ლომთათიძე — მათ საქართველო აკავშირებდათ — საქართველოდან დეპორტირებულ ბერძნებსა და ქართველებს შორის ურთიერთობის ნარატივები	38
მალხაზ მაცაბერიძე — ვიქტორ ნოზაძე და გეოპოლიტიკის ქართული სკოლის ჩამოყალიბება.....	39
ია მახარაძე — ქართული დიასპორის ნაციონალური და კულტურული იდენტობის მედიაგზავნილები საზოგადოების აღქმებში	41
ია მელქაძე — საქართველოს საგარეო პოლიტიკის იტალიური ვექტორი XX საუკუნის 90-იან წლებში	42
ივანე მენტეშაშვილი — სამხრეთ კავკასია და „დიდი თამაში“ XIX ს. 80-90-იან წლებში	44
თათია მთვარელიძე — გეორგიევსკის ტრაქტატის უცნობი ბერძნული თარგმანი (ΓΑΚ, Χφ36) და მისი მნიშვნელობა ქართული ისტორიოგრაფიისთვის	45
მურად (ივანე) მთვარელიძე — ბერძნულ-ბიზანტიური და ქართული ჰაგიოგრაფიის ტიპოლოგიური მსგავსება და განსხვავებანი	46
ნინო მინდიაშვილი — ეროვნული იდენტობის ახალი პარადიგმები თანამედროვე ქართულ ლიტერატურულ პერიოდიკაში	47
ავთანდილ მიქაბერიძე — წმ. გიორგის მონასტერი როდოპის მთებში – ქართული კულტურის ნაკლებად ცნობილი კერა უცხოეთში.....	49
ნურლანა მუსტაფაევა — თბილისის როლი აზერბაიჯანის XX საუკუნის ინტელექტუალურ და კულტურულ ცხოვრებაში.....	50
ნიკოლოზ ნიკოლოზიშვილი — ბერძნები და საბერძნეთი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში (1918-1921).....	51
ომარ ნიშნიანიძე — ალექსანდრე მაკედონელი და ქართველთა მეფე ფარსმანი.....	52
თამარ ორჯონიძე — 1992-1993 წლების აფხაზეთის კონფლიქტის გაშუქება ისტორიის ქართულ სახელმძღვანელოებში.....	53
თამარ ჰაიჭაძე — ეგზისტენციალური არჩევანი და მითის დეკონსტრუქცია ორ ლიტერატურულ სივრცეში (ნიკოს კაზანცაკის „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“ და ოთარ ჭილაძის „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“).....	54
ქეთევან რამიშვილი — 1919 წელს სვანეთში განვითარებული მოვლენები ჩრდილოეთ კავკასიაში მიმდინარე პოლიტიკური დაპირისპირების ფონზე.....	56
ანნა რეხვიაშვილი — მსოფლიო წესრიგი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1918 - 1921 წწ.)	57
ალექსანდრე რუსეცი — „არქიპელაგი კოლხეთი“ - საერთაშორისო ქართველოლოგიური მეცნიერების და მომავალი საგარეო პოლიტიკის სამეცნიერო-კონცეპტუალური ჩარჩოს ელემენტები.....	59
არისტომენის სინგელაკისი — საბერძნეთისა და საქართველოს გადამწყვეტი წვლილი ნაციზმის დამარცხებაში - საბერძნეთის ბრძოლა გერმანიის რეპარაციების მოთხოვნისთვის, როგორც ნაციზმის მსხვერპლთათვის სამართლიანობის აღდგენის მაგალითი	60

ნინო სიხარულიძე — ტყვეობიდან გადარჩენამდე: დავით ჩხატარაიშვილის ისტორია	62
პაატა სურგულაძე — დევიდ მარშალ ლენგი – საქართველოს ისტორიის მკვლევარი	63
კახაბერ ფიფია — გვიანანტიკური ხანის კოლხეთის ისტორიისათვის: ახალი არქეოლოგიური აღმოჩენები, ფაქტები და ინტერპრეტაციები.....	64
ელზა ფუტყარაძე — სტამბოლის ფერიქოის ქართული სავანის ისტორიიდან	66
თამარ მარაბიძე — იატაკქვეშა მოდერნიზმი (ლადო კოტეტიშვილი)	67
ქეთევან მოშიაშვილი — კულტურული იდენტობის პრობლემა და ევროპული ინტეგრაცია საქართველოში	68
მარი ჩიკვაიძე — ათასი მილის მენიუ: საარქივო კვლევისა და ქართული დიასპორის ავტოეთნოგრაფია	70
ნინო ჩიქოვანი — გმირები - კოლექტიური მეხსიერებისა და იდენტობის საყრდენი ფიგურები: ვინ განისვენებს პანთეონში?	71
ირაკლი ჩხაიძე — ეროვნული გმირის ორმაგი სახე: ილია ჭავჭავაძის ორი საბჭოთა იუბილე	73
დავით ჩოჩიშვილი — საქართველო ანტიკური სამყაროს გზაჯვარედინზე: ბერძნულ და რომაულ სამყაროსთან ურთიერთობის ისტორიული ასპექტები	74
მაია ცერცვაძე — 1832 წლის შეთქმულთა საიდუმლო მიმოწერის ერთი მეთოდი, როგორც სემიოტიკური სისტემა	76
ილია ცეცხლაძე — სახარების ლაკონიურობიდან სიმბოლურინტერპრეტაციამდე: ფსევდო ათანასესეული ჰომილია „აღწერისათვის ღმრთისმშობელისა და იოსებისთვის“	77
მარიამ ცქიტიშვილი — საბჭოთა საქართველო ანდრე ჟიდისა და ჯონ სტაინბეკის სამოგზაურო ნარატივებში	78
ივანე წერეთელი — პოლიტიკური ფიგურა კოლექტიურ მეხსიერებაში: ედუარდ შევარდნაძე	80
გურანდა ქალიძე — უმაღლესი განათლება და საქართველოს ევროპეიზაცია: ევროპული ღირებულებები და ეროვნული იდენტობა თანამედროვე საქართველოში	81
მირიან ხოსიტაშვილი — დამოუკიდებელი საქართველოს დედაქალაქის ყოველდღიური ყოფა (1918-1921).....	82
ლელია ხუბაშვილი — კარდინალ ბესარიონისა და სულხან საბა ორბელიანის გეოპოლიტიკური და ეგზისტენციალური არჩევანი	83
პარუთიუნ ხუდანია — ავანის ქალკედონიტური ანტი-კათალიკოსატი და საქართველოს ეკლესია (591-611 წწ.): ურთიერთობის პრობლემატიკა	84
ქეთევან ხუციშვილი — ქართველთა და ხმელთაშუაზღვის აუზის ხალხების კვების სისტემის შედარებითი ანალიზი.....	86
ოთარ ჯანელიძე — საქართველო „იმპერია-პერიფერიისა“ და „მეტროპოლია-კოლონიის“ კონტექსტში (1801-1917 წწ.).....	87